

እንስሳት በወጥመድ ውስጥ፤ በ650 ገደማ ከክ.በ. ተቀርጾ በነገዩ የተገኘ

በኢ.ክ. ሐዋርያት ስለ ቤ.ክ. አስተዳደር ልዩ ልዩ ትእዛዛትን ሰጡ። ይህንም ወግ እንዲጠብቁ ምእመናንን አስጠነቀቁ፤ 1ቆሮ. 11፡2፤ 2ተሰ. 2፡15፤ 3፡6።

2. በብ.ክ. በመሥዋዕት አከፋፈል ጊዜ የካህናት ልዩ ድርሻ ወግ ተብሏል፤ ዘጸ. 29፡26-28።

ወጥመድ፤ ወፍ ወይም አውራ የሚያዝበት ጉድጓድ፣ ሣጥን፣ መረብ ወይም ገመድ። መ.ቅ. ብዙ ጊዜ ወጥመድን ምሳሌ ያደርጋል፤ መዝ. 64፡5፤ 91፡3፤ 124፡7፤ ሮም 11፡9፤ 1ጢሞ. 3፡7፤ 2ጢሞ. 2፡26።

ወጨፎ፤ ነፋስ የተቀላቀለበት ዝናም። የእግዚአብሔር ፍርድ ምሳሌ ነው፤ ኢሳ. 29፡6። «ውሽንፍር» ይመ.

ወጭት፤ ከሸክላ፣ ከነሐስ፣ ከሌላም የሚሠራ ትልቅና ሰፊ የወጥ ማቅረቢያ፤ ማቴ. 23፡25-26፤ 26፡23።

ወፍጮ፤ ሰዎች በጥንት ዘመን ሁለት ተስተካክለው በተሠሩት ድንጋዮች መካከል እህል ይፈጩ ነበር። ክብ በሆነው በላይኛው መጅ ሌተች እያዙሩ ይፈጩበታል። ዲቄቲም ከድንጋዮች መካከል እየወጣ ይቋታል። ወፍጮው ትልቅ ከሆነ፣ በብዙ ሰዎች ወይም በከብት ኃይል ድንጋዩን በማዞር ይፈጩ ነበር፤ ዘጸ. 11፡5፤ መላ. 16፡21፤ ማቴ. 24፡41።

ወፎች፤ እግዚአብሔር ወፎችን በአምስተኛው ቀን ፈጠረ፤ ዘፍ. 1፡20-23። በሚከተለው ዝርዝር በዘሌ. 11፡13-19 የተጠቀሱት የማይበሉት ተጨምረው ተገልጠዋል። በልዩ ልዩ ጥቅስ የወፎች ስም ትክክለኛ ትርጉም ባይታወቅም እንኳ የሚከተሉት በአማርኛ የተጠቀሱት አዕዋፍ ናቸው፡-

ርግብ (ዘፍ. 8፡8)፣ ሰጉን (ኢዮብ 39፡13)፣ ሳቢሳ (ዘሌ. 11፡19)፣ ሽመላ (ኤር. 8፡7)፣ ቱራ (ዘፍ. 8፡7)፣ ቆቅ (ኤር. 17፡11)፣ ቱርዩ (መ.መ.

2፡12)፣ በቋል (ዘሌ. 11፡16)፣ ንስር (ምላ. 23፡5)፣ አሞራ (ኢሳ. 34፡15)፣ እርኩም (ዘሌ. 11፡17)፣ ዋሊያ (ኢሳ. 34፡15)፣ ዋናስ (ዘፍ. 15፡9)፣ ዓሣ አውጭ (ዘሌ. 11፡14)፣ ዝንጉርጉር አሞራ (ኤር. 12፡9)፣ ዝንጉርጉር ወፍ ወይም ጣዖስ (ነገ. 10፡22)፣ ዝዩ (ዘሌ. 11፡16)፣ የውሃ ዶሮ (ዘሌ. 11፡18)፣ ይብራ (ዘሌ. 11፡19)፣ ዶሮ (ማቴ. 23፡37)፣ ድርጭት (ዘጸ. 16፡13)፣ ድንቢጥ (ማቴ. 10፡29)፣ ጅን (ኢሳ. 34፡14)፣ ጅንጃላቲ ወፍ (ዘሌ. 11፡19)፣ ገዴ (ዘሌ. 11፡14)፣ ጋጋኖ (ዘሌ. 11፡18)፣ ጉጉት (ኢሳ. 34፡11)፣ ጠላቋ (ዘሌ. 11፡16)፣ ጥንብ አንሣ አሞራ (ዘሌ. 11፡19)፣ ጨረባ (ኢሳ. 38፡14)፣ ጭላት (ዘሌ. 11፡14)፣ ጭረት (ኢዮብ 39፡26)።

ዋሄብ፤ የቦታ ስም (ዘኁ. 21፡14)፤ ዛሬ የት እንደነበረ ተረስቷል የግሊዙ ትርጓሜ ዛሬም ይለዋል።

ዋላ (ዋልያ)፤ ከፍጥል ወገን የሆነ፣ ረጅም ቀን ያለው የዱርና የተራራ እንስሳ፤ ኢዮብ 39፡1፤ መዝ. 42፡1።

ጥልያ፤ (ጥረያ፣ ጥረ)፤ እንደ ጥናስ ያለ ወፍ፤ ሉቃ. 2፡24፤ ነገር ግን በእ.ላ. 34፤15 ጥሊያ ተብሎ የተጠቀሰው ጉጉት መባል ነበረበት፤ በኤ.ር. 8፡7 ጥሊያ የሚለው ተርዬ ተብሎ ቢተረጉም ይቻላል። «ወፎች» ይመ.

ጥርሳ፤ ጥርሳዬት፤ የወንድሙን ሚስት የሚወርስ ወይም የባልጥን ወንድም የምትወርስ። በእስራኤል ኅብረተ ሰብ መካከል ሰው ሳይወልድ ቢጥት፣ የሚቼ ስም እንዳይጠፋ ወንድሙ ወይም የትርብ ዘመዱ የሚቼን ሚስት ወርሶ (አጉባቱ) ዘር ይተካ ነበር፤ ዘዳ. 25፡4-10፤ ሩት 3፡12-4፡12።

ጥስ፤ ተያዥ። በእስራኤል ዘንድ ሰው ጥስ እንዲሆን ይፈቀድ ነበር። ግን እየቶ በጥሱ ላይ ውድቀት የሚያመጣ መሆኑ ተገልጧል፤ ምላ. 6፡1-5፤ 11፡15፤ 17፡18፤ 20፡16።

ጥሽንት፤ ባል አንን የሆነ ከሸንቦቶ ወይም ከብረትና ከቆርቆር የሚሠራ የዜግ ዕቃ፤ ዳን. 3፡5-10።

ጥናስ፤ ከርግብ የምታንስ፣ እህልን የምትበላ ጥናስ ወይም ጥሊያ የምትባል ወፍ። የድሀ መሥዋዕት ነበረች፤ ዘኢ. 14፡21-22። «ወፎች» ይመ.

ጥጋ፤ አንድ ነገር የሚነገድበትን (ኢላ. 55፡11 ማቴ. 13፡46፤ 27፡9) ወይም የሚገኝበትን (1ቆር. 6፡20፤ 7፡23)፣ የድርጊትን ትክክለኛ ውጤት (ማቴ. 5፡46፤ ሮም 6፡23)፣ በሰው ዓይን ክብርን (ማቴ. 6፡1፡2፡16)፣ ከእግዚአብሔር በረከትን (ዘፍ. 15፡11 ምላ. 25፡22፤ ማቴ. 5፡12፤ 10፡41-42፤ ዕብ. 11፡6) ሊያመለክት ይችላል። «ደመወዝ» ይመ.

ጥጅ፤ ጥጋ በመክረል ወይም ራስን በሙተካት የተወሰደን ማስመለስ፣ ገና ሊወሰድ የተዘጋጀ ግናቸውንም ነገር ማስቀረት። የእስራኤል ሕዝብ በኩር ልጃቸውን የኩብት በኩራታቸውንም ሊዋጁ ተፈቅዶላቸው ነበር፤ ዘዳ. 13፡11-16። ኢየሱስ በሞቱ እኛን የጀንገ ገላ. 3፡13፤ 4፡4-5፤ 1ጴጥ. 1፡18፡19፤ ራእ. 5፡9። «ቤዛ» ይመ.

ጥግ፤ የእህል በሽታ፤ ዘዳ. 28፡22፤ 2ዜ.መ. 6፡28፤ እጥጥ 4፡9።

ጥጠ፤ ወደ ሆድ አስገባ፣ አስቀረ፤ ዘፍ. 41፡4፡7፤ ዘዳ. 7፡12፤ 15፡12፤ ኢላ. 25፡8፤ ጥናስ 2፡11፤ 1ቆር. 15፡54፤ 1ጴጥ. 5፡8።

ውሃ፤ ለሕያው ፍጥረት ሁሉ ከሚያስረዳጉ ነገሮች አንደኛው ውሃ ነው፤ ውሃ በጥንተ ፍጥረት በምድር ላይ ተገኘ፤ ዘፍ. 1፡2፡6። በእስራኤል አገር ውሃ ውድ ነበረ፤ ወንዞች ትልልቆች አልነበሩምና በድርቅ ዘመን ውሃ አይገኝባቸውም ነበር፤ ኤ.ር. 14፡3-6። እስራኤላውያን በግብጽ በአገር የሚዞር ውሃ ማውጣት ወርቅን ወሃውን እያወጡ መራቱን ያመኑ ነበር። ነገር ግን በአገራቸው ዝናም ሲዘንም ውሃን ግጭተም ለመዱ፤ ዘዳ. 11፡10፡11፤ መክ. 2፡5፡6። «ጉድጓድ» ይመ.

ውሃ የልብ ከኃጢአት የመንጸት ምሳሌ ነው፤ ሕዝ. 16፡4፡9፤ 36፡25፤ ዮሐ. 3፡5። ደግሞም የእግዚአብሔርን በረከት (መዝ. 23፡2፤ ኢላ. 35፡6፡7፤ ሕዝ. 47፡1-12፤ ዮሐ. 4፡14፤ 7፡38፤ ራእ. 22፡1)፣ ፍርድንና አደጋን ሊያመለክት ይችላል፤ መዝ. 18፡16፤ 32፡6፤ 69፡1።

የውሃ ምረት (መራራ ውሃ)፤ 1. በአንዳንድ ቦታ ከመራቱ ማዕድናማነት የተነሣ ውሃው ይመራል፤ ይጉመዝዛል። የማራ ውሃ መራራ ነበረ፤ ሙሉ እግዚአብሔር ያሳየውን እንጨት ሲጥልበት ግን ውሃው ጣፈጠ፤ ዘዳ. 15፡22-26። የኢያሪም ውሃ መራራ ነበረ። ነገር ግን ኤልሳዕ በምንጩ ላይ ጨው በጨመረበት ጊዜ ውሃው ተፈጠሰ (2ነገ. 2፡19-22)። 2. የእርግግ ውሃ። በብ.ክ. ካህኑ በሸክላ ዕቃ ውስጥ የከርቢና የዕጣን ትቢያ የተጨመረበት ውሃ ያስቀምጣል፤ ባል ሚስቱን በሴሳንነት ሲጠረጥሩት፣ ካህኑ ከዚህ መራራ ውሃ ያጠጣት ነበር፤ ዘጉ. 5፡12-31።

ውላጅ፤ በቤት ውስጥ ከሚኖሩት ወንድ ወይም ሴት ባሮች የሚወለድ ልጅ፤ ኤ.ር. 2፡14።

ውላጤ ራእይ (የመልክ መለወጥ) ኢየሱስ ጴጥሮስን፣ ያዕቆብንና ዮሐንስን አስከትሎ ወደ አንድ ረዥም ተራራ ወጣ። በዚያም መልኩ ተለወጠና በክብር ታያቸው፤ ማቴ. 17፡1-8፤ 2ጴጥ. 1፡17፡18። ተራራው ደብረ ታቦር ነው ይባላል። መቅ. ግን የትኛው ተራራ እንደሆነ አይገልጽም። ካ. 5ለ።

ውርጭ፤ ደቃቅ የመስታወት ስባሪ መስሎ የሚታይ፤ ዘዳ. 16፡14። በመከር ወራት እንደ ጠል ወይም እንደ ጤላ ሆኖ ሲወርድ ያስደስታል (ምላ. 25፡13)። በፍርድ ቀን ስለሚሆነው ድርጊት ምሳሌ ሆኖ ተጠቅሷል፤ ዘክ. 14፡6።

ውሻ፤ የቤት ጠባቂ እንስሳ፤ ዘዳ. 11፡7፤ ኢላ. 56፡10። በቤት ውስጥ ይኖራል፤ ማቴ. 15፡26፡27። እንደ ርኩስ ስለተቋጠረ በተቀደሰ ቦታና ጉዳይ እድል ፈንታ የለውም፤ ማቴ. 7፡6፤ ራእ. 22፡15። የጥቅት (2ሳመ. 16፡9)፣ ወደ ቀደመ ጠባይ የሚመለስ የጊዜያዊ አማኝ (2ጴጥ. 2፡22)፣ የብ.ክ.ን ሰላም የሚያውክ ምሳሌ ነው፤ ፈል. 3፡2። የወንድ ጋለሞታ ውሻ ይባላል፤ ዘዳ. 23፡17፡18።

ውሽንፍር፤ የበረዶ፣ የዝናምና የነፋስ ቅልቅል። ዝናም ከበረዶ ጋር በሚዘንምበት ጊዜ ተጨማሪ ነፋስ ሲነፍስ ውሽንፍር ወይም ተግብ ይባላል፤ ኢየብ 36፡33፤ 37፡6።

ውዳሴ፤ ለእግዚአብሔር ክብር የሚደረግ ምስጋና፣ ውደሳ፤ ራእ. 4፡9። «አምልኮ» ይመ.

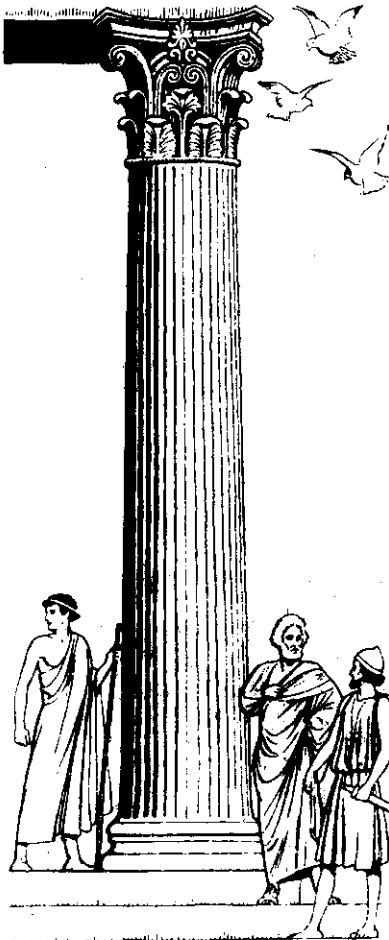
ውድቀት፤ የሰው ውድቀት በዘፍ. 3 ይተረካል። አስቀድሞ ግን ሰይጣንና ሌሎች መላእክት ወደቁ፤ 2ጴጥ. 2፡4፤ ይሁዳ 6። አዳም በእግዚአብሔር መልክ ተፈጠረ። ሲፈጠር መልካም ነበረና ኃጢአት አልነበረበትም፤ ዘፍ. 1፡26፡31። ግን

በራሱ ፈቃድ የእግዚአብሔርን ትእዛዝ ተላለፈ። አዳም ይህን በማድረግ ሰዎች ሁሉ ኃጢአተኞች ሆኑ፤ ሞትም ደረሰባቸው። ክርስቶስ ጓለኛው አዳም ሆኖ በእርሱ የሚገኙትን ሰዎች ከኃጢአትና ከሞት አዳናቸው፤ ሮም 5፥12-19፤ 1ቆሮ. 15፥21-22:45-49። «ኃጢአት» ይመ.

ውግረት፤ ሰውን ለመግደል ድንጋይ በሰው ላይ መጣል። በሙሴ ሕግ የሞት ፍርድ በውግረት ይፈጸም ነበር፤ ዘጸ. 20፥2፤ ዮሐ. 8፥7፤ ሐ.ሥ. 7፥59። «ቅጣት» ይመ.

ዎጀ፤ (ወጀ)፤ ዋጋ። በብ.ኪ. ሰው ከብትን ወይም ባሪያን ቢገዛ፤ የተገዛውም የማይጠቅም ቢሆን በዎጀ ይመልሳል። ይህም ዋጋ ተቀብሎ ነፃ ያወጣዋል ማለት ነው፤ ዘጸ. 21፥8። «ዋጀ» ይመ.

ዐምድ፤ አዕማድ፤ 1. የታላላቅ ቤቶች ጣራ በአዕማድ ላይ ይሠራል፤ ዐምድ ከእንጨት፤ ከድንጋይ ወይም ከጡብ ሊሠራ ይችላል። በዐምዱና በጣራው

የግሪክ ሕንፃ ዐምድ

መጋጠሚያ ላይ ልዩ ልዩ ጌጥ ይደረጋል፤ 1ነገ. 7፥11-12። ዐምድ ለድጋፍ ብቻ ሳይሆን፤ ለጌጥም ሊቆም ይችላል። በዚህ ዓይነት በሰሎሞን ቤተ መቅደስ በስተውጭ በኩል ያቆምና በለዝ ተብለው የተሰየሙ ሁለት ታላላቅ አዕማድ ቆመው ነበር፤ 1ነገ. 7፥15-22። መጠናቸውንም ኤር. 52፥21-23 ይገልጣል። 2. እስራኤል በደመናና በእሳት ዐምድ ተመሩ፤ ዘጸ. 13፥21። 3. አዕማድ የሰማይን (ኢዮብ 26፥11)፤ የመልአክን እግሮች (ራእ. 10፥1)፤ የቤተ ክርስቲያንን (1ጢዋ. 3፥15)፤ የመሪዎቿንም (ገላ. 2፥9) ሁኔታ ያብራራል።

ዐሠርቱ (አሠርቱ) ትእዛዛት

እግዚአብሔር በሙሴ አማካይነት በደብረ ሲና ለእስራኤል የሰጣቸው የኪዳን ትእዛዛት፤ ዘጸ. 19፥5-20፥17። ትእዛዛቱ በሁለት ጽላት በእግዚአብሔር ጣት ተጻፉ፤ ዘጸ. 31፥18። ጽላቱም በታቦቱ ውስጥ ተቀመጡ፤ 1ነገ. 8፥9። ከአርባ ዓመታት በኋላ ወደ አገራቸው ሊገቡ ሲደርሱ ሙሴ ትእዛዛቱን በድጋሚ አስታወሳቸው። ሆኖም የእስራኤል ሕዝብ ሁኔታ አዲስ ስለሆነ ሰንበትን የማክበር ምክንያት ተለወጠ፤ የባልንጆራንም እርሻ ደግሞ እንዳይመኙ ታዘዙ፤ ዘጸ. 5፥6-21።

በዘጸ. 20፥2 መሠረት ዐሠርቱ ትእዛዛት የተሰጡት ደንብን ተቀብሎ በቃል ኪዳን ውስጥ ለሚገኘው የእስራኤል ሕዝብ ነው። የተሰጡበትም ምክንያት ደንብን ባለው ሕይወት እግዚአብሔርን እንደት መከተል እንዳለባቸው የእግዚአብሔርን ፈቃድ ለቃል ኪዳን ሕዝብ ለማስረዳት ነው።

በአ.ኪ. ዘመንም እነዚህ ትእዛዛት አልተሻሩም፤ ምክንያቱም የእግዚአብሔርንና የሕዝቡን ግንኙነት በማናቸውም ዘመን በቋሚነት ያስረዳሉ። በእነዚህ ትእዛዛት ውስጥ የሚታየው የእግዚአብሔር መሠረታዊ ፈቃድ «ታላቂቱና ፊተኛይቱ ... ሁለተኛይቱም» በተባሉት ትእዛዛት ተጠቃልሎ ይገኛል፤ ማቴ. 22፥36-40፤ ሮም 13፥8-10። ትእዛዛቱ በቃልም ሆነ በመንፈስ በአ.ኪ. ይገኛሉ፤ የአራተኛው ትእዛዝ አፈጻጸም ግን ፈደሉን ሳይሆን መንፈሱን ተከትሎ ነው። በብ.ኪ. ዘመን እንደታየው ሁሉ፤ በአ.ኪ.ም የእግዚአብሔርን ትእዛዛት መጠበቅ አለብን፤ ዮሐ. 15፥14። አ.ኪ. እነዚህን ትእዛዛት ያጸናል፤ ማቴ. 5፥21-30። ክርስቶስ ሕግን ፈጽመዋል። አሁን እነዚህ ትእዛዛት ሕይወታችንን ለመምራት የሚያገለግሉ ናቸው፤ ገላ. 4፥4-5። «ብሉይ ኪዳን» ይመ.

ዐሥራት፤ አንድ ዐሥረኛ ማለት ነው። ከቀድሞ ዘመን ጀምሮ ከማንኛውም ገቢ ዐሥረኛው እጅ ለሃይማኖት መሪዎች ወይም ለመንግሥት ይሰጥ ነበር። ነገር ግን እንደተጀመረ አይታወቅም። ከሙሴ ዘመን በፊትና እንዲሁም ከባቢሎን እስከ ሮም ድረስ ይሠራበት ነበር። አብርሃም ለመልክ ጼደቅ ዐሥራትን ሰጠው፤ ዘፍ. 14፥20። ያዕቆብም ለእግዚአብሔር ዐሥራት ለመክፈል ተሳለ፤ ዘፍ. 28፥22። ሌዋውያን ካህናት እንዲጠቀሙበት (ዘኁ. 18፥21-32)፤ ምድር ከምታፈራውና ከከብትም ወገን ዐሥራት እንዲሰጥ ታዘዘ፤ ዘጸ. 27፥30-33።

የሚከፈለበት ጊዜ ተወሰነ፤ ዘዳ. 12፡5-18፤ 14፡22-29። ዐሥራትንም ሊከፍሉ እግዚአብሔር ሕዝቡን ይባርካል፤ ዘዳ. 26፡13-15፤ ሚል. 3፡10። ፈረሳውያን ከቅመማ ቅመም ላይቀር ዐሥራት ይከፍሉ ነበር፤ ማቴ. 23፡23። ሐዋርያት ስለ ዐሥራት አልጓቱም፤ ሆኖም እንደ እግዚአብሔር በረከት መጠን በልግስና በውዴታ ዐሥራት መስጠት ይገባል፤ 1ቀር. 16፡1-4፤ 2ቀር. 9፡6-12።

ዐሥር ከተማ፤ ከዮርዳኖስ ወንዝ በስተምሥራቅ ከክ.በ. ጥቂት ዓመት ቀደም ብሉ በግሪኮች የተቋረቁት ዐሥር ከተሞች የነበሩባት አገር። ሕዝቡም የራሳቸው ገንዘብ፤ ጦር ሠራዊትና ሥርዓት ነበራቸው። ከዐሥር ከተማ ኢየሱስን የተከተሉት ብዙዎች ነበሩ፤ ማቴ. 4፡24፡25፤ ማር. 5፡1-20፤ 7፡31-37። ዛሬ በዮርዳኖስ ውስጥ ትገኛለች። ካ. 5ረ።

ዐረብ፤ የዐረብ አገር፤ ነገድ ወይም ቋንቋ። የዐረብ ቋንቋ (ዐረብኛ) በአግርኛ መቅ. ውስጥ ተጠቅሶ አይገኝም። በግእዝ አዲስ ቢዳን አንዳንድ ረቂቆች ግን በዮሐንስ ራእይ 9፡11 በዕብራይስጥ አብዶን የተባለው የጥልቅ መልአክ በዐረብ ሰናሴር ይባላል ይላል።

ዐረብ፤ ከእስራኤል አገርና ከሶርያ በስተደቡብ ከኤርትራ ባሕር በስተምሥራቅ ያለው ምድረ በዳ። በዐረባውያን መካከል እንደ እስግኤላውያንና እንደ ምድያማውያን ያሉ ልዩ ልዩ ነገዶች ይገኛሉ፤ 1ነገ. 10፡14፤ ኤር. 25፡24፤ ሕዝ. 27፡21፤ ገላ. 1፡17።

ዐወጀ፤ አወጀ፤ አዲስ ነገርን በሥልጣን አሳወቀ፤ ዘዳ. 33፡19፤ ዕዝ. 8፡21፤ ኢዩ. 2፡15፤ ዮናስ 3፡5-7።

ዐይን፤ በምሳሌነት ሲገለጥ የአላብ መግቢያን

ያሳያል፤ ማቴ. 6፡23፤ ኤፌ. 1፡18። ደግሞም የሰውን ጠባይና ስሜት ይገልጣል፤ ዘዳ. 7፡16፤ ኢላ. 5፡15፤ ሕዝ. 24፡16። ያለፈውንና የሚመጣውን ነገር ሁሉ ማስተዋልን ያመለክታል፤ ሕዝ. 1፡18።

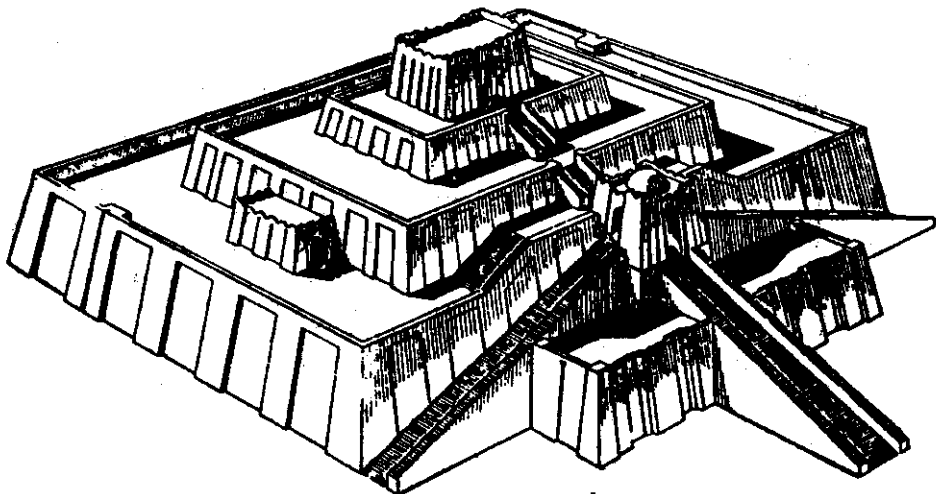
ዐግ፤ ሙሴ ያሸነፈው አሞራዊው የባላን ንጉሥ፤ ዘኁ. 21፡33-35። አገሩ ሰፊ ነበረ፤ ዘዳ. 3፡4፡5። ለምናሴ ነገድ እኩሌታ ተሰጠ፤ ዘዳ. 3፡13። ዐግም ከራፋይም ወገን የሆነ ቁመታም ሰው ነበረ፤ ዘዳ. 3፡11። በእርሱ ላይ የተገኘው ድል የማይረሳ ታላቅ ድል ነበረ፤ ኢያሱ 9፡10፤ ነህ. 9፡22፤ መዝ. 135፡11፤ 136፡20።

ዐጾድ፤ «የአትክልት ቦታ»፤ «የማምለኪያ ቦታ» በሚል ስያሜ አስታርቶ ለተባለች አምላክ የተሠራው ምስል የተተከለበት ቦታ። ይህም አምልኮት በእስራኤል ዘንድ የተወገዘ አምልኮት ነበር፤ 1ነገ. 15፡13፤ 18፡19፤ ዘዳ. 12፡3፤ 16፡21።

ዑር፤ በዘለዳውያን አገር ተመሥርቶ አብርሃም ይኖርበት የነበረ ከተማ፤ ዘፍ. 11፡28፤ 15፡7። ካ. 1ረ።

ዓለም፤ ዓለም ያልነበረበት ጊዜ ነበረ። በኋላ ግን እግዚአብሔር አስገኘው፤ ዘፍ. 1፡1፤ ዕብ. 11፡3። ቃሉ ጠቅላላ ፍጥረትን (ዮሐ. 1፡10)፤ ጠቅላላ የዓለምን ሕዝብ (ዮሐ. 16፡21)፤ አይሁድንና አሕዛብን (ዮሐ. 4፡42)፤ ክርስቶስን የማይቀበሉትን ሁሉ (ዮሐ. 17፡9)፤ ወይም እግዚአብሔር የማይከበርበትን ኅብረተ ሰብ (ዮሐ. 3፡19) ሊያመለክት ይችላል።

የዓለም ሰው ኃጢአትን ይወዳል (ዮሐ. 3፡19)፤ በሰይጣን እጅ ነው (ዮሐ. 14፡30)፤ ክርስቶስንና ተከታዮቹን ይጠላል (ዮሐ. 15፡18)። ክርስቶስ ግን የዚህን ዓለም ገዥ በመስቀሉ አሸንፏል፤ 1ዮሐ. 2፡2። ምእመናን ከዓለም መንፈስ የተለየውን

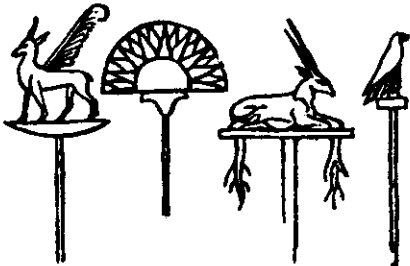

የዑር ቤተ ጣዖት

የእግዚአብሔርን መንፈስ ተቀብለዋል (1ቆሮ. 2:12)፤ ዳግመኛ ስለተወለዱ በእምነታቸው ዓለምን ያሸንፋሉ፤ 1ዮሐ. 5:4። ዓለምን መውደድ እግዚአብሔርን መጥላት መሆኑን ያውቃሉ (ያዕ. 4:4)፤ በዓለም አስተሳሰብ መሠረት አይሄዱም፤ ሮም 12:2፤ 1ዮሐ. 2:15-17። ኢየሱስ ለተቀበሉትና ሊቀበሉ ላሉት እንጂ ለዓለም አልጸለየም፤ ራሱንም አልገለጠም፤ ዮሐ. 14:22፤ 17:9። ተከታዮቹ ወንጌልን በዓለም ሁሉ እንዲሰብኩ ተልከዋል (ማር. 16:15)፤ የዚህ ዓለም ብርሃን ናቸው፤ ማቴ. 5:14። በትንሣኤ ጊዜ ዓለም ከከንቱነቱ ይድናል፤ ሮም 8:21። እግዚአብሔር ሁሉ በሁሉ ይሆናል፤ 1ቆሮ. 15:28።

ዓለት፤ በመሬት ውስጥ የተነጠፈ ትልቅ ድንጋይ፤ መሳ. 20:45-47። ከስፍራው አይነቀልም (ኢዮብ 18:4)፤ ስለዚህ ዓለት የማይለወጥ የእግዚአብሔር ምሳሌ ነው፤ 2ሳሙ. 22:2። ሙሴ ከዓለት ውሃ አወጣ፤ ዘጸ. 17:6። ክርስቶስ ለሚያምኑበት መንፈሳዊ መጠጥ የሚገኝበትና መንፈሳዊ መሠረት የሚቆምበት (1ቆሮ. 10:4)፤ ለማያምኑበት ግን የማሰናከያ ዓለት ተብሏል፤ ኢሳ. 8:14፤ 1ጴጥ. 2:8። ጴጥሮስ «አንተ ክርስቶስ ነህ» ካለ በኋላ ኢየሱስ «አንተ ጴጥሮስ ነህ! በዚችም ዓለት ላይ ቤተ ክርስቲያንን እሠራለሁ» አለው። አንዳንድ ሊቃውንት «ዓለት» ክርስቶስን፤ ሌሎች ጴጥሮስ የተናገረውን ቃል፤ የተቀሩት ደግሞ ጴጥሮስን ያመለክታል ይላሉ፤ ማቴ. 16:16-18።

ዓላማ(አላማ)፤ ሰዎች ለዘመቻ፤ ለጦርነት፤ ለንግድ፤ ለሌላም የሚይዙት ወይም የሚያቆሙት ምልክት ነው፤ ዘኁ. 2:2 መ.መ. 6:4፤ ሐ.ሥ. 28:11።

የግብፃውያንና የአሦራውያን የጦር ሠራዊት ሰንደቅ ዓላማዎች

ዓልሙን፤ ውድ የሆነ ጣፋጭ ሽታ ያለው እንጨት፤ ምሳ. 7:17።

ዓመት፤ በእስራኤል የዓመት አቋጣጠር እስራኤላውያን ከግብጽ የወጡበት የኒሳን ወር የመጀመሪያ ሆኖ ይቋጠራል፤ ዘጸ. 12:2። ሆኖም ሕዝቡ በግብርና ስለሚኖሩ አጠቃላይ ሲጨርሱ የዓመት መለውጫ በዓልን ያከብሩ ነበር፤ ዘጸ. 23:16፤ 34:22። ብዙ ጊዜ በወሩ ሳይሆን በግብርና ሥራ

ጊዜው ይገለጣል፤ ዘኁ. 13:20፤ ሩት 1:22። በጥንት ዘመን እንደ ከተማ መቋቋሚያ፤ እንደ ምድር መናወጥ ከመሳሰሉ ከታወቁ ሁኔታዎች በመነሣት ዓመታት ይቋጠሩ ነበር፤ አሞጽ 1:1። በዚህ ምክንያት በየጊዜው የተፈጸሙትን ድርጊቶች ከክርስቶስ ልደት ወዲህ ካለው አቋጣጠር ጋር ማዛመድ ያዳግታል። ከክርስቶስ ልደት ጀምሮ የተፈጸሙትን ነገሮች በዓመት ለመወሰን ለመጀመሪያ ጊዜ የሞከረ በስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን የነበረ ዲዮናስዮስ ኤክስጉኦስ የተባለ መነኩሴ ነው። ሌላውም በ13ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የነበረ አቡሻክር እብን አራሂብ (ወልደ መነኮስ) ነው። ከዚያም ወዲህ ብዙ ሰዎች የመንግሥታትን ታሪኮች እየመረመሩ ዘመናትን መቀጠር ሞክረዋል። ይሁን እንጂ በቂ የጥናት መሠረትና ማስረጃ ስላልነበራቸው፤ ዘመኑን በትክክል አልገመቱም። ስለዚህም በሊቃውንት መካከል ብዙ መለያየት ተፈጠረ። ለምሳሌ የዚህ መጽሐፍ ረቂቅ እንደ ኢትዮጵያ አቋጣጠር በ1968 ዓ.ም.፤ እንደ አውሮፓ አቋጣጠር ደግሞ በ1975 ዓ.ም. ተጀመረ። የአሁኑ ሊቃውንት ግን ብዙ የጥንት ረቂቆችን በመመልከት ሕፃናትን የገደለው ሄሮዶስ ከ1979 ዓመታት በፊት እንደሞተ ሊወስኑ ችለዋልና ክርስቶስ ከተወለደ ወዲህ 1982 ዓመታት ገደማ እንደሚሆን ይገምታሉ። ሆኖም ሌላው አቋጣጠር ተለምዶ ልና ይህን መጽሐፍ በእንግሊዝኛ ከተጻፉት ሌሎች መጻሕፍት ጋር ለማነጻጸር እንዲቻል በኤውሮፓ አቋጣጠር ተጠቅመናል። በመቅ. ከሚገኙት ታሪኮች አንዳንዶቹ በባቢሎን ወይም በሮም መንግሥታት የሸክላ ቅርጾችና ረቂቆች ተገኝተዋል። በእኛ አቋጣጠር በመደመርም ሊቃውንት ሊወስኑአቸው ይችላሉ። ለምሳሌ ናቡከደነሮር ኢየሩሳሌምን በ587 ክ.በ. እንደያዘ ተረጋግጧል (2ነገ. 24:10-17)፤ ከዚህም የተነሣ ሌሎች ብዙዎች ድርጊቶች የተፈጸሙባቸውን ዓመታት ልናውቅ እንችላለን። «የብሉይ ኪዳን ስፍራ ዘመን»፤ «የአዲስ ኪዳን ስፍራ ዘመን» ይመ.።

ዓመፃ፤ ዐመጽ፤ በደል፤ መዝ. 7:16። ቃሉ ከዳትን፤ ሽንገላንና ሽፍትነትን ያመለክታል። ሰው በዓመፅ ከእግዚአብሔር ከተለየ በኋላ በንስሐ መመለስን ሲጠላ ዓመፀኛ ይባላል፤ ይህም ትዕቢተኛ ማለት ነው፤ መዝ. 45:7፤ 51:5፤ 2ተሰ. 2:3:7-12።

የዓመፅ ሰው፤ «ተቃዋሚ» ይመ.

ዓሚ፤ ትርጉሙ «ሕዝቢ» ማለት ነው፤ ሆሴዕ 2:1-3። «ሉዓሚ» ይመ.

ዓሣ፤ «እንስሳት» ይመ.

ዓሣ አውጭ፤ ዓሣን ከውሃ አውጥቶ የሚበላ፤ አቶ ረዥም የሆነ የባሕር አምራ፤ ዘሌ. 11:14። «ወርች» ይመ.

ዓሣ አጥማጅ፤ ከጥንት ጀምሮ ሰዎች በግብጽ ወንዝ (ዘኁ. 11:5)፤ በታላቁ ባሕር (ነህ. 13:16)፤ በገሊላ ባሕር ዓሣ ያጠምዱ ነበር። መሣሪያቸውም ጦር (ኢዮብ 40:31)፤ መቃጥን

(ኢ.ሳ. 19÷8፤ ማቴ. 17÷27)፥ መረብ (ዮሐ. 21÷6፡8) ነበረ። በገሊላ ባሕር ታንኳዎችን በመቅዘፊያና በመጋረጃ እያስኪዱ መረባቸውን ይጥሉ ነበር፤ ብዙ ጊዜም በሌሊት ያጠምዱ እንደነበር ታውቋል። ዓሣችን በመረብ ከያዙ በኋላ ወደ ታንኳ ይገለብጡአቸዋል ወይም ወደ ባሕሩ ዳር ጉትተው ያወጡአቸዋል። ከዚያም በኋላ መልካሙን ከመጥፎው ይለያሉ፤ ሉቃ. 5÷2-7፤ ዮሐ. 21÷1-11፤ ማቴ. 13÷48። ከኢየሱስ ደቀ መዛሙርት ኢፕሮስና እንድርያስ፥ ያዕቆብና ዮሐንስ ዓሣ አጥማጆች ነበሩ (ማር. 1÷16-20)፤ ቶማስና ናትናኤል፥ ሌሎችም ዓሣ ሲያጠምዱ ኖረዋል፤ ዮሐ. 21÷2፡3። ዓሣን ማጥመድ የድርድር (ኤር. 16÷16፤ ሕዝ. 32÷3፤ ማቴ. 13÷47-50)፥ የወንጌል ሥራም ምሳሌ ነው፤ ማቴ. 4÷19።

ዓረባ፤ ከአርማንዔም ጀምሮ እስከ ዒጽዋን ጋብሮ ድረስ ያለው የገሊላ ባሕር፥ የዮርዳኖስ ወንዝና የጨው ባሕር የሚገናኙበት ጉድጓዳ መሬት። ብዙ ጊዜ ቃሉ በኢያሪኮ አጠገብ ያለውን መሬት ያመለክታል፤ ዘጸ. 1÷1፡7፤ 11÷30፤ ኢያሱ 3÷16፤ 14ሙ. 23÷24፤ ኤር. 39÷4።

የዓረባ ባሕር፤ «የጨው ባሕር» ይመ.

ዓባይ፤ የግብጽና የአፍሪቃ ዋና ወንዝ። ርዝመቱ 6480 ኪ.ሜ. ነው። ጥቁር ዓባይ ከጉጃም ተነሥቶ በኬንያ ሐይቅ ከሚነሣው ከነጭ ዓባይ ጋር ተገናኝቶ በሱዳንና በግብጽ እየዞረ ወደ ሚዴትራኒያን ባሕር ይገባል። በግብጽ ዓባይ የሚደርስበት ሁሉ ለምለም ነው፤ ሌላው መሬት ግን በረሃ ነው፤ ኢሳ. 19÷7፡8፤ 23÷3። ብዙ ጊዜ የግብጽ ወንዝ ተብሎ ይጠራል። ሙሴ ሕፃን ሳለ በሣጥን ተጨምሮ በዓባይ ወንዝ ተጣለ፤ ዘጸ. 2። እግዚአብሔር ግብጻውያንን በቀሠፈ ጊዜ የዓባይ ውሃ በግብጽ ላይ ብቻ ወደ ደም ተለውጦ ነበር፤ ዘጸ. 7÷20፡21። ካ. 1ሙ።

ዓናቶት፤ ከኢየሩሳሌም በስተሰሜን 5 ኪ.ሜ. ርቆ የሚገኝ መንደር። የካህኑ አብያታር መኖሪያ ነበረ። ሰሎሞን ከሻረው በኋላ ወደዚያ ስፍራ ሰደደው፤ 1ነገ. 2÷26። የኤርምያስም መኖሪያ ነበረ፤ ስለዚህ

ኢየሩሳሌም በተከበበ ጊዜ በዓናቶት አንድ የእርሻ መሬት ከዘመዱ ገዛ፤ ኤር. 1÷1፤ 32÷7-9።

ዓውሎ ነፋስ፤ ኃይለኛ ነፋስ፤ ምላ. 1÷27፤ ኢሳ. 5÷28። ሰው ሳያስብ ቶሎ ስለሚደርስበት የእግዚአብሔር ፍርድ ምሳሌ ነው፤ ምላ. 10÷25፤ ኢሳ. 17÷13፤ ናሆም 1÷3። የመንፈስ ቅዱስ መገለጫ ነው፤ ሐ.ሥ. 2÷2።

ዓውደ ዓመት፤ በየዓመቱ የሚከበር የዓመት በዓል፤ ኢሳ. 30÷29።

ዓዛርያስ፤ ትርጉሙ «እግዚአብሔር ረድቷል» ማለት ነው። በዚህ ስም ብዙ ሰዎች ተጠርተዋል። ከእነርሱም የታወቁ 1. ያዝያን በመባል የሚጠራው የይሁዳ ንጉሥ፤ «ያዝያን» ይመ። 2. ንጉሥ ያዝያንን የተቃወመው ሊቀ ካህናት፤ 2ዜ.መ. 26÷17-20።

ዓይበት፤ ከወይፈን ቆዳ የሚሠራ አቁማዳ ጭልጌ፤ ዘፍ. 42÷25፡28።

ዓይነ ርግብ፤ 1. ከሐር ክር የሚታታ የሴቶች የፊት መሸፈኛ ጌት፤ ኢሳ. 3÷23። 2. የተታታ የመስኮት መዝጊያ፤ 2ነገ. 1÷2።

ዓይን ሮጌል፤ የቁድሮንና የሄኖም ሸለቆዎች በሚጋጠሙበት ቦታ ከኢየሩሳሌም በስተደቡብ የሚገኝ የውሃ ጉድጓድ። የብንያምና የይሁዳ ድንበር እስከ ዓይን ሮጌል ይደርሳል፤ ኢያሱ 18÷16። አኪማአስና ዮናታን ወደ ዳዊት ወራ ለማምጣት በዚህ ቦታ ተሸሽገው ነበር፤ 2ሳሙ. 17÷17-22። አዶንያስ በዚህ ቦታ በሰሎሞን ላይ ዐመፀ፤ 1ነገ. 1÷9።

ዓይንዶር፤ በናዝሬትና በታቦር ተራራ መካከል የነበረ ከተማ። ሳኦል መናፍስትን የምትጠራ ሴት በዓይንዶር ጠየቀ፤ 1ሳሙ. 28÷7።

ዓይንጋዲ፤ ከመሳዳ 18 ኪ.ሜ. ያህል ርቆ በስተሰሜን በኩል የሚገኝ ምንጭ። ከጨው ባሕር ድንበር በስተምዕራብ ሌላ ምንጭ የለም። ዳዊት ከሳኦል ሸሽቶ በዓይንጋዲ ተሸሸገ፤ 1ሳሙ. 23÷29፤ 24÷1-6። በዚህ ቦታ ኢየሣፍጥ ጠላቶቹን ድል ነሣ፤ 2ዜ.መ. 20÷2።

ዓዶላም፤ ዋሻ። መማጠኛ ማለት ነው። ከኢየሩሳሌም ወደ ኪብሮን በሚወስደው መንገድ በስተምዕራብ በተራራ ላይ ያለ ዋሻ። ዳዊት ከንጉሥ ሳኦል ፊት በኩለለ ጊዜ፥ አራት መቶ ሰው ሰብሰቦ በዓዶላም ተደበቀ፤ 1ሳሙ. 22÷1፡2።

ዓሊ፤ ከአሮን ቤተሰብ የተገኘ፥ በሊቀ ካህንነትና በፈራጅነት በእስራኤል ያገለገለ ሰው። በዘመኑ የእግዚአብሔር የመቅደሱ ድንኳን በሴሎ ተተክሎ ነበር፤ 1ሳሙ. 1÷9፤ 4÷18፤ 14÷3፤ 1ነገ. 2÷27። እናኒንና ፊንሐስ የተባሉት የዓሊ ልጆች እግዚአብሔርን ባለመፍራታቸው ከመንገዱ ተለይተው ተገኙ። አባታቸውም ምንም ካህን ቢሆን በሚገባ ልጆቹን አልገሠጸም፤ በደካማነቱም ተነቀፈ፤ 1ሳሙ. 2÷11-26። በመቅደሱ ያገለገለው የነበረው ወጣቱ ሳሙኤል ከእግዚአብሔር የተገለጠለትን በማስታወቅ በዓሊ ቤት ላይ ከባድ ፍርድ

እንደሚደርስበት ነገረው፤ 14መ. 3፡11-14።

እግዚአብሔርም የተናገረው ነገር ተፈጸመ። ልጆቹ በጦር ሚዳ ላይ በጠላት እጅ ተመትተው ሞቱ። በውጊያውም ላይ የእግዚአብሔር ታቦት ስለተማረከ፤ ዔሊ ከድንጋጤ የተነሣ ወድቆ ሞተ፤ 14መ. 4፡10-18። ክህነትም ከዔሊ ቤት ተወስዶ ለሌላ በተሰጠ ጊዜ፤ እግዚአብሔር የፈረደበት ፍርድ ተግባራዊ ሆነ፤ 1ነገ. 2፡26-27-35።

ዔሳው፤ ይስሐቅና ርብቃ ከወለዱት መንታ ልጆች አንዱ፤ ዘፍ. 25፡25። ከእናቱ ማሳፀን የመጀመሪያ ሆኖ የወጣው ዔሳው ስለሆነ፤ እንደ ታላቅ ይቈጠር ነበርና የብኩርና መብት የእርሱ ነበረ። ነገር ግን ብኩርናውን በመናቅ ከበረሃ ደክዎ በመጣበት ቀን፤ የተሰማውን ራብ ለማስታገሥ ሲል፤ ወንድሙ ያዕቆብ ያዘጋጀውን ወጥ መርጦ መብቱን ሸጠ፤ ዘፍ. 25፡30-34። ከኪጤያውያን ወገን የሆኑትን ሁለት ሚስቶች አገባ። እነዚህ ሴቶች ግን ለይስሐቅና ለርብቃ የሐዘን ምክንያት ሆኑ፤ ዘፍ. 26፡34-35። ወንድሙ ያዕቆብ ብኩርናውን ስለወሰደበት ሊያጠፋው አለበ፤ ዘፍ. 27። በኋላ ግን ከያዕቆብ ጋር ታረቀ፤ ዘፍ. 32፡7-33፡15። ለዔሳው «ኤዶም» የተሰኘ ሁለተኛ ስም ወጣለት። ትርጉሙም ቀይ ማለት ነው። ይህን ስም ሊያገኝ የቻለው ያዕቆብ ያዘጋጀውን ቀይ ወጥ በመውደዱ ነው።

ኤዶም ተባለና በሲዶር ተራራ ለሚኖሩ ኤዶማውያን አባት ሆነ፤ ዘፍ. 36፡9። አንዳንድ ጊዜ ግን እነዚህ ሕዝቦች «የዔሳው ልጆች» እየተባሉ ይጠራሉ፤ ዘዱ. 2፡4። እንዲሁም የዔሳው ቤት፤ ወይም ዔሳው ተብሎም ይጠቀሳል፤ ኤር. 49፡8። በመቅ. እንደተገለጠልን ሁለቱ ልጆች ሳይወለዱ ከሁለቱ እግዚአብሔር የመረጠውና የባረከው ያዕቆብን ነው። ዔሳው ግን ብኩርናውን የናቀ በመሆኑ እግዚአብሔር እንደጠላው ሆኖ ይቈጠራል፤ ሚሊ. 1፡2-3፤ ሮም 9፡9-13። በአዲስ ኪዳንም የማያምንና ዓለማዊ የሆነ ሰው ምሳሌ ሆኗል፤ ዕብ. 12፡16-17።

ዔናቅ፤ የዔናቅ ልጆች አባት። የዔናቅ ልጆች ረጃጅምና ኃያላን በመሆናቸው እስራኤልን አስፈሩ፤ ዘኁ. 13፡32-33። ኢያሱ ብዙዎቹን ገድሏቸዋል። ከሌብም ከክብሮት አባረራቸው። አንዳንዶች ግን በፍልስጥኤማውያን አገር ቀሩ፤ ኢያሱ 11፡21-22፤ 14፡6-15። ጎልያድ ከእነዚህ ዘር እንደተወለደ በአንዳንድ መተርጉማን ይነገራል።

ዔድን፤ ቃሉ ደስታ ማለት ነው። ዔድን ከእስራኤል አገር በስተምሥራቅ ነበረ። በታው በእርግጥ የት እንደሆነ ዛሬ አይታወቅም። ግን በጨግሮስና በኤፍራጥስ ምንጮች አጠገብ እንደሚገኝ ከጥንት ጀምሮ ይታሰብ ነበር። ከጥፋት ውሃ የተነሣ የወንዞቹ መስመር ተለውጦ ይሆናል። እግዚአብሔር በዔድን ገነት የተባለውን የአትክልት ቦታ አዘጋጀ፤ በዚያም ሰውን አኖረ፤ ዘፍ. 2፡8-15። በአምር ዘመን መንግሥት በመስጴጦምያ ዔድን የተባለ አገር ነበር፤ 2ነገ. 19፡12።

ዔጽዮን ጋብር፤ በኤርትራ ባሕር ዳር በኤሎት (በኤላት) አጠገብ ያለ ከተማ። ንጉሥ ሰሎሞን በዚህ ከተማ መርከቦችን ሠራ፤ 1ነገ. 9፡26። ዛሬም እንደገና ወደብ ሆኗል። ካ.2በ።

ዕረፍት፤ ከድካም፣ ከሥራ ማረፍ። እግዚአብሔር በሰባተኛው ቀን ከመፍጠር ሥራ ዕረፈ (ዘፍ. 2፡2)፤ ሰባተኛውም ቀን ለሰው የተቀደሰ የዕረፍት ቀን ሆነ፤ ዘዱ. 31፡15። ለምድር በሰባተኛ ዓመት የዕረፍት ሰንበት ሙሉ ዓመት ተሰጠ፤ ዘሌ. 25፡4-7። እስራኤል በከነዓን ዕረፍት እንደሚያገኝ (ዘዱ. 3፡20)፤ ወደዚህም ዕረፍት ከባቢሎን ምርኮ በኋላ እንደሚገቡ ተስፋ ተሰጣቸው፤ ኤር. 46፡27። ጠላቶች ስላልተሠሩበት ሰሎሞን የዕረፍት ሰው ተባለ፤ 1ዜ.መ. 22፡9። እስራኤል ባለማመናቸውና ባለመታዘዛቸው ዕረፍትን አላገኙም፤ መዝ. 95፡8-11። ምእመናን ግን በክርስቶስ ዕረፍትን ለነፍሳቸው ያገኛሉ (ማቴ. 11፡28-30)፤ ወደፊትም ወደ እግዚአብሔር ዕረፍት ይገባሉ፤ ዕብ. 4፡3-11።

ዕራቂት፤ ያለ ልብስ መሆን፤ ዘፍ. 2፡25። በመጀመሪያ ሰዎች ዕራቂታቸውን ነበሩ፤ ግን በኃጢአት ከወደቁ በኋላ ንጹሕ ባልሆነ ዓይን ዕራቂትነታቸውን ሲመለከቱ አፈሩ፤ ዘፍ. 3፡7-11። በምሳሌነት ጉድለትን ያመለክታል፤ ዘፍ. 42፡9፤ ራእ. 3፡17። ኖሳ ሰክሮ ዕራቂቱን ሆነ፤ ዘፍ. 9፡21። ሰው ወደዚህ ዓለም ዕራቂቱን ሆኖ ይመጣል፤ ይመለሳልም፤ ኢዮብ 1፡21።

ዕርቅ፤ ጥል ባለባቸው በሁለት ሰዎች መካከል ሰላም ሲሆን ዕርቅ ይባላል። በኃጢአት ምክንያት በእግዚአብሔር ዘንድ ጠላትነት ያለው ሰው በክርስቶስ ሞት መሠረት በእምነት ከእግዚአብሔር ጋር ሰላምንና ኅብረትን ማግኘቱም ዕርቅ ይባላል። እግዚአብሔር በጸጋው ሰውን ክራሱ ጋር ያስታርቃል፤ ሮም 5፡10-11፤ 2ቆሮ. 5፡18-20፤ ኤፌ. 2፡16፤ ቆላ. 1፡19-20። ሰዎች ከእግዚአብሔር ጋር ሲታረቁ እርስ በርሳቸውም ይታረቃሉ፤ አይሁድ፣ አሕዛብ በክርስቶስ አንድ ሆነዋል፤ ኤፌ. 2፡14-16። ምእመናን ጥል ቢኖርባቸው እንዲታረቁ ታዝዘዋል፤ ፊል. 4፡2። የሚያስተራርቁ ብፁዓን ናቸው፤ ማቴ. 5፡9።

ዕርድ፤ ጉድብ፤ በጦርነት ጊዜ የሚሠራ እንደ ምሽግ ያለ፤ 2ነገ. 25፡1።

ዕርገት፤ ከታች ወደ ላይ መውጣት። ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በዚህ ዓለም የነበረውን ሥራ ጨርሶ ወደ ሰማይ ዐረገ። በአብ ቀኝም ተቀመጠ። በሥጋ እንዳረገ እንዲሁ በዓለም ፍጻሜ ይመጣል፤ ሐ.ሥ. 1፡6-11፤ ሉቃ. 24፡50-51። ከማረጉ የተነሣ የሚከተሉትን ነገሮች እናስተውላለን።

1. ወደ ሰማይ ካረገ በኋላ በመስቀል ላይ የሠራው የመሥዋዕትነት ሥራ ሁሉ ፍጹም ሆነ፤ ዕብ. 9፡11-12።
2. በሥልጣን በአብ ቀኝ ተቀመጠ፤ ዕብ. 10፡12።
3. የመንፈስ ቅዱስን ተስፋ ከአብ ተቀብሎ መንፈስ

ትዱስን ለምእመናን ሰጠ፤ ሐ.ሥ. 2:33።

4. የቤተ ክርስቲያን ራስ ሆነ፤ ኤፌ. 1:19-23።

5. ሕዝቡን ይጠብቃል፤ ሮም 8:34፤ ዕብ. 7:25፤ 1ዮሐ. 2:1።

6. ቦታ ያዘጋጅልናል፤ ዮሐ. 14:2።

7. ጠላቶቹ ሁሉ እስኪሸነፉ ድረስ ይጠብቃል፤ ዕብ. 10:13።

ዕቃ፤ ከማዕድን፣ ከእንጨት፣ ከሌላም የሚሠራ ማናቸውም ዓይነት መሣሪያ፤ በብ.ኪ. ዘመን ብዙ የቤተ እግዚአብሔር መገልገያ ዕቃ ነበረ፤ ዘጸ. 35:16፤ ዳን. 1:2። የእግዚአብሔር ፈቃድ በሰዎች ስለሚፈጸም አንዳንድ ጊዜ ሰዎች «ዕቃ» ተብለዋል፤ ሮም 9:20-24፤ 2ጢሞ. 2:20-21። በተለይም ጳውሎስ ምርጥ ዕቃ ይባላል፤ ሐ.ሥ. 9:15።

ዕቃ ቤት፤ የቤተ መቅደስ ዕቃዎች ሁሉ የሚቀመጡበት ቤት። ሕዝቅኤል በተለይ ስለ ዕቃ ቤት አንድ ምዕራፍ ጽፏል፤ ሕዝ. 42። የዕቃ ቤቱም ጠባቂ «ዕቃ ቤት» ተብሎ ይጠራል፤ 2ነገ. 10:22።

ዕቡይ፤ ትዕቢተኛ፤ ምዓ. 16:19።

ዕብራዊ፤ ዕብራውያን፤ ቃሉ ከአብርሃም ቅድመ አያት ከዓቦር ስም የተመሠረተ ይመስላል፤ ዘፍ. 10:21። በመቅ. አብርሃምንና ዘሩን ያመለክታል፤ ዘፍ. 14:13፤ ዘጸ. 5:1-3፤ 1ሳሙ. 13:3። በእ.ኪ. ዜግነትን ብቻ ሳይሆን ሕግን የመጠበቅንም ሁኔታ ያሳያል፤ ፊል. 3:5።

ወደ ዕብራውያን የተጻፈ መልእክት

በመልእክቱ ውስጥ አንዳንድ ፍንጮች ቢገኙም (13:19:23-24)፣ ይህ መልእክት በግን፣ ከየት፣ ወደት፣ በምን ጊዜና በምን ምክንያት እንደተጻፈ ለማወቅ አስቸጋሪ ነው። ከቀድሞ ጀምሮ ብዙ ሊቃውንት ጳውሎስ የጻፈው መሆኑን በማመን ርእሱን «የጳውሎስ መልእክት ወደ ዕብራውያን» ሲሉት ይታያል። ሆኖም ግን መልእክቱ የጳውሎስን ስም አይጠቅስም! የአሳቡም አገላለጥ ከሚታወቀው የጳውሎስ አገላለጥ ለየት ይላል። ስለዚህ አንዳንድ የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁራን በርናባስ፣ አጽሎስ ወይም ቀሌምንጦስ ጽፎታል ይላሉ። ሌሎች ደግሞ ጳውሎስ የአይሁድ ትምህርት ሊቅ በመሆኑ (ነላ. 1:14)፣ ይህን መልእክት ለየት በሚል አገላለጥ ሊጽፍ የቻለው ለአይሁድ ሲል ነው ይላሉ። የመልእክቱ ተቀባዮች የብ.ኪ.ን ትምህርትና ታሪክ የሚያውቁ ናቸው። ከእምነታቸው የተነሣ መከራ ቢቀበሉም፣ ከወገናቸው የተገደለ አልነበረም፤ 10:32-34፤ 12:4። የተጻፈበት ዘመን ሮማውያን የኢየሩሳሌምን ቤተ መቅደስ ካፈረሱበት ከ70 ዓ.ም. በፊት ይመስላል፤ 13:10። ስለ መልእክቱ ብዙ ነገር ባይታወቅም የጸሓፊው ዓላማ ግልጽ ነው፤ ይኸውም አንባቢዎች በከባድ ተጽዕኖ ምክንያት ወደ ይሁዲነት በማፈገፈግ ክርስቶስን እንዳይክዱ ለማስጠንቀቅና ክርስቶስ ሊቀ ካህናት ሆኖ ሰውን ከእግዚአብሔር ጋር ማስታረቅን ለማስገንዘብ ነው። መልእክቱ በዝርዝር ሲታይ

የሚከተሉት ይዘቶች ይታዩበታል፡-

ሀ) በክርስትናና በብ.ኪ. መካከል ያለው ንጽጽር። ክርስቶስ ከሁሉ እንደሚበልጥና የክርስትና መንገድ የተሻለ መሆኑ 15 ጊዜ ተጽፏል።

ለ) የአራት ዘለዋውያን ሥርዓት ማብራሪያዎች።

ሐ) የክህነት ትምህርት አጽንዖት።

መ) በሃይማኖት ተግባራት ተሳታፊዎች ለነበሩ ሰዎች የተሰጡ ከባድ ማስጠንቀቂያዎች፤ 2:1-4፤ 6:4-8፤ 10:32-39።

ሠ) የእምነት ጀግኖች እርአያነት።

አከፋፈል፡-

1. የአሁኑ የእግዚአብሔር መገለጥ ብልጫ፤

1:1-4

2. ከብ.ኪ. አገልጋዮች ክርስቶስ የሚበልጥ ስለመሆኑ፡

ሀ) ከመላእክት (1:5-2:18)፤

ለ) ከሙሴ (3:1-4:13)፤

ሐ) ከአሮጌና በክህነቱም (4:14-7:28)፤ ስለሚበልጥ ምእመናን በታሪካቸው ሁሉ ትጋትን እንጂ ቸልተኝነትን ማሳየት አይገባቸውም።

3. የክርስቶስ አገልግሎት የሚበልጥ ስለመሆኑ፡

ሀ) የተሻለውን ቃል ኪዳን ደንግግል (ም. 8)

ለ) ወደ ተሻለው መቅደስ ገብቷል (9:1-12)

ሐ) የተሻለ መሥዋዕት አቅርቧል (9:13-10:18) ስለዚህ ምእመናን እስከ መጨረሻው መጽናት ይገባቸዋል፤ 10:19-39።

4. ለአንባቢዎች ታላቅ ማበረታቻ ስለመስጠት፡

ሀ) የጥንት የእምነት ጀግኖች እሸናፊነት (ም. 11)፤

ለ) የክርስቶስ እርአያነት (12:1-3)፤

ሐ) ልዩ ልዩ ማደፋፈሪያዎች (12:4-13)፤

መ) ልዩ ልዩ ማስጠንቀቂያዎች (12:14-29)።

5. መደምደሚያ፤ ም. 13

ሀ) ልዩ ልዩ ትእዛዛትና ምክር (13:1-17)፤

ለ) የጸሎት ጥያቄ (13:18-19)፤

ሐ) ቡራኬ (13:20-21)፤

መ) ማስታወሻዎችና የመጨረሻ ሰላምታ (13:22-25)።

ዕብራይስጥ፤ ዕብራውያን ቋንቋ ማለት

ነው። በመጽሐፍ ቅዱስ የከነዓን ቋንቋ፣ የአይሁድ ቋንቋ፣ ወይም ዕብራይስጥ ተብሎ ይጠራል፤ ኢሳ. 19:18፤ 2ነገ. 18:26፤ ዮሐ. 5:2። ከጥቂት ምዕራፎች በቀር እብ.ክ. በሙሉ የሚቀበሉአቸው የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በዕብራይስጥ ተጻፉ። ከብ.ኪ. ጸሓፊዎች ዘመን ወዲህ ቀስ በቀስ በጊዜ ብዛት

የዕብራይስጥ ቋንቋ ዘመን ያመጣቸው ቃላት ተጨምረው ይለዋወጥ እንጂ ጥንት የተነገረውና ዛሬ የሚነገረው ቋንቋ አንድ መሆኑ አልቀረም።

አጻጻፉ ከቀኝ ወደ ግራ ነው። ፊደሎቹ 22 ናቸው። በተጨማሪም ለድምፅ ሰጪነት በተለመደ ዓይነት አነባበብና አጠራር የተለያዩ ነጥቦች በአይሁድ ሊቃውንት ተጽፈዋል። ከእነዚህም ሌላ፣ በቅዱሳት መጻሕፍት የዚህ ምልክቶች (ነጥቦች) ተጨምረው ሊጻፉ ይችላሉ።

ዕብራይስጥ፣ ዐረብኛ፣ ሱሪስት፣ አራማይክና ግእዝ ይመሳሰላሉ። ደግሞም እንዳንድ ጥሬ ቃላት ከዕብራይስጥ ወደ ግእዝና ወደ አማርኛ ገብተዋል፤ ለምሳሌ አሜን፣ መኖ፣ ሃሌ ሉያ፣ ሰይጣን የዕብራይስጥ ቃላት ናቸው።

ፊደሎቹ የሚከተሉት ናቸው፡-

አሌፍ	א	ሳሜድ	ב
ቤት	ב	ሜም	ג
ጋሚል	ג	ናን	ד
ዳሌጥ	ד	ሳምኬት	ה
ዜ	ה	ዔ	ו
ዋው	ו	ሬ	ז
ዛይ	ז	ጻዴ	ח
ሔት	ח	ቆፍ	ט
ጤት	ט	ሬስ	י
ዮድ	י	ሳን (ሺን)	כ
ካፍ	כ	ታው	ל

ለእነዎች በእነዚህ ፊደላት ይጠቀማሉ፤ የእጅ ጽሑፉና ጥንታዊው የፊደል መልክ በመጠኑ ከዚህ ለየት ይላሉ። «አሌፋት» ይመ.

ዕብነ በረድ፤ እየተጠረበ፣ እየተፋቀም ለሕንፃ፣ ለሐውልትና ለቤት ዕቃ የሚሆን እንደ በረዶ ነጭነት ያለው ድንጋይ፤ አሰ. 1፡6፤ 1ዜ.መ. 29፡2።

ዕብደት፤ የአንጎል በሽታ። እግዚአብሔር ሰዎችን በዕብደት መቅሠፍት ይመታል፤ ዘጸ. 28፡28፤ ዘክ. 12፡4። ሰው ራሱን ለዕብደት አሳልፎ ሊሰጥ ይችላል፤ መክ. 1፡17። «በሽታ»፣ «ጋኔን» ይመ.

ዕንቀ፤ የከበረ ድንጋይ የሚባለው ሁሉ በየዓይነቱ። ባንዳንድ የኢ.ኪ. ጥቅስ ሱል ማለት ሳይሆን አይቀርም፤ እርሱም ከባሕር የሚገኝ፤ ሰዳፍ የምትወልደው ዕንቀ ነው፤ ማቴ. 13፡45፤ ራእ. 21፡21። በብ.ኪ. ዕንቆች ከወርቅና ከብር ጋር ለሚከተሉት ዕቃዎች ይጠቅሙ ነበር፡- ለዘውድና ለአክሊል፣ ለአንባርና ለድሪ፣ ለጆሮ ጉትቻ፣ ለአፍንጫና ለጣት ቀለበት፣ ለእግር አልቦና ለሽቱ

ዕቃ፤ ሕዝ. 16፡11-12። ጌጥ ስለሚያከራ አንዳንድ ጊዜ ለአይሁድ እንቅፋት ሆኗል (ኢሳ. 3፡18-23)፤ በአዲስ ኪዳንም፣ ሰውነቷን በዕንቀ የምትሸልም ክርስቲያን ሴት አትመሰግንም፤ 1ጢሞ. 2፡9-10። በብ. ኪ. ሊቀ ካህናት የደረት ልብስ ላይ የዐሥራ ሁለት ዕንቆች ፈርጥ ይደረግ ነበር። ዕንቆቹም የዐሥራ ሁለቱ ነገድ መታሰቢያ ነበሩ። እንዲሁም በኢ.ኪ. የአዲሲቱ ኢየሩሳሌም ዐሥራ ሁለት መሠረቶችና ዐሥራ ሁለት ደጆች በዐሥራ ሁለት ዕንቆች እንደተሠሩ ተገልጧል።

የሚያብረቀርቅ ዕንቀ፤ ዕንቀ፤ ብርሃን ሲያርፍበት በጣም ብልጭልጭ የሚል ቀይ ወይም አረንጓዴ ዓይነት የከበረ ድንጋይ፤ ዘጸ. 28፡17፤ ኢሳ. 54፡12።

ዕንባቆም፤ 600 ዓመት ያህል ከክ.በ. ትንቢት የተናገረ ነቢይ። በይሁዳ የኖረ ይመስላል፣ ስለ ሕይወት ታሪኩ ግን ማስረጃ የለም። በቤል ታሪክ ውስጥ ዕንባቆም ከአገሩ ተነጥቆ ወደ ባቢሎን በመሄድ ከነቢዩ ዳንኤል ጋር እንደተገናኘ ተተርኳል። «የቤል ታሪክ» ይመ.

የዕንባቆም ትንቢት፤ ዕንባቆም የተነበየው በይሁዳ በነቢዩ ኤርምያስ ዘመን እንደነበረ አይጠረጠርም። ከላዳውያንና ባቢሎናውያን አየበረቱ ሄደው በኢየሩሳሌም ላይ በተነሡበት ዘመን እንደነበረ በም. 1፡5፡6 ተገልጿል። የይሁዳ ክፋት እየባሰ በሄደበት በኢየሱሳቂም ዘመን መንግሥት (609-597 ከክ.በ.) ትንቢት የተናገረ ይመስላል፤ 1፡2-4። ክፋትን ተመልክቶ እግዚአብሔር እንደ ቅንነቱ የማይፈርድ መስሉት ደጋግሞ ይጠይቃል። ዋና መልሱ «ጻድቅ በእምነቱ በሕይወት ይኖራል» የሚል ነው (2፡4)፤ ኢ.ኪ.ም ይህን ሦስት ጊዜ ጠቅሶታል ሮም 1፡17፤ ገላ. 3፡11፤ ዕብ. 10፡38።

አከፋፈል፡-

1. ጥያቄ፡- እግዚአብሔር በግፈኞች ላይ ለምን አይፈርድም? (1፡1-4)።
2. መልስ፡- ከለዳውያንን እልክባቸዋለሁ (1፡5-11)።
3. ጥያቄ፡- እንዴት! ከእኛ የባሉ አይደሉምን? (1፡12-17)።
4. መልስ፡- በተራቸው ክፉዎች ሁሉ ይፈረድባቸዋል፤ ጻድቅ (እግዚአብሔር ሰው) ግን እግዚአብሔርን አምኖ ይድናል (ም. 2)።
5. የዕንባቆም የጸሎት መዝሙር (ም. 3)።

ዕውር፤ ለማየት የማይችል፤ ዘሌ. 21፡18፤ 19፡14። በብዙ ጥቅስ ላይ ያለማስተዋል ምሳሌ ነው፤ ኢሳ. 35፡5፤ ሲኤ. 4፡14፤ ማቴ. 15፡14፤ 23፡16፤ 2ቆሮ. 4፡4፤ ራእ. 3፡17። ክርስቶስ ዕውራንን ፈወሰነ ማቴ. 11፡5፤ 12፡22፤ ማር. 10፡46-52፤ ዮሐ. 9፡1-7። «በሽታ» ይመ.

ዕውቀት (እውቀት)፤ ዕውቀት ሁሉ ከእግዚአብሔር ነው፤ መዝ. 94፡10፤ ዳገ. 1፡17፤

2ዜ.መ. 1:10:12፤ 1ቆሮ. 1:5። ሕይወተን የሚያስገኘው ዕውቀት ክርስቶስን ማወቅ ነው፤ ዮሐ. 17:3፤ ፊል. 3:8:9፤ ቆላ. 2:2:3፤ 1ጢዋ. 2:3-6። በመጨረሻው ዘመን በዓለም ዕውቀት ይበሃል፤ ዳን. 12:4። ዕውቀት ሊያከራ ይችላል፤ 1ቆሮ. 8:1-3። ዕውቀት ከመንፈስ ቅዱስ ስጦታዎች አንዱ ነው፤ 1ቆሮ. 12:8። «የሕይወት ዛፍ» ይመ.

ዕዝራ፤ ካህንና ጸሐፊ። ታሪኩ በመጽሐፈ ዕዝራ ተጽፎ የሚገኘው ነው። ዕዝራ በባቢሎን ምርኮኞች መካከል አደገ። ከኦሮን ቤተሰብ የተወለደና እንደ ሙሴ ሕግ ካህን ከመሆኑም በላይ በሙሴ ሕግ ፈጣን ጸሐፊ ነበረ የሚል ቃል ተጽፎለታል፤ ዕዝ. 7:1-6፤ 11። የፋርስ ንጉሥ አርጤክስስ በነገሠበት በሰባተኛው ዓመት፤ ይኸውም ከክ.በ. በ458 ዓመት ዕዝራ ከንጉሡ አስፈቅዶ፤ ፈቃደኞች ከሆኑ አይሁድ መካከል 1800 ከሚያህሉ ወንዶች ጋር ወደ ኢየሩሳሌም ተጓዘ፤ ዕዝ. 8:1-36። ዕዝራ ከመምጣቱ በፊት በአይሁድ አገር የነበሩት፤ ከምርኮ ከተመለሱት አይሁድ በብዙ ረገድ ተቸግረው ነበር። በእግዚአብሔርም ቃል የሚመራቸውን ሰው ከማጣታቸው የተነሣ፤ ከእግዚአብሔር መንገድ መውጣታቸው አልቀረም፤ ካህኑ ዕዝራ ግን የእግዚአብሔርን ሕግ የፈልገውን ያደርግ ዘንድ፤ ለእስራኤልም ሥርዓትንና ፍርድን ያስተምር ዘንድ ልሱን አዘጋጅቶ ነበርና ወደ ኢየሩሳሌም የመጣው የእግዚአብሔርን ቃል ለማስተማርና ሕዝቡ የተሳተቡትን ነገር ለማስተካከል ነው፤ ዕዝ. 7:10፤ ነህ. 8:8። በተለይም ከይሁዳ አገር ሰዎች ብዙዎቹ የአሪትን ትእዛዝ በማፍረስ ከእስራኤል ወገን ያልሆኑትን ሴቶች አግብተው ስለነበር፤ ከእነዚህ ሴቶች እንዲለዩ ዕዝራ ምክር ሰጣቸው፤ ዕዝ. 9-10። በዚህ ዘመንም የኢየሩሳሌም ሕዝብ የፈረሰውን የኢየሩሳሌምን ቅጥር ለመሥራት ብዙ ጥረት አደረጉ። ይሁን እንጂ በብዙ ጠላቶች ተቃውሞ ምክንያት ይህ ሥራ ለጊዜው አልተሳካቸውም፤ ዕዝ. 4:6-23። በ445 ከክ.በ. የፋርስ ንጉሥ የጦጅ አሳላፊ የነበረው ነህም ወደ ኢየሩሳሌም መጥቶ ቅጥሩን ሠራ። ዕዝራ በሥራው ተባብሮ ሕግን ለሕዝቡ በሰፊው አስተማረ፤ ነህ. 8-10።

የዕዝራ መጽሐፍ፤ መጽሐፉ የእስራኤል ሕዝብ ከባቢሎን ምርኮ እንደተመለሱ ቤተ መቅደስም እንደገና እንደሠሩ ይናገራል። መጽሐፉ ከ537 አንሥቶ ዕዝራ ራሱ ወደ ኢየሩሳሌም እስከመጣበት እስከ 458 ከክ.በ. ያለውን ታሪክ ይተርካል። የእስራኤል ሕዝብ ቤተ መቅደሱን የጨረሱት በ516 ከክ.በ. ነው። መጽሐፉን፤ ወይም መጽሐፉ የተመሠረተባቸውን ረቂቆች ዕዝራ ራሱ የጻፋቸው ይመስላል፤ 7:27-8:1።

አከፋፈል ፡-

ም. 1. ቂርስ የእስራኤል ሕዝብ እንዲመለስ መፍቀዱ።

ም. 2. ከምርኮ የተመለሰው 42360 ሕዝብ መመዝገቡ።

ም. 3. የቤተ መቅደስ እድሳት መጀመሩ።

ም. 4. ጠላቶች የቤተ መቅደሱን የእድሳት ሥራ መቃወማቸው።

ሀ. በቂርስ ዘመን ቤተ መቅደስ እንዳይሠራ፤

ቀ. 1-5:24።

ለ. በአርጤክስስ ዘመን የኢየሩሳሌም ቅጥር

እንዳይሠራ፤ ቀ. 6-23።

ም. 5-6. በሐጊና በዘካርያስ ቀስቃሽነት ዘሩባቤላ የቤተ መቅደሱን ሥራ መፈጸሙ።

ም. 7-8. እነዕዝራ ወደ ኢየሩሳሌም መመለሳቸው።

ም. 9-10. ዕዝራ አይሁድ ያላመኑትን እንዳያገቡ መከልከሉ።

ዕዝራ ሱቱኤል፤ ሱቱኤል (ሰላተያል) የጸሐፊው የዕዝራ ድርብ ስም ነው። መጽሐፈ ዕዝራ ሱቱኤልም ዕዝራ በተማረከበት አገር በባቢሎን ላለ ሰላያቸው ሰባት ራእዮች የሚተርክ መጽሐፍ ነው። የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤ.ክ. ክብ.ክ. መጻሕፍት ጋር ቈጥራ ትቀበለዋለች።

ዕዝራ ካልእ፤ መጽሐፈ ዕዝራ ካልእ በ2 ዜና መዋዕል 35-36፤ በመጽሐፈ ዕዝራ፤ በመጽሐፈ ነህምያ 7-8 የተጻፈውን ታሪክ በድጋሚ የሚተርክ መጽሐፍ ነው። የኦርቶዶክስና የካቶሊክ አብ.ክ. ክብ.ክ. መጻሕፍት ጋር ቈጥረው ይቀበሉታል።

ዕዳ፤ ሰው ዕዳውን ባይከፍል ይታሰር፤ ለባርነትም ይሸጥ ነበር፤ ዘጸ. 22:3፤ 2ነገ. 4:1፤ አዋጽ 2:6፤ ማቴ. 5:25:26፤ 18:23-25። የክርስቲያን ተገቢ ዕዳ ግን ፍቅር ብቻ ነው፤ ሮም 13:8። መንፈስን የመከተል ዕዳም አለበት፤ ሮም 8:12።

ዕጣ፤ ዕድል ፈንታ፤ ድርሻ፤ ኢያሱ 15:1። ዕጣ በዕንጨት፤ የጽሑፍ ምልክት ባለበት ጠጠር (ድንጋይ) ይጣላል። በብሉይ ኪዳን ሁለት መደበኛ ዕጣ ነበረ፤ ዘሌ. 16:8-10። ዕጣ በሰውር ይጣላል፤ ምላ. 16:33። የቀድሞ ሰዎች ርስትን ለማካረፈ (ኢያሱ 18:8-11)፤ ምቹ ጊዜን ለማወቅ (አስ. 3:7)፤ ተረኛን ለመመደብ (1ዜ.መ. 24:7-19)፤ ጥፋተኛውን ለማውጣት (ዮናስ 1:7) ዕጣ ይጥሉ ነበር። ወታደሮች በክርስቶስ እጅ ጠባብ ዕጣ ተጣጣሉ፤ ዮሐ. 19:24። በይሁዳ ምትክ ሰው እንዲሾም ዕጣ ተጣለ፤ ሐ.ሥ. 1:24-26።

ዕጣን፤ በበረሀ ከሚበቅል የዕጣን እንጨት የሚለቀም ሙጫ። ከሌላ ሽቱ ጋር ተቀምጦ በእግዚአብሔር ድንኳንና መቅደስ ውስጥ ይታጠን ነበር፤ ዘጸ. 30:34-38፤ ዘሌ. 16:12:13። ጢሱም የምስጋና የጸሎት ምሳሌ ነው፤ መዝ. 141:2፤ ማቴ. 2:11፤ ራእ. 5:8፤ 8:3:4።

የዕጣን መሠዊያ፤ የዕጣን ማጠሻ። እንደ ጥና አይወዘወዝም። ሙሴ የዕጣኑን መሠዊያ ካሠራ በኋላ በእግዚአብሔር ማደሪያ በቅድስት ውስጥ

የዕጣን ዛፍ

አኖረው፤ ዘጸ. 30፡1-10። ሰሎሞን ለቤተ መቅደስ አዲስ የዕጣን መሠዊያ አሠራ፤ 2ዜመ. 4፡19-21። የዕጣኑ መሠዊያ በታቦቱ አጠገብ ካለው መጋረጃ ፊት በቅድስት የሚገኝ ቢሆንም፤ እንደ ቅድስተ ቅዱሳን ዕቃ ይቈጠር ነበር፤ ዘጸ. 30፡6፤ 1ነገ. 6፡22፤ ዕብ. 9፡4። «ጥና» ይመ.

ከወርቅ የተሠራ የዕጣን መሠዊያ

ዕፀ ሳቤቅ፤ እርስ በርሱ የተያያዘ ሐረግ፤ ዘፍ. 22፡13።

የሚጋ፤ የግሪክ ቋንቋ የመጨረሻ ፊደል ስም፤ ራእ. 1፡8፤ 22፡13። «ግሪክ» ይመ.

የዝያን፤ ትርጉሙ «እግዚአብሔር ኃይሉ ነው» ማለት ነው። በዚህ ስም የታወቀው ከ791-740 ክክ.በ. ነግሦ የነበረው የይሁዳ ንጉሥ ነው። የዝያን በተጨማሪ ዓዛርያስ ተብሎ ይጠራ ነበር፤ በዘመኑም ነቢዩ ኢሳይያስ ነበረ። በመጀመሪያ በመልካም ሁኔታ ነግሦ መንግሥቱን አስፋፋና አጸና፤ እግዚአብሔርም ረዳው። ከበረታ በኋላ ግን ታቦዩ ወደ ቤተ መቅደስ ገብቶ ዕጣን አጠነ። የካህን ሥራ ስለሠራ፤ ካህናትም ቢገሥጹት ስለተቋጣቸው በለምጽ ተቀሠፈ፤ 2ነገ. 14፡21፤ 22፤ 15፡1-7፤ 2ዜ.መ. 26።

የጽ፤ የኢዮብ አገር፤ ኢዮብ 1፡1። የት እንደነበረ ዛሬ ለማረጋገጥ አይቻልም። ነገር ግን ታሪኩን በመመልከት በኤዶም አቅራቢያ የነበረ ይመስላል። በሌላም በኩል የአብርሃም የወንድም ልጅ በዚህ ስም ይጠራ ነበርና ስለዚህ የጽ በዑር አካባቢ እንደነበረ የሚገምቱ አሉ፤ ዘፍ. 22፡21፤ ሲ.ኤ. 4፡21።

የፌል፤ የኢየሩሳሌም ቤተ መቅደስ ለተሠራበት ተራራ ደቡባዊ ክፍል፤ 2ዜ.መ. 33፡14። «ኢየሩሳሌም» ይመ.

ዘለላ፤ የወይን ፍሬ፤ በወይን ሐረግ ላይ ጭፍቀፍቅ ብሎ ተገብሮና ተንገርግን የማሸላ መታጀ (ራስ) መስሎ የሚታው የወይን ፍሬ የወይን ዘለላ ይባላል፤ ዘኁ. 13፡23።

ዘለዓለም፤ ሁልጊዜ፤ ፍጻሜና ወሰን የሌለው። እግዚአብሔር ከዘለዓለም እስከ ዘለዓለም ነው፤ መዝ. 90፡2። እርሱ ዓለምን ፈጠረ፤ ነገር ግን በጊዜ አይወስንም፤ 2ኢጥ. 3፡8። ሰው በእግዚአብሔር መልክ ተፈጥሯልና በክብር ወይም በቅጣት ለዘለዓለም ይኖራል፤ ጳጉ. 12፡2፤ ማቴ. 25፡46። ቃሉ ያልተወሰነ ጊዜንም ያመለክታል፤ 1ሳሙ. 1፡22፤ ፊልሞና 15።

የዘለዓለም ሕይወት፤ የዘለዓለም ሕይወት እግዚአብሔርን፤ አንድ ልጁን ኢየሱስ ክርስቶስን ማወቅ ነው። አብና ወልድ ለዘለዓለም ይኖራሉ፤ ሕይወትም ከእነርሱ ነውና የሚያውቃቸው ለዘለዓለም በሕይወት የኖራል፤ ዮሐ. 5፡25፤ 26፤ 11፡25፤ 14፡6፤ 17፡3። በክርስቶስ የሚያምን የዘለዓለም ሕይወት አሁን አለው፤ ዮሐ. 3፡16፤ 36፤ 1ዮሐ. 5፡11፤ 12። ይህ ሕይወት ስጦታ ነው፤ ሮሞ 6፡23። ምእመናን የዘለዓለም ሕይወት እንዳላቸው ማወቅ መብታቸው ነው (1ዮሐ. 5፡13)፤ መንፈስ ቅዱስም ወራሾች መሆናቸውን ያረጋግጥላቸዋል፤ ሮሞ 8፡15፤ 17፤ ቲቶ 3፡6፤ 7። ምእመናን በሥጋ ይሞታሉ፤ ነገር ግን ክርስቶስ ያስነሣቸዋል፤ ከፍርድም በኋላ ወደ መንግሥተ ሰማያት ይሄዳሉ፤ ከእርሱም ጋር ለዘለዓለም በደስታ ይኖራሉ፤ ኢዮብ 19፡25-27፤ መዝ. 16፡9-11፤ 17፡15፤ ኢሳ. 26፡19፤ ማቴ. 25፡46፤ ዮሐ. 6፡39፤ 40፤ 2ቆሮ. 5፡1፤ ኤፌ. 2፡5-7፤ ይሁዳ 24፡25፤ ራእ. 21፡1-7፤ 22፡1-5።

ዘሌዋውያን፤ 3ኛው የሙሴ መጽሐፍ።

ሌዋውያን ከ12 ነገድ የአንዱ የሌዊ ዘር ናቸው። የብ.ክ. ካህናት ሌዋውያን ነበሩና «ዘሌዋውያን» በተባለው መጽሐፍ ውስጥ ስለ ሌዊ ካህነት በብዛት እናነባለን፤ ዕብ. 7፡11። እግዚአብሔር ራሱ ቅዱስ እንደሆነ፤ የእስራኤል ሕዝብ ከእነርሱ የተለዩ ቅዱሳን እንዲሆኑ ስለተመኘ፤ ኃጢአታቸውን የሚያስተሰርዋቸውና ወደ እርሱ የሚያቀርቧቸው ካህናት ይሆኑላቸው ዘንድ ፈቅዶ የሌዊን ነገድ መረጠ። ከዚያም አርገንና ልጆቹን ለካህነት ለየ። ከአርገን ወገን ያልሆኑ ሌሎችም ሌዋውያን ለእግዚአብሔር ማደሪያ አገልጋዮች እንዲሆኑ ተሾሙ፤ ዘሌ. 11፡44-45፤ ዘጉ. 1፡47-50፤ 3፡1-10፤ 18፡1-7። የዚህ መጽሐፍ ትእዛዛት የተሰጡት ሙሴ በሲና ተራራ ላይ ከእግዚአብሔር ጋር ሲነጋገር ነበር። የመጀመሪያዎቹ ትእዛዛት ሰው እግዚአብሔርን ደስ ለማሰኘት ሲወድምን ዓይነት መባ ማቅረብ፤ እንዴትም ማቅረብ እንደሚገባው ያስታውቃሉ (1-3)። ቀጥሎም ኃጢአተኛው ከእግዚአብሔር ተለይቶ እንዳይቀር ካህኑ ደም በማፍሰስ አስተሰርቶ ኃጢአተኛውን እንዴት እንደሚያገዳና መልሶ ከእግዚአብሔር ጋር እንደሚያገናኘው ተገልጧል (4-7)። ከም. 8 ጀምሮ እስከ ም. 10 ድረስ የካህነት መቀደሻ ሕግ ስናገኝ በሚከተሉት ምዕራፎች ደግሞ የእግዚአብሔር ሕዝብ በመብሉ፤ በሰውነቱ፤ በልብሱ፤ በቤቱ፤ በጾታ (ቅዱስ) መሆን እንደሚገባው እናነባለን (11-15)። በም. 16 ላይ የታላቁ የማስተሰሪያ ቀን ሕግ ተሰጥቷል፤ ይህም ሕግ በተለይ በዕብ. 9 ላይ ተገልጿል። በም. 17 ሰው ደምን የማይበላበት ምክንያት ተጽፏል፤ ከእርሱ በኋላ የእግዚአብሔር ሕዝብ ከሌላ ወገን ሁሉ ላይ መሆን ይገባቸዋልና ላይ ላይ ትእዛዛት ሲሰጡአቸው (18-25)፤ በመጨረሻዎቹ ምዕራፎች እግዚአብሔር «ብትሰሙኝ፤ ባትሰሙኝ» እያለ ለተሰጡአቸው ትእዛዛት ሁሉ እንዲታዘዙ ሕዝቡን ያስጠነቅቃቸዋል (26፤ 27)። «የአራት ጸሐፊ» ይመ.

ዘመን፤ ረገም ጊዜ፤ ወይም አንድ ዓይነት አገዛዝ፤ አምልኮ፤ ሌላም ተግባር የተከናወነበት ጊዜ ሁሉ ዘመን ይባላል፤ ማር. 1፡15፤ ገላ. 4፡4፤ ኤፌ. 2፡6-7፤ 1ጴጥ. 1፡5።

ዘመድ፤ ሥጋዊ ዝምድና ያለው። በብ.ክ. የቅርብ ዘመዶች እንዳይጋቡ ተከልክሏል፤ ዘሌ. 18፡6-18። ሰው የዘመዱን ርስት መቤዣት ነበረበት (ዘሌ. 25፡25)፤ እንዲሁም የዘመዱን ደም መበቀል ተገቢ እንደሆነ ሊያስብ ይችላል ነበር፤ ዘፍ. 9፡5-6። በእ.ክ. ግን ቃሉ የቅርብ ዘመድን ወይም ጠቅላላውን ወገን ሊያመለክት ይችላል፤ ሉቃ. 14፡12፤ ሮም 9፡3።

ዘምሪ፤ የባላስን ልጅ ኤላን የገደለው የእስራኤል ጦር አለቃ። ሰባት ቀን ነገሠ። ሕዝቡ ዘንበሪ የተባለውን የሠራዊት አለቃ ባነገሡ ጊዜ ዘምሪ ራሱን ገደለ፤ 1ነገ. 16፡9-20።

ዘረፋ፤ በኃይል ሁሉን ወስዶ የራስ ማድረግ፤

ኢሳ. 42፡22።

ዘሩባቤል፤ ዘሩባቤል ማለት የባቢሎን ዘር ማለት ነው። ከዳዊት ትውልድ፤ የምርኮኛው የዮአኪን (የኢኮንያ) የልጅ ልጅ ሆኖ በባቢሎን ተወለደ፤ በሥጋ የፈጸመ ልጅ፤ 1ዜ.መ. 3፡16-19፤ በሕግ የሰላትያል ልጅ፤ ማቴ. 1፡12። ወደ ኢየሩሳሌም ተመለሰ፤ ዕዝ. 2፡2። የይሁዳ አለቃ ሆኖ ቤተ መቅደስ አሠራ፤ ዕዝ. 3፡2፤ ሐገ. 1፡1-14፤ ዘካ. 4፡6-10።

ዘር፤ 1. በምድር ላይ የሚገኙ ቡቃያዎች ሁሉ የሚበዙበት ፍሬ፤ ዘፍ. 1፡11። 2. ከሰው የሚወለድ ልጅ ዘር ይባላል፤ ይህም እስከ ብዙ ትውልድ ድረስ ይሄዳል፤ ዘፍ. 3፡15፤ 13፡15፤ 21፡12፤ 28፡14። 3. ከወንድ ተከፍሎ ወደ ሴት ማጎፀን የሚተላለፈው ፈላሽ ዘር ይባላል፤ ዘፍ. 38፡8-9፤ ዘሌ. 15፡16። ዘር ሕያው ነውና በምሳሌነት የእግዚአብሔርን ቃል (ማር. 4፡1-20፤ 1ጴጥ. 1፡23-25)፤ የእግዚአብሔርን መንግሥት እድገት (ማር. 4፡26-29)፤ የእግዚአብሔርን መንግሥት ልጆች (ማቴ. 13፡24-30-38)፤ መንግሥተ ሰማያትንም (ማቴ. 13፡31-32) ይገልጣል። ደግሞም የአትክልት ዘር በመሬት ውስጥ ከፈረሰና ከበሰበሰ በኋላ ፍሬ እንደሚያገኝ ሁሉ፤ ሰውም የዘለዓለምን ሕይወት ለማግኘት ምኞቱንና ራሱን ይክዳል፤ ዮሐ. 12፡24-26። የሰው ሥጋዊ ሞትም በዘር መዘራት ተመስሏል። ይህም ወደ አዲስ ሕይወት ይደርሳል፤ 1ቆሮ. 15፡35-50።

ዘቢብ፤ የደረቀ የወይን ፍሬ፤ 1ላሙ. 25፡18።

ዘብዴዎስ፤ የያዕቆብና የዮሐንስ አባት። ዓሣ አጥማጅ ነበረ፤ ማር. 1፡19-20፤ ማቴ. 27፡56።

ዘጉልቀኤ፤ 4ኛው የሙሴ መጽሐፍ። «ዘጉልቀኤ» ማለት «የቀጥር» ማለት ነው። መጽሐፉ «ቀጥር» የተባለበት ምክንያት የእስራኤል ሕዝብ ብዛት ስለተጻፈበት ነው። ቁጠራው የተጀመረው እስራኤል ገና በሲና ተራራ ሥር ሰፍረው ሳሉ ነበር (1-5)። በመካከለኛዎቹ ምዕራፎች የምናገኘው ሕዝቡ ከሲና ተራራ ተነሥቶ እስከ ዮርዳኖስ ወንዝ ድረስ ያደረገውን የጉዞ ታሪክ ነው (6-25)። እስራኤላውያን በማግኘት መንገድ ላይ ቃዶስ በርሩ በተባለው ስፍራ ሳሉ ስላላመኑና ስላልታዘዙ፤ ያ ትውልድ ሁሉ በምድረ በዳ አለቀ፤ ስለዚህ ልጆቻቸው ከ40 ዓመት በኋላ በዮርዳኖስ ወንዝ አጠገብ ወደሚገኝ ወደ ሞዓብ አገር ሲደርሱ ሕዝቡ ዳግመኛ ተቁጠረ (26)። በዚህ የሕዝብ ቁጠራ የወንዶች ጠቅላላ ድምር ስድስት መቶ ሺህ ያህል ሲሆን፤ ቤተሰቦቻቸው ሲጨመሩ ግን ከሁለት ሚሊዮን በላይ ሳይሆኑ አልቀሩም። ከዚያም ስለ ሙሴ መሞትና ስለ ኢያሱ መተካት፤ ስለ አሮን መሞት፤ ወደ አገራቸው ሲገቡ ስለሚያከብሩአቸው የዓመት በዓላትና ስለ አገሪቱ ድንበሮች ተገልጿል (27-36)። «የአራት ጸሐፊ» ይመ.

እከፋፈል ፡-

1. በሲና ሰፍረው ሳሉ ለጉዞ መዘጋጀታቸው

(1:1-10:10)።

2. ከሲና ተራራ እስከ ቃዴስ ድረስ ያደረጉት ጉዞ (10:11-ም. 12)።

3. አለመታዘዛቸውና በምድረ በዳ 40 ዓመት መንከራተታቸው (13-25)።

4. ወደ ከነዓን ለመግባት መዘጋጀታቸው (26-36)።

ዘነዘና፤ ከእንጨት ወይም ከብረት የሚሠራ የሙቀሟ ግልገል፤ ምሳ. 27:22።

ዘንበረ፤ ከ885 እስከ 874 ከክ.በ. ዐሥራ ሁለት ዓመት የነገሠ የዐሥሩ የእስራኤል ነገዶች ስድስተኛ ንጉሥ። አስቀድሞ የጦር ሠራዊት አለቃ ነበረ፤ 1ነገ. 16:16-21-23። ሰማርያን መናገሻ ከተማው እንዲሆን አሠራ፤ 1ነገ. 16:23-24። ከፋትንም ሠራ፤ 1ነገ. 16:25-28፤ ሚክ. 6:16። ልጁ አክዓብ፣ ከአክዓብም ልጆች ሁለቱ ከእርሱ በኋላ ነገሡ።

ዘንዶ፤ በበረሀ የሚኖር፣ እባብ የሚመስል ትልቅ አውሬ። በእ.ኪ. «ደራንን» የሚለው የግሪክ ቃል በአማርኛ ዘንዶ ተብሎ ተተርጉሟል። ይህ ደራንን በራእይ የሚታይ አስፈሪ አውሬና የሰይጣን ምሳሌ ነው፤ ራእ. 12:3፤ 20:2። በብ.ኪ. ዘንዶ ምድር ወይም የባሕር አውሬ ሊሆን ይችላል፤ መዝ. 91:13፤ ኢሳ. 27:1።

ዘንግ፤ 1. እንደ ሸንቦቆ ያለ እንጨት። መለኪያ ሲሆን ርዝመቱ 2.7 ሜትር ያህል ነው፤ ሕዝ. 40:5፤ ራእ. 21:15-16። «ርዝመት» ይመ.። 2. የሥልጣንና የክብር በትር። «በትር» ይመ.

ዘካርያ፤ ከ753-752 ከክ.በ. የነገሠ የእስራኤል ንጉሥ፤ 2ነገ. 15:8-10።

ዘካርያስ፤ ትርጉሙ «እግዚአብሔር ያስታውሳል» ማለት ነው። በብ.ኪ. በተለይ በ1ና በ2ዜና መዋዕል፣ በዕዝራና በነሆም መጻሕፍት ከ20 በላይ የሚሆኑ ሰዎች በዚህ ስም ተጠርተዋል። ከብ.ኪ. ሁለት፣ ከእ.ኪ. አንድ በዚህ ስም ይጠሩ የነበሩትን መጥቀስ ያስፈልጋል።

1. የካህኑ ዮዳ፤ ልጅ። በንጉሥ ኢዮአስ ትእዛዝ በእግዚአብሔር ቤት አደባባይ ውስጥ ተወገረ፤ 2ዜ.መ. 24:20-22:25።

2. የበራክዩ ልጅ። በ520 ከክ.በ. ከነቢዩ ሐጌ ጋር ተነሥቶ የቤተ መቅደሱን ሥራ እንዲፈጽሙ አይሁድን አነሣግቸው፤ ዕዝ. 5:1። በማቴ. 23:35 የተጠቀሰው የበራክዩ ልጅ ቢሆንም ነገሩ ስለ ዮዳ፤ ልጅ መወገር ያሳስባል። ምናልባት አንድ የዱር ዘመን ጸሓፊ የአባት ስም ለውጭ ይሆናል፤ ሉቃ. 11:51።

3. የመጥምቁ ዮሐንስ አባት። እንደ እግዚአብሔር ሕግ የሚኖር ጻድቅ ካህን ነበር። የገብርኤልን ቃል ባለማመኑ፣ ልጁ እስከተወለደ ድረስ ዲዳሆን። የልጁን ስም ከጻፈ በኋላ መንፈስ ቅዱስ ሞላበትና እግዚአብሔርን አመሰግነ፤ ሉቃ. 1።

የዘካርያስ ትንቢት፤ «ዘካርያስ» 2. ይመ.

አከፋፈል :-

1. ወደ እግዚአብሔር ተመለሱ የሚል ጥሪ (1:1-6)።

2. በስምንት ራእዮች፣ የምድር ሁሉ ጌታ እግዚአብሔር ጽዮንን ለመሥራትና ለማንጸት ያለውን አሳብ ይገልጣል (1:7-6:15)።

3. በኢየሩሳሌም መፍረስ ጊዜ የተደነገጉ የጾም ቀኖች ተለውጠው የደስታ በዓላት እንዲሆኑ የተሰጠ ትእዛዝ (ም. 7ና 8)።

4. እግዚአብሔር ለመፍረድም ሆነ ለማዳን ታላቅና ቅን ስለ መሆኑ (9)።

5. ስለማይረቡ እረኞች (አለቆች)ና ስለ መልካሙ እረኛ (10-13)።

6. እግዚአብሔር በምድር ሁሉ ላይ መንገሡ (14)።

ዘካርያስ ስለ ክርስቶስ ብዙ ጊዜ ትንቢት ተናግሯል፤ ከእነዚህም የታወቁት 6:12-13፤ 9:9፤ 11:13፤ 12:10፤ 13:7 ናቸው።

ዘውድ፤ ንጉሥና ንግሥት የሚቀዳጁት ክሐር፣ ከወርቅ፣ ከዕንቅፋና ከከበረ ድንጋይ የሚሠራ የክብር አክሊል፤ 2ዜ.መ. 23:11፤ ሕዝ. 21:26፤ እስ. 2:17፤ ራእ. 19:12። ሥዕሉን በገጽ 214 ይመ.

ዘይት፤ ዘይት ከወይራ ፍሬ ይጨመቃል። ሰዎች ይህን ዓይነት ዘይት ለምግብ፣ ለልዩ ልዩ ቅባት፣ ለጠጉር፣ ለመድኃኒት፣ ለመብራት፣ ሰዎችንና ዕቃዎችን ለእግዚአብሔር አገልግሎት ለመለየት ይጠቀሙበት ነበር፤ 1ሳሙ. 10:1፤ 1ነገ. 17:2-16፤ ሉቃ. 10:34፤ ያዕ. 5:14። «ቀባ» ይመ.

ዘዳግም፤ 5ኛው የሙሴ መጽሐፍ። ይህ መጽሐፍ «ዘዳግም» ወይም «አሪት ዘዳግም» የተባለበት ምክንያት የእስራኤል ሕዝብ ወደ ከነዓን ሲቃረቡ ሙሴ አሪትን በድጋሚ ስላስታወቃቸው ነው። እስራኤላውያን ገና በሲና ተራራ ሳሉ አሪትን አንድ ጊዜ ሰምተው ነበር (ዘጸ.፤ ዘሌ.)፤ ይህ ግን ከ40 ዓመት በፊት ነበር፤ ያን ጊዜ የሰሙት ሕዝብ ከካሊብና ከኢያሱ ዕድሜአቸውም ከ20 ዓመት ያነሰ ከሆነው በስተቀር ሁሉም በምድረ በዳ ሞተው ነበር፤ ሉዐ-ንም በከነዓን አጠገብ ያሉት ሕዝብ እዲስ ትውልድ፣ አሪትን ያልሰሙ ናቸው። ስለዚህ በኢየራሳ አንጻር በመሆን የርዳናስን ተሻግረው ወደ ርስት አገራቸው ከመግባታቸው በፊት ሙሴ አሁን በናባው (በዳባሪ) ተራራ በሞገስ አገር አሪትን በመድገም ቃል ኪዳን መታደሱን አሳወቀ። በዚህ መጽሐፍ የምናገኘው አሳብ ይህ ነው፤ 1:3-5፤ 6:1-2፤ 32:48-49።

ሙሴ እንዲህ ብሎ ደጋግሞ ይመክራቸዋል :- «እግዚአብሔር ወደሚሰጣችሁ ምድር ገብታችሁ እንድትወርሷት እኔ የማስተምራችሁን ሥርዓት ስሙ፣ ጠብቁ» ቀጥሎም :- «እኔ ዛሬ የማገዝህ ይህች ትእዛዝ ከባድ አይደለችም» ይልና «በፊትህ ዛሬ ሕይወትንና

ሞትን አኑራለሁ፤ እንግዲያውስ ሕይወትን ምረጥ» በሚል ቃል ያደፋፍራቸዋል፤ 30፥11-20። በም. 31 ሙሴ ስለ ሞቱ እንደተናገረና ኢያሱን በምትኩ እንደሾመ፤ ይህችን ሕግ እንደጻፈ፤ የሕጉን መጽሐፍ በቃል ኪዳን ታቦት ውስጥ ያስቀምጡት ዘንድ ካህናትን እንዳዘዛቸው እናነባለን። ም. 32-34 ከመሞቱ በፊት መዝሙሩን፤ ቡራኬውንና ሞቱን ይገልጣሉ፤ 31፥30፤ 33፥1። ሙሴ ነቢይ በመሆኑ አስቀድሞ ስለሞቱ ሊጽፍ ይችላል።

ካህኑ ኬልቅያስ በመቅደስ ያገኘውና ጸሓፊው ዕዝራ በአደባባይ ቆሞ ለሕዝብ በይፋ ያነበበው፤ ከርስቶስም 3 ጊዜ በመጥቀስ ዲያብሎስን ያሸነፈበት ይህ መጽሐፍ ሳይሆን አይቀርም፤ 2ነገ. 22፥8፤ ነህ. 8፥1-3፤ ማቴ. 4፥4-7.10። «የአሪት ጸሓፊ» ይመ.

አከፋፈል ፡-

1. ም. 1-11። ማሳሰቢያ «ያለፈውን አስብ!»
2. ም. 12-26። ሕግ (ወይም አሪት) «ጠብቅ!»
3. ም. 27-34። ማስጠንቀቂያ «ወደፊት ተጠንቀቅ!»

ዘጸአት ፤ 2ኛው የሙሴ መጽሐፍ። «ጸአት» ማለት መውጣት ማለት ነው። በዚህም መጽሐፍ ውስጥ ለእግዚአብሔር የተለዩት እስራኤላውያን ከግብጽ ባርነት ነፃ እንደወጡ፤ ወደ ከነዓንም እንደተጓዙ እናነባለን። ዮሴፍ ሞቷል፤ ዘመናትም አልፈዋል፤ ሌላ ንጉሥ አሁን ነግሦአል። በራብ ምክንያት ወደ ግብጽ የወረዱ የያዕቆብ ልጆች በቅጥራቸው በርክተዋል፤ ግብጻውያንም ተጸይፈዋቸዋል፤ ፈርተዋቸዋልም። «ቅጥራቸውን እንቀንሳለን» በማለት ፈርዖን ሕፃናት እንዲገደሉ እስራኤላውያንም በጽኑ ሥራ እንዲሠቃዩ አዘዘ (ም. 1)። በዚህ ጊዜ ሙሴ ተወለደ፤ እግዚአብሔርም በእርሱ እጅ እስራኤላውያንን ከግብጽ ለማውጣት ዐቅዶ (2-4)።

ፈርዖን «አልለቃቸውም» ባለ ጊዜ እግዚአብሔር በአገሩ ላይ ልዩ መቅሠፍት አወረደ። የግብጻውያን በኩር ልጆች ካለቁበት ከመጨረሻው መቅሠፍት የተነሣ ፈርዖን ለቀቃቸው (5-12)። ከግብጽ ሲወጡ የኤርትራን ባሕር ተሻገሩ፤ ወደ ሲና ተራራም ደረሱ፤ እዚያም እግዚአብሔር «ብሉይ» የተባለውን ኪዳን ሰጣቸው (13-24)። እግዚአብሔር ከሕዝቡ ጋር ሊገናኝ በመካከላቸውም ሊኖር ስለወደደ ማደሪያ የሚሆን መቅደስ እንዲሠራለት፤ በማደሪያውም በክህነት ያገለግሉ ዘንድ አሮንና ልጆቹ እንዲቀደሱ የክብር ልብስም እንዲሰፋላቸው አዘዘ (25-31)።

ሙሴ ከእግዚአብሔር ጋር ሲነጋገር በተራራው ላይ በመዘግየቱ እስራኤላውያን ትዕግሥት አጥተው ስላስገደዱት አሮን ከወርቅ የጥጃ ምስል ሠራላቸው። ሙሴ ሁለቱን የምስክር ጽላት ይዞ ከተራራው ሲወርድ የሕዝቡን ኃጢአት ተረዳና በንዴት ጽላቱን ከእጁ ወርውሮ ሰባበራቸው፤ እግዚአብሔርም «አብራኦችሁ አልወጣም» እስኪል ድረስ ተቋጣ። ሙሴ ግን ስለጸለየ እግዚአብሔር ራራላቸው። ሙሴንም ሁለተኛ ወደ ተራራው ጠራው። ሙሴ ወደ ተራራው በወጣ ጊዜ እግዚአብሔር ስሙን በፊቱ አወጀ። ኪዳኑንም እንደገና ጻፈለት (32-34)። በተከታዮቹም ምዕራፎች ልክ በተራራው ላይ በተገለጠው ምሳሌ ማደሪያው እንደተሠራ እናነባለን (35-40)። «የአሪት ጸሓፊ» ይመ.

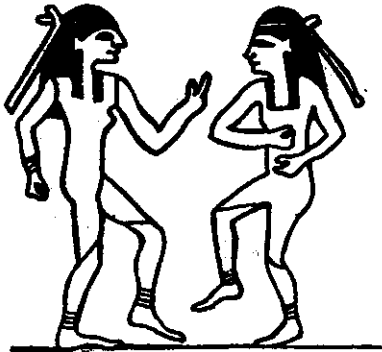
አከፋፈል ፡-

1. እስራኤላውያን በምድረ ግብጽ፤ 1፥1-12፥36።
2. የእስራኤላውያን ጉዞ ወደ ሲና ተራራ፤ 12፥37-19፥2።
3. እስራኤላውያን በሲና ተራራ አካባቢ፤ 19፥3-40፥38።

ከግራ ወደ ቀኝ የግብጽ፡ የባቢሎንና የፋርስ ዘውዶች

ዘፈን፤ በቅኔና በግጥም ከልዩ ልዩ መሣሪያ ጋር እየተቀነባበረ የሚቀርብ የደስታ ምልክት። ዘፈን ፡- 1. በልደት ቀን (እ.ዓ. 21+11:12፤ ማቴ. 14+6)፤ 2. በሰርግ ቀን (እ.ር. 31+4፤ ማቴ. 11+17)፤ 3. በድል በዓል ቀን (ዘጸ. 15+20:21፤ መላ. 11+34፤ 14መ. 18+6)፤ 4. በመንፈሳዊ በዓል ቀን (24መ. 6+14) ይደረጋል። ከዚህም ሌላ በልዩ ልዩ የደስታ ቀን ይዘፈናል፤ ሉቃ. 15+25። በእስራኤል የአምልኮት ሥርዓት ዘፈን (ማሳሌት) ትልቅ ቦታ ይይዝ ነበር፤ መዝ. 149+3፤ 150+4። ነገር ግን ባዕድ አምልኮትንና ዝሙትን የሚያስከትል ዘፈን አልተፈቀደም (ዘጸ. 32+6:19፤ ማር. 6+21:22)፤ ሐዋርያት ዘፈን የማይገባ መሆኑን ተናግረዋል፤ ሮሞ 13+13፤ ገላ. 5+21። በእስራኤል ዘንድ አብዛኛውን ጊዜ የሚዘፍኑ ሴቶች ነበሩ፤ ወንዶችም የዘፈኑበት ጊዜ ነበር፤ 24መ. 6+14-16።

ግብጻውያን ዘፋኞች

ዘፍጥረት፤ ይህ የመጽሐፍ ቅዱስ የመጀመሪያው መጽሐፍ ነው። «ዘፍጥረት» ከእርሱ ቀጥለው ለሚገኙት መጽሐፎች ሁሉ መሠረት ነው። ስለ ፍጥረትና የፍጥረት ሁሉ ፍጻሜ ስለሆነው ስለ ሰው ፍጥረት ይናገራል። እግዚአብሔር ሰውን በመልኩ እንደ ምሳሌው ሲፈጥር ሙሉ ነፃነት ይኖረው ዘንድ እንደወደደ፤ በነፃነቱም ይጠቀም ዘንድ ትእዛዝ እንደሰጠው መጽሐፉ ይነግረናል (ም. 1-2)። ሰው በነፃነቱ ተጠቅሞ የእግዚአብሔርን ትእዛዝ ማፍረስ መረጠ፤ ይህንንም በማድረግ ኃጢአት፤ በኃጢአትም ሞት፤ ወደ ዓለም እንዲገባ አደረገ (3)።

ኃጢአት በዓለም ሁሉ ላይ ስለተሠራጨ የአዳም ልጅ ነፍስ ገዳይ ሆነ፤ በኖላም ዘመን የሰው ክፋት በምድር ላይ በዛ፤ 4+1-6+5። እግዚአብሔር የጥፋትን ውሃ አዝንሞ ከኖላና ከልጆቹ በስተቀር የተፈጠረውን ሁሉ አጠፋ፤ 6+6-9+29። የኖላ ልጆች ግን ከቀደሙት ሰዎች የተሻሉ ሳይሆኑ በእግዚአብሔር ላይ ዐመፁ፤ በዚህም ምክንያት እግዚአብሔር ለራሱ የሚሆነውን የተለየ ትውልድ ፈልጎ አብራምን ጠራ (10-12)።

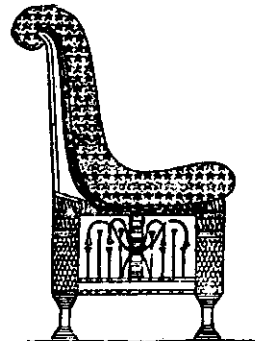
ከም. 12 ጀምሮ እስከ ም. 23 ድረስ የአብራምን ታሪክ እናገኛለን፤ ቀጥሎም ስለ ልጆቹ ስለ እስማኤልና ስለ ይስሐቅ፤ ስለ ይስሐቅም ልጆች ስለ ዔሳውና የ12ቱ የእስራኤል ነፃዶች አባት ስለሆነው ስለ ያዕቆብ እናነባለን (24-36)።

በመጽሐፉ መጨረሻ ላይ ስለ መልካሙ ሰው ስለ ዮሴፍ ስናነብ በራብ ምክንያት የያዕቆብ ልጆች ዮሴፍ ወደነበረበት ወደ ግብጽ አገር እንደወረዱ እንገነዘባለን፤ ወደ መጽሐፉ መጨረሻ ገደማ ልዩ የሆነውን የእግዚአብሔርን ሕዝብ በባዕድ አገር ተቀምጦ እናገኘዋለን፤ ዮሴፍንም ሲሞት እንመለከታለን (37-50)።

እንግዲያውስ በእግዚአብሔር መልክ እንደ ምሳሌው፤ በመፈጠሩ ጥንት ለዘላለም ነዋሪ የነበረው ሰው ሁሉ መልካሙም ሳይቀር ሁሉም አሁን ሟች እንደሆነ እንረዳለን። በዚህ ምክንያት ለሁሉም መድኅን አስፈላጊ ሆኗል። እግዚአብሔር ከመጀመሪያው ይህን ዐቅዶ እንደነበረ እንረዳለን፤ 3+15፤ 1ጴጥ. 1+18-21። «የአራት ጸሐፊ» ይመ.

ዙፋን፤ የንጉሥ መንበር፤ ዘፍ. 41+40፤ 1ነገ. 2+19። ዙፋን ክብርን ሥልጣንንና መንግሥትን ያሳያል፤ 24መ. 3+9:10፤ 7+13-16።

የእስራኤል ንጉሥ በእግዚአብሔር ስለተሾመ፤ ዙፋኑ የእግዚአብሔር ዙፋን ተባለ፤ 1ዜ.መ. 28+5። በምድር ያለ የንጉሥ ዙፋን የእግዚአብሔር ዙፋን ምሳሌ ነው (1ነገ. 22+10:19)፤ ስለዚህም ንጉሥ በጽድቅ ሊነገሥ ይገባዋል፤ ምላ. 16+12፤ ኢሳ. 9+7። የእግዚአብሔር ዙፋን በሰማይ ነው። በኪሩቢል ላይ እንደሚኖርም ተጽፏል፤ 1ሳመ. 4+4። እግዚአብሔር ከፍ ባለው ዙፋን ላይ እንዳለ ሆኖ ለነበያት ተገልጧል፤ ኢሳ. 6+1፤ ዳን. 7+9። የዳዊት ዙፋን የክርስቶስ መንፈሳዊ ዙፋን ምሳሌ ነበረ፤ መዝ. 132+11፤ ሐ.ሥ. 2+29-31። ዳዊት የክርስቶስ ዙፋን ዘላለማዊ እንደሆነ ተናገረ፤ መዝ. 45+6:7፤ ዕብ. 1+8። ክርስቶስ በፍርድ ቀን በክብር ዙፋን ላይ ሆኖ ይፈርዳል (ማቴ. 25+31፤ ራእ. 20+11:12)፤ ዙፋን ክርስቶስን አምነው ለተከተሉ ሁሉ የመዳን ክብር ምሳሌ ነው፤ ማቴ. 19+28፤ ራእ. 3+21።

ጥንታዊ የግብጽ ዙፋን

ዜፍ፤ «ወር» ይመ.

ዛባረ፤ ከጽኑ ሕግም የተነሣ መጨነቅ፤ ማቃሰት፤ ኢዮብ 2፥9።

ዛብሎን፤ ትርጉሙ «መኖሪያ» ማለት ነው። ልያ የወለደችለት የያዕቆብ ዐሥረኛ፤ የልያም ስድስተኛ ልጅ፤ ዘፍ. 30፥19:20፤ 35፥23። ከእስራኤል ነገዶች የአንዱ አባት ሆነ፤ በስሙም «ነገደ ዛብሎን» ተብሎ ተጠራ። በከነዓን የደረሰው የርስት ድርሻ ከንፍታሌም አጠገብ ሲሆን፤ በኋላ ገሊላ በተባለው ክፍለ አገር ነበረ፤ ኢያሱ 19፥10-16፤ ኢሳ. 9፥1:2፤ ማቴ. 4፥13-17። የዛብሎንና የንፍታሌም ሰዎች ለሰላፍ ባርቅን ተከተሉ፤ መላ. 4፥6፤ 5፥18። ካ. 3ሀ። «ነገድ» ይመ.

ዛንጅር፤ ወንጀለኛ የሚታሰርበት ወፍራም ሰንሰለት። እግርንም ሆነ አንገትን ለማሰር ያገለግላል፤ 2ዜ.መ. 33፥11፤ ኤር. 29፥26።

ዛጉል፤ 1. በባሕር ውስጥ የሚኖር ፍጥረት፤ የላይ ልብሱ እንደ ድንጋይ የጠነከረ ነው። ዛጉል ሲቃጠል ኃይለኛ ሽታ ይሸታል፤ ዘጸ. 30፥34። 2. ሌላ ዓይነት በባሕር ውስጥ ይፈጠርና እንደ እንጀራ፤ እንደ ቊጥቋጥ ያለ ልዩ ልዩ ቅርጽ ያበጃል። ኅብሩ (ዓይነቱ) አብዛኛው ነጭና ቀይ ሆኖ የከበረ ጌጣጌጥ ይሠራበታል፤ ኢዮብ 28፥18፤ ሕዝ. 27፥16።

ዜማ፤ የጩኸት ስልት፤ የመዝሙር መሣሪያ ድምፅ፤ ሙዚቃ። ብዙ ጊዜ ዜማ ከልዩ ልዩ ዓይነት የዜማ ዕቃ ጋር ይስማማል። ዳዊትና ሌሎች ነገሥታት በእግዚአብሔር ቤት እንዲያዘሙ ሌዋውያንን አደራጁ፤ 1ዜ.መ. 6፥31:32፤ 2ዜ.መ. 29፥25:26፤ ነህ. 12፥46። ወንጌዶች ሴቶች መዘምራን ነበሩ፤ ዕዝ. 2፥65። በአዲስ ኪዳንም ምእመናን በልዩ ልዩ ዓይነት መዝሙር እንዲጠቀሙ ታዘዙ፤ 1ቀር. 14፥26፤ ኤፌ. 5፥19፤ ቆላ. 3፥16።

የዜማ ዕቃ፤ የልዩ ልዩ ድምፅ መስጫ፤ መዝሙር የሚዘመርበት። ከዮባል ጊዜ ጀምሮ የዜማ መሣሪያዎች ተገኝተዋል፤ ዘፍ. 4፥21። ለድል በዓል (ዘጸ. 15፥20፤ 2ዜ.መ. 20፥28)፤ በግብዣ (ዘፍ. 31፥27፤ ኢሳ. 5፥12) ይጠቀሙባቸው ነበር። አረኞችና ጉልማሳዎች በገና ይመቱ ነበር፤ 1ሳሙ. 16፥18፤ ሰሌ. 5፥14። በሐዘን ጊዜም እምቢልተኞች ይገኙ ነበር፤ ማቴ. 9፥23። ዳዊት በብዙ ዓይነት የዜማ ዕቃ እግዚአብሔርን እንዲያመሰግኑ መዘምራንን አደራጀ፤ 1ዜ.መ. 15፥16። ናቡከደነጾር በብዙ ዓይነት የዜማ መሣሪያ ተጠቀመ፤ ዳን. 3፥15። በጥንት ጊዜ ሦስት ዓይነት የዜማ ዕቃ ነበረ።

1. አውታር ያለው ዕቃ። ዘማረው በእጅ ወይም በመከርከሪያ ሲመታው ድምፅ ይሰጣል። በገና፤ ክራር፤ መሰንቆ ከባለ አውታር የዜማ ዕቃ ክፍል ናቸው።

2. የሚነፋ ዕቃ። በዚህ ዓይነት የዜማ ዕቃ ውስጥ መለከት፤ እምቢልታና ዋሽንት ተጠቅሰዋል።

3. ዕቃዎችን እርስ በርስ በማማታት ወይም በእጅ በኃይል በመምታት የሚጠቀሙባቸው ዕቃዎች። እነዚህም ከበር፤ አታዋ፤ ነጋሪት፤ ጸናጽል ናቸው።

ዜና መዋዕል፤ የዕለታት ዜና ማለት ነው። ሁለቱ የዜና መዋዕል መጻሕፍት በጥንት ዘመን እንደ መጽሐፍ ብቻ ነበሩ፤ 70 ሊቃናት ከክርስቶስ በፊት 150 ዓመት ያህል መጽሐፉን ሲተረጉሙት ግን በሁለት ከፍለውታል። ሁለቱ የዜና መዋዕል መጻሕፍት በብዙ ረገድ የነገሥትን መጻሕፍት ይመስላሉ። በመጽሐፈ ነገሥት መጻሕፍት በየዘመኑ የነበሩ የእስራኤልና የይሁዳ ነገሥታት ታሪክ ይገኛል። በዜና መዋዕል ደግሞ ያ ታሪክ ይገኛል፤ ሆኖም አስተያየቱ ልዩ ነው። የዜና መዋዕልን መጻሕፍት የጻፈው ሰው ታሪኩን ያሰፈረው ከመንፈሳዊ፤ ማለትም ሃይማኖት ነክ ከሆነ አስተያየት ጋር በማያያዝ ነው። በተለይ ስለ ቤተ መቅደስና ስለ ካህናት ይጻፋል። በዚህ ምክንያት የይሁዳ መንግሥት ጋር ግንኙነት ያለው ካልሆነ በቀር፤ ስለ እስራኤል ብዙ አይጠቅስም። በትውልድ ቂጠራ ይጀምራል (1-9)፤ የላኦልንም መሞት ተርኮ ወደ ዳዊት ይደርሳል (10)፤ እስከ 1ኛ ዜና መዋዕል መጨረሻ ድረስ ያለው የዳዊት ታሪክ ነው። ዳዊት ታቦቱን ወደ ከተማው እንዳስመጣው (13-16)፤ የእግዚአብሔርን ቤት መሥራት እንዳሰበና እንዳሰናዳ (22)፤ ሌዋውያንን ቂጥሮ ከመዘገበ በኋላ በየሥራቸው እንደ መደባቸው (23-26)፤ በሸመገላም ጊዜ ለልጁ ለሰሎሞን የቤቱን ምሳሌ በታላቅ አደራ እንደሰጠው ጸሓፊው ይተርካል (28፤ 29)።

በሁለተኛው መጽሐፍ ላይ ሰሎሞን፤ የእግዚአብሔርን ቤት እንደሠራ፤ በጽሑትም እንደቀደሳት፤ ስለ ግርማውና ስለ ንግሥተ ሳባ ጉብኝት እናገባለን (1-9)፤ በሚከተሉት ምዕራፎች እስከ መጨረሻው ግለት ከሮብም እስከ ይሁዳ ሕዝብ መግረክ፤ ከዚያም በላይ ወደ አገራቸው ይመለሱ ዘንድ የፋርስ ንጉሥ ቂርስ አዋጅ እስካስነገረበት ጊዜ ድረስ ያለውን የይሁዳን ነገሥታት ታሪክ ይተርካል (10-36)።

ብዙ መምህራን «መጽሐፍትን የጻፈው ካህኑ ፅዝራ ነው» ይላሉ፤ ይህም እውነት ይመስላል። ሆኖም የትውልድ ዝርዝሩ ከፅዝራ ዘመን በኋላ ያለውን ስለሚያመለክት ምናልባት ሌላ ሰው ጨምሮበት ይሆናል። ዘመኑ ከክርስቶስ በፊት 400 ዓመት ያህል ይሆናል። ጸሓፊውም ሲጽፍ የነገሥታት ታሪክ በተጻፈባቸው በሌሎች ጽሑፎች መጠቀሙ ታውቋል፤ 2ዜ.መ. 9+29፤ 12+15፤ 20+34፤ 32+32።

ዜግነት፤ የአገር ወይም የመንግሥት ሙሉ ባለሙብት። የርም ዜጋዎች ሳይፈረሩባቸው አይታሰሩም አይገረፉም ነበር፤ የሞት ፍርድ ሲፈረሩባቸውም ራሳቸው ይቆረጥ ነበር እንጂ አይሰሩም ነበር፤ ሐ.ሥ. 16+37-39፤ 22+24-29። የክርስቲያን ዜግነት ሰማያዊ ነው፤ ኤፌ. 2+19፤ ፊል. 3+20።

ዝሆን፤ የዝሆን ጥርስ፤ ሃሬ በምድር ላይ ከሚኖሩት እንስሳት ትልቁ (ገዙፋ) ዝሆን ነው። ሀብታሞች በዝሆን ጥርስ ቢቆኝቸውን ያገጡት ምስሎችንና ዕቃዎችንም ይሠሩ ነበር። ነጋዴዎች ከልዩ ልዩ አገር ያመጡታል፤ 1ነገ. 10+18-22፤ 22+39፤ መዝ. 45+8፤ አዋጽ 3+15፤ 6+4፤ ሕዝ. 27+15።

ዝሙት፤ ከጋብቻ ውጭ የሚደረግ ግናቸውም ዓይነት የወሲብ ገጥኝነት ዝሙት ይባላል። ይህም የተከለከለ ነው፤ 1ቆሮ. 6+9-18። እንዲሁም ዝሙት እውነተኛ ያልሆነ አምልኮ ያመለክታል፤ ማር. 8+38። «ምንዝር» ይመ.

ዝማሬ፤ ዝማሬ አብዛኛውን ጊዜ «መዝሙር» ከሚለው ቃል ጋር አንድ ነው፤ ዘጸ. 15+2፤ መዝ. 33+3፤ 40+3፤ ኤፌ. 5+19፤ ቆላ. 3+16። እንደ ኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቢ.ክ. ሥርዓት ከቅዱስ ቱርባን በኋላ የዝማሬው መዝሙር ዝማሬ ይባላል፤ ማቴ. 26+30። እስራኤላውያን በባቢሎን ላሉ ዝማሬ እንዲዘምሩ ቢጠቁ አልዘመሩም፤ መዝ. 137+3-4።

ዝምታ፤ የከባድ አላብ ወይም የጭንቀት ምልክት፤ ዘሌ. 10+1-3፤ ኢዮብ 2+12-13፤ መዝ. 39+2፤ መዝ. 3+7፤ ራእ. 8+1። ክርስቶስ ሲከሰስ ዝም አለ፤ ማቴ. 27+14፤ ማር. 15+5፤ ሉቃ. 23+9፤ ዮሐ. 19+9፤ 1ኢጥ. 2+22-23።

ዝርግ፤ የወርቅ ግርዳ። በአንገት ላይ የሚደረግ ጌጉ ነው፤ ዘፍ. 41+42፤ ኤር. 2+32።

ዝባድ፤ መልካም መጻዛ ያለው ሽቱ። ጥርኝ ከሚባል አውራ አካል የሚገኝ ነው የሚሉ አሉ፤ መዝ. 45+8።

ዝና፤ በአድራጎቱ አንድ ሰው ያለው ታዋቂነት፤ ዘኁ. 14+15፤ ማቴ. 4+24።

ዝናብ (ዝናም)፤ ከሙቀት የተነሣ ዳመና ከውቅያኖሶች ወደ ላይ ይወጣል፤ እንደገናም ዝናብ ሆኖ ወደ ታች ይፈላል፤ ኢዮብ 26+8፤ መዝ. 135+7፤ መዝ. 11+3። በእስራኤል አገር ዝናብ ከጥቅምት እስከ ግንቦት ሊገኝ ይችላል። የፈተኛው ዝናብ በጥቅምትና በጎዳር፤ የኋለኛው ደግሞ በመጋቢትና በሚያዝያ ወር ላይ ይመጣል፤ ኤር. 5+24፤ ያዕ. 5+7። «ወር»፤ «ግብርና» ይመ.። የዝናብ ብዛት የእግዚአብሔርን በረከት፤ የዝናብ እጥረት ደግሞ የእግዚአብሔርን ተግባር ይገልጻል፤ ዘጸ. 28+9-12-15-24። ከነዓናውያን በኋል የተባለውን ጣዖት የዝናብ አምላክ ነው ብለው ያመልኩት ነበር።

ዝንጀሮ፤ «እንስሳት» ይመ.

ዝንጉርጉር፤ ልብስ፤ በልዩ ልዩ ዓይነት ክር የተጠለፈ፤ በልዩ ልዩ ቀለም የተገጠ ልብስ። በእስራኤልና በጉሪቤቶችዋ በጣም ውድ ነበረ። ነገሥታት በተለይ ይለብሱት ነበር። የቤተ መቅደስ መጋረጃና የክህናት ልብስ ከዝንጉርጉር ጨርቅ እንዲሠራ፤ እግዚአብሔር ለሙሴ ትእዛዝ ሰጠ፤ ዘጸ. 28+4-39፤ መላ. 5+30።

ዝንጉርጉር ወፍ፤ (ጣዖስ)፤ ጅራቱ አረንጓዴ ወርቅማ ዓይን መስሎ የሚብለውልጭ፤ አንገቱና ራሱ ሰማያዊ የሆነ ወፍ። ከምሥራቅ ይመጣል፤ 1ነገ. 10+22። «ወፍች» ይመ.

ዝክር፤ መታሰቢያ ግለት ነው፤ መዝ. 135+13።

ዝዩ (ዝዬ)፤ አንገቱ ረጅም፤ ማር የሚበላ፤ በውሃ ላይ የሚሞኝ አዋራ፤ ዘሌ. 11+16። «ወፍች» ይመ.

ዝገት፤ ብረት ረገብ ሲሰነብት የሚወጣበት ሽቦት። በምሳሌነት ዝገት ክፋትን፤ ኃጢአትን ያመለክታል፤ ምላ. 25+4፤ 26+23፤ ኢላ. 1+22-25፤ ማቴ. 6+19-20፤ ያዕ. 5+3።

ዝግባ፤ በቤት ሥራና በምሳሌነት የታወቀ ሃፍ፤ 1ነገ. 4+33። «ሊባናስ» ይመ.

ዝግጅት፤ ሰው ለሚመጣው ነገር ሁሉ ራሱን ለግዝጋጅት እርምጃ ሲወስድ (አዋጽ 4+12፤ ኤፌ. 2+10፤ 6+14-15፤ 2ጢዋ. 2+21፤ 1ኢጥ. 3+15)፤ ለክርስቶስ መገለጥ (ማቴ. 3+3፤ ዕብ. 10+6)፤ ለዳግም ምጽአቱ እግዚአብሔር ሁሉንም ያዘጋጃል፤ ማቴ. 25+34-41፤ ዮሐ. 14+2፤ ራእ. 21+2።

ዝፍት፤ «ቅጥራን» ይመ.

ዘጺ፤ ጥንካሬ ያለው የሃፍ ዓይነት፤ ሕዝ. 27+15።

የሆዋ፤ ያህዌ ማለት ነው። «እግዚአብሔር» ይመ.

የብስ፤ ደረቅ መሬት። በጥንተ ፍጥረት ዓለም በውሃ የተሸፈነ ነበር። እግዚአብሔር ውሃው በአንድነት እንዲሰበሰብ ካደረገ በኋላ ውሃ ያለበትን ክፍል ባሕር አለው፤ ውሃ የሌለበትን ደግሞ የብስ አለው። እንደ ገናም የብሱን ምድር ብሉ ጠራው፤ ዘፍ. 1፡9-10።

የቦ፤ የጦር ዛቢይ፤ 14ሙ. 17፡7።

የተሻለ፤ ቃሉ ከሁለት ሁኔታዎች መካከል ብልጫ ያለውን ያሳያል (ዘፍ. 29፡19፤ መክ. 4፡9፤ 7፡1-10)። በተለይም ከብሉይ ኪዳን አዲስ ኪዳን ብልጫ እንዳለው ያመለክታል፤ ዕብ. 7፡18፤ 19፡22፤ 8፡6።

የውሃት፤ ራስን ዝቅ ማድረግ፤ አለመመካት፤ እሺ ባይነት፤ ከራስ ይልቅ ለባልገጅራ ማሰብ፤ ዘፍ. 13፡5-9። ክርስቶስ የየህ እንደሆነ (ማቴ. 11፡29፤ 24፡10፤ 1፡1)፤ ለአማኞች ደግሞ የውሃት ተገቢ ነው፤ ኤፌ. 4፡2፤ ቆላ. 3፡12፤ ቴቶ 3፡2። የውሃት የመንፈስ ቅዱስ ፍሬ ነው፤ ገላ. 5፡23። ኢየሱስ በተራራው ስብከቱ ለየዋሆች ታላቅ ተስፋ ሰጠ፤ ማቴ. 5፡5።

የውጣ፤ በጥንታዊው ግሪክ ቋንቋ ዐሥረኛ፤ በዘመናዊው ግሪክ ዘጠነኛ ፈደል የውጣ ይባላል። በዕብራይስጥም ዐሥረኛው ፈደል የድ እንደ የውጣ ነው። በአጻጻፍ ትንሽና ቀጭን ነው። ስለዚህ ኢየሱስ «ከሕግ አንዲት ምንም ትንሽ ብትሆን አትሸርም» አለ፤ ማቴ. 5፡17-18። «ግሪክ» ይመ.

ያህዌ፤ የእግዚአብሔር ስም። «እግዚአብሔር» ይመ.

ያሱብ፤ «ያሱብ» በዕብራይስጥ «ሸአር ያሱብ» ነው። ትርጉሟውም «ቅሬታ ይመለሳል» ማለት ነው። የኢሳይያስ ልጅ ነው። እስራኤላውያን ምንም እንኳን ቢማረኩም፤ ቅሬታቸው ከምርኮው አገር እንደሚመለሱ በዚህ ልጅ ስም ተገለጠ፤ ኢሳ. 1፡9፤ 7፡3፤ 8፡18።

የያሻር መጽሐፍ፤ በዚህ መጽሐፍ ልዩ ልዩ የእስራኤል ታሪክ መዝሙርና ቅኔ የተጻፈ ይመስላል፤ ኢያሱ 10፡13፤ 24ሙ. 1፡18። ይህ መጽሐፍ የጦርነት መጽሐፍ አንድ ይሆን ይሆናል፤ ዘኁ. 21፡14። መጽሐፉ በሰሉሞን ዘመን የተጻፈ ይመስላል፤ በኋላ ግን ጠፋ።

ያበቅ፤ ከምሥራቅ ወደ የርዳናስ የሚፈስ ወንዝ። ያዕቆብ ይህን ወንዝ ተሻግሮ ሄደል። በሙሴ ዘመን የሴምንና የአሞን መንግሥታት ዳርቻ ነበረ፤ ዘፍ. 32፡22፤ ዘኁ. 21፡21-24፤ ኢያሱ 12፡2። ካ. 3 ሸ።

ያክንት፤ ሰማያዊ ቀለም ያለው የከበረ ድንጋይ፤ ራእ. 21፡20።

ያዕቆብ፤ ትርጉሙ «ተረከዝን ይይላል» ማለት ነው። 1. ርብቃ ለይስሐቅ ከወለደችለት

መንታዎች ታናሹ የዐሥራ ሁለቱ የእስራኤል ሕዝብ ነገዶች አባት። ከልደቱ በፊት መመረጡ ተገለጠ፤ የወንድሙን ተረከዝ ይዞ ተወለደ፤ ዘፍ. 25፡19-26። ብኩርናውን ገዛ፤ ዘፍ. 25፡27-34። አባቱን በማታለል በረከትጉ አገኘ፤ ዘፍ. 27። ከዲሳው ለማምለጥ፤ ሚስት ለማግኘት ወደ እናቱ ወንድም ወደ ላባ ሄደ፤ ዘፍ. 27፡42-28፡9። የመሰላልን ሕልም አየ፤ የአብርሃምም ተስፋ ተሰጠው፤ ዘፍ. 28፡10-22። ሃያ ዓመት ላባን አገልግሎ ልያንና ራሔልን አገባ፤ ብዙ ልጆችንም ወለደ፤ ብዙ ከብትም አገኘ፤ ዘፍ. 29-30። እግዚአብሔር ወደ ከነዓን እንዲመለስ ባዘዘው ጊዜ ከላባ ቀጣ (ዘፍ. 31)፤ ከዲሳውም ቀጣ (ዘፍ. 32-33) ጠበቀው። እግዚአብሔር በጽኒኤል (ዘፍ. 32፡22-32)፤ ጫቴልም (ዘፍ. 35፡9-15) ተገለጠለት፤ ስሙንም «እስራኤል» ብሎ ጠራው። ብዙ ዓመት በከነዓን ከኖረ በኋላ (ዘፍ. 33፡18-45፤ 28) በረሃብ ጊዜ ወደ ግብጽ ሄደ፤ ዘፍ. 46-47። ትንቢት እየተናገረ የዮሴፍን ልጆች፤ የራሱንም ዐሥራ ሁለት ልጆች ከባረከ በኋላ 147 ዓመት ሲሆነው ሞተ (ዘፍ. 47፡27-49፤ 33)፤ በአብርሃምም መታብር ተቀበረ፤ ዘፍ. 50። ከእርሱ የተገኘው ሕዝብ ፡- እስራኤል። አንዳንዴም «ያዕቆብ» ይባላል፤ ዘኁ. 23፡10፤ ኢሳ. 41፡8፤ 14፡21። ስለ መመረጡ (ሮም 9፡10-16)፤ ስለ እምነቱም (ዕብ. 11፡9፤ 21) ተጠቅሷል።

2. የዘብዴዎስ ልጅ፤ የዮሐንስ ታላቅ ወንድም፤ ከሐዋርያት አንዱ፤ ማቴ. 10፡2። ጌታ የኢያሁዴስን ልጅ ሲያስነሣ፤ በተራራ ላይ ክብሩን ሲገልጥ፤ በጌቱሴማንም ሲጸልይ ከጴጥሮስና ከዮሐንስ ጋር አብሮ ነበር፤ ማር. 5፡35-43፤ 9፡2-8፤ 14፡33-42። ኃይለኛና ቀጣ፤ ከመሆኑ የተነሣ «በአኔርጌስ» ተብሎ ተሰይሟል (ማር. 3፡17)፤ ይህም ጠባዩ እሳት ከሰማይ ወርዶ ሰዎችን እንዲያጠፋቸው በጠየቀ ጊዜ ተገልጧል፤ ሉቃ. 9፡52-56። በሐዋርያት መካከል ከፍተኛ ማዕርግ እንዲሰጠው ፈልጎ ነበር፤ ማር. 10፡35-45። በመፈረሻ ሄሮድስ በሰይፍ አስገደለው፤ ሐ.ሥ. 12፡2። «ሐዋርያት» ይመ.

3. የእልፍዮስ ልጅ፤ ከሐዋርያት አንዱ። አንዳንድ ጊዜ ታናሹ ያዕቆብ ይባላል፤ ማቴ. 10፡3፤ ማር. 15፡40። «ሐዋርያ» ይመ.

4. የሐዋርያው የይሁዳ አባት፤ ሉቃ. 6፡16፤ ሐ.ሥ. 1፡13።

5. የጌታ ወንድም፤ ማቴ. 13፡55፤ «የጌታችን ወንድሞች» ይመ። እስከ ትንሣኤ ድረስ በጌታ አላመነም፤ የሐ. 7፡5። ነገር ግን ከትንሣኤ በኋላ ጌታን አይቶ አምኗል፤ 1ቀሮ. 15፡7። በኢየሩሳሌም ለነበረችው ቤ.ክ. ከጴጥሮስ ቀጥሎ ዋና መሪ ሆነ፤ በኢየሩሳሌም ጉባኤ (ሲኖዶስ) ሊቀ መንበር ነበረ፤ ሐ.ሥ. 12፡17፤ 15፡13-21፤ 21፡18፤ ገላ. 1፡19፤ 2፡9-12። በ62 ዓ.ም. በኢየሩሳሌም በሰማዕትነት እንደሞተ ይተረካል።

የያዕቆብ መልእክት፤ ይህ መልእክት «የኢየሱስ ወንድሞች» ከተባሉት በአንዱ በያዕቆብ ተጻፈ። ያዕቆብ ይህን መልእክት የጻፈው ተበትነው

ለነበሩት፤ አሁን ግን ክርስትናን ለተቀበሉት አይሁድ ነው። የመልእክቱ የመጀመሪያ አንባቢዎች በመከራ ላይ ናቸው፤ በማገበራቸውም ውስጥ ልዩ ስሕተት ገብቷል። ስለዚህ የያዕቆብ የሚጽፈው በመከራቸው ሊያጽናናቸውና ስሕተታቸውን ሊያርም ነው። መልእክቱ በ50 ዓ.ም. ገደማ ሳይጻፍ አልቀረም። የዚህ መልእክት ልዩ ይዘቶች የሚከተሉት ናቸው፡-

ሀ) አጻጻፉ እንደ ጳውሎስ መልእክቶች ለገሪክ ሰዎች ሳይሆን በአይሁድ የሚስማማ አጻጻፍ ነው። አቀራረቡም እንደ ተራራው ስብከት ነው። 2፡5ን ከማቴ. 5፡31 3፡10-12ን ከማቴ. 7፡15-20 3፡18ን ከማቴ. 5፡9 5፡23-37 ከማቴ. 6፡19-20 5፡12ን ከማቴ. 5፡33-37 ጋር ያስተያየ። ትምህርቱ በአብርሃም፣ በረዓብ፣ በኢየሱስ በኤልያስ ታሪኮች ተመርኮቦ ተበራርቷል።

ለ) ትምህርቱ በታላላቅ የትምህርተ መለኮት እውነቶች ላይ ሳይሆን በክርስቲያናዊ ኑሮ ግዴታዎች፣ በጥበብ፣ በፈተና፣ አድልዎ ባለማድረግ፣ አንደበትን በመግታት፣ ጭቅጭቅንና ኩራትን፣ ሐሜትንም ትምክህትንም በማስወገድ፣ በቅዕግሥት፣ በጸሎት ... ወዘተ ላይ ያተኮራል።

ሐ) ስለ እውነተኛ እምነት፤ 2፡14-26። አብርሃም በእምነቱ እንደጸደቀ ሲጠቅስ (2፡23)፣ እምነት ያለ ሥራ የቅተ መሆኑንና ሥራ (ምግባር) ሲታይበት ግን እውነተኛ እንደሆነ ያሳያል። ስለዚህ ሰው በእግዚአብሔር ፊት በእምነት ይጸድቃል፤ መጽደቁ ለሰዎች የሚታወቀው እምነቱ በሥራው ሲፈጸም ነው።

አከፋፈል ፡-

1. እግዚአብሔር በመከራ ላሉ ያጽናናቸዋል፤ ም. 1።
2. ልዩ ልዩ ስሕተትን ያርማል፤ ም. 2-4።
3. ለትምህርተና ለጸሎት ያገለግላቸዋል፤ ም. 5።

ያፌት፤ ከኖን ልጆች አንዱ፤ ዘፍ. 5፡32 6፡10። ከጥፋት ውግ ጳጳስ፤ ዘፍ. 7፡13 9፡18። የአባቱን ዕራቁትን ሸፈነ፤ ዘፍ. 9፡20-24። አባቱም ስለ እርሱ ትንቢት ተናገረ፤ ዘፍ. 9፡27። ስምንት ልጆችን በመውለዱ የብዙ ሕዝብ አባት ሆነ፤ ዘፍ. 10፡2-5።

ይሁዲነት፤ «አይሁዳዊነት» የእስራኤል ሰዎች ሃይማኖት። ከአሕዛብ ወገን ተገርዘው ወደ ይሁዲነት የገቡ የጭጭን ሕግ በመቀበልና በመከታተል እንደ አይሁድ ይቆጠሩ ነበር፤ ማቴ. 23፡15 1፡ሐ.ሥ. 2፡10 6፡5 13፡43።

ይሁዳ፤ ስሙ «ማመስገን» ከሚል ግሥ የተመሠረተ ነው። ልዩ ለያዕቆብ የወለደችለት አራተኛ ልጅ፤ ዘፍ. 29፡35። የሴቴን አንባቢው እንጂ አንግደለው አለ፤ ዘፍ. 37፡26-27። በወንድሞቹ መካከል መሪ ነበረ፤ ዘፍ. 43፡3-10 44፡16-34 46፡28። የቤተሰቡ ሁኖቱ የሚያስነውር ነበር፤ ዘፍ. 38 1፡7 ገር ግን ትዕማር የወለደችለት ፋሬስ በኢየሱስ ክርስቶስ ትውልድ ሐረግ ተቋጥሯል፤ ማቴ. 1፡3። ይሁዳ ከእስራኤል ነገዶች ያለንዱ አባት ሆነ፤

በስሙም ነገደ ይሁዳ ተብሎ ተጠራ። ያዕቆብ ይሁዳን በአንበሳ መስሎ አለቅነት ከይሁዳ እንደሚሆን አሕዛብ የሚታዘዙለትም ገዢ ከይሁዳ እንደሚመጣ ተነበየ፤ ዘፍ. 49፡8-12፤ ዕብ. 7፡14 1፡ራእ. 5፡5። በምድረ በዳ ጉዞ የይሁዳ ነገድ ይቀድም ነበር፤ ዘፍ. 10፡14። በከነዓን ክፍርጻኖስ በስተምዕራብ በመጀመሪያ የተሰጠው የርስት ክፍል የይሁዳ ነገድ ክፍል ነበረ፤ ኢያሱ 15። ካ. 30። ጉጉሥ ዳዊት ከይሁዳ ነገድ ተወለደ፤ ሩት 4፡12-18-22። የይሁዳ ነገድ ዳዊትን ካነገሡት ጊዜ ጀምሮ (2ኛው. 2፡4)፤ ለእርሱና ለልጅ ልጆቹ ተገዙ እንጂ ከሌሎች ነገዶች ጋር አላመጡም፤ 1ነገ. 12፡17። የዳዊት ቤት ነገሥታት የነገሡበት መንግሥት «ይሁዳ» ተባለ (ለምሳሌ አዋጽ 1፡1 2፡4-5)። ክርስቶስ ከይሁዳ ወገን ተወለደ፤ ራእ. 5፡5። «አይሁድ»፣ «ነገድ» ይሙ.

ይሁዳ፤ በእ.ኤ.አ. በዚህ ስም ብዙ ሰዎች ተጠርተዋል፤ ከእነርሱም የታወቁት የሚከተሉት ናቸው፡-

1. ጌታችን አሳልሮ የሰጠው ከሐዋርያት አንዱ የነበረው የአስቆርቱ ይሁዳ፤ ማቴ. 10፡4። አስቆሮት በይሁዳ እውራጃ የሚገኝ ቂርያትሐደር የሚባለው መንደር ይሆናል፤ ኢያሱ 15፡25። የሐዋርያት ገንዘብ ያዥ ሆኖ ላሉ ላራሱ ገንዘብ ይሰርቅ ነበር። ገንዘብም ስለወደዱ፣ ክርስቶስን አሳልሮ ለመስጠት በ30 ብር ተሰማማ፤ ማቴ. 26፡6-16፤ ዮሐ. 12፡6። ክርስቶስ ብዙ ጊዜ አስጠነቀቀው። እርሱ ግን ታሉን አልተቀበለምና ሰይጣን ገባበት፤ ማቴ. 26፡20-25፤ ዮሐ. 13፡2-21-30። በመላም ምልክት ኢየሱስን እስያዘ፤ ማቴ. 27፡47-50፤ ሉቃ. 22፡47-48። በኋላም አዛዥ ገንዘቡንም መለሰ። በመጨረሻ ራሱ ታገቆ ሞተ፤ ማቴ. 27፡3-5፤ ሐ.ሥ. 1፡15-19። በእርግጥ የጥፋት ልጅ ነበረ፤ ዮሐ. 17፡12።

2. የያዕቆብ ልጅ ከሐዋርያት አንዱ፤ ሉቃ. 6፡16፤ ዮሐ. 14፡22፤ ሐ.ሥ. 1፡13። ይህኛው ይሁዳ ታዲያስ የተባለው ልብድኖስ ሳይሆን አይቀርም፤ ማቴ. 10፡3። «ሐዋርያ» ይሙ.

3. በ6 ዓ.ም. በርማውያን ላይ ያመፀና የተገደለ (የገሌላው ይሁዳ፤ ሐ.ሥ. 5፡37)።

4. ጳውሎስን በቤቱ ያስተናገደ የደማስቆ ሰው፤ ሐ.ሥ. 9፡11።

5. የኢየሩሳሌምን የተባሉ ውሳኔ ለማስተላለፍ የተመረጠ በርስያን የተባለው ይሁዳ፤ ሐ.ሥ. 15፡22-33።

6. የጌታ ወንድም የሚባለው የያዕቆብ ወንድም ይሁዳ፤ ማቴ. 13፡55፤ ይሁዳ 1። «የጌታችን ወንድሞች» ይሙ.

የይሁዳ መልእክት፤ እንደ ያዕቆብ ይሁዳ «የኢየሱስ ወንድሞች» ከተባሉት አንዱ ነው፤ ማቴ. 13፡55። የመልእክቱ ተቀባዮች የኖሩበት ስፍራ ባይታወቅም ምእመናን ነበሩ፤ ቀ. 1። ኢጥርስ በ2ኛው መልእክቱ እንዳደረገው ሁሉ፤ ይሁዳም ሐሰትን ከሚያስተምሩት ሰዎች አንባቢዎቹን

ለማስጠንቀቅ ጽፏል! ቀ. 3። መልእክቱ በ65 ዓ.ም. 7ደማ ሳይጻፍ አልቀረም።

ሲያስጠነቅቃቸውም ትምህርቱን ለማብራራት ከልዩ ልዩ የብ.ክ. መጻሕፍት፣ ደግሞም ከብ.ክ. 2ኛ ቀኖና መጻሕፍት፣ ማለትም ከ«መጽሐፈ ሄናክ»፣ እንደዚሁም ከትውፊታዊ መጽሐፍ ይጠቅሳል! ቀ. 9:14። ጳውሎስም ቢያንስ ሦስት ጊዜ ከብ.ክ. ውጭ ከሆኑት መጻሕፍት ጠቅሷል! ሐ.ሥ. 17:28! 2ጢሞ. 3:8! ቴቶ 1:12።

አከፋረፈ :-

1. ሰላምታ! 1-2።
2. የመልእክቱ ምክንያት! 3-4።
3. የሐሰተኞች ፍርድ በብ.ክ. ዘመን! 5-7።
4. የአሁኑ ዘመን ሐሰተኞች ከፋትና ፍርድ! 8-16።
5. ለምእመናን ግብረታችና ቡራኬ! 17-25።

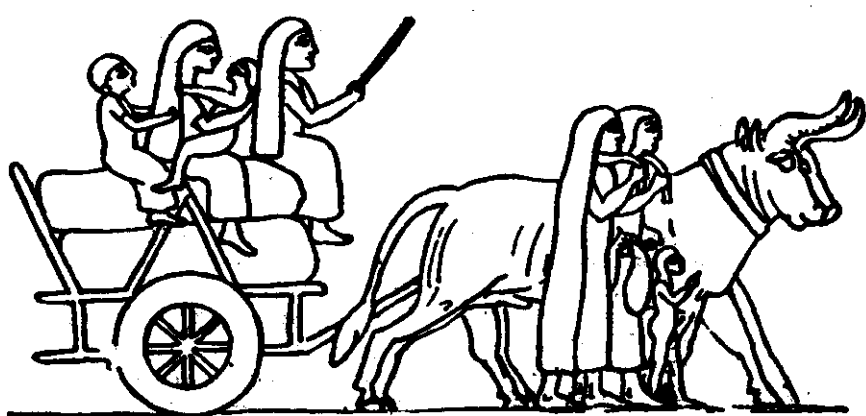
ይሁዳ፤ በደቡብ ከነጻን ያለ አገር። የእስራኤል ልጆች ከባቢሎን ምርኮ ተመልሰው ወደ አገራቸው ሲመጡ አብዛኞቹ ከይሁዳ ወገን ስለሆኑ፣ በከነጻን የተቀመጡበት ስፍራ ይሁዳ ተብሎ ተሰየመ! ለምኞም አይሁድ ተባለ! ወ.ክ. 5:8። በዚያ ጊዜ ይሁዳ የፋርስ መንግሥት ከፍላ አገር ነበረ። በርም ዘመን መንግሥት ለሶርያ ገዥ እንዲሆን በርም የተሾመው የይሁዳ ገዥ በቲሣርያ ከተማ ይኖር ነበር። በክርስቶስ ዘመን ገዥው ጲላሞስ ነበረ! ሉቃ. 3:1። ይሁዳ ከታላቁ ባሕር እስከ ዉው ባሕር፣ ከኢየሱስ ከተማ እስከ ጋሃ ይደርሳል። ማሪ በእስራኤል ውስጥ ነው። ክ. 3 በ።

የይሁዳ መንግሥት! ስሎጥን ከሞተ በኋላ ኢየርሳላም ዐሥሩን የእስራኤል ነገዶች አስከትሎ በስሎጥን ልጅ በርሳላም ላይ ዐመፀ! ርሳላም ይሁዳን ብቻ ያዘ። መንግሥቱም ይሁዳ ተባለ። በእስራኤልና በይሁዳ መንግሥታት መካከል ብዙ ጊዜ ጦርነት ይደረግ ነበር። ሆኖም አንዱ መንግሥት ሌላውን ለማሸነፍ ስላልቻለ፣ ሁለት

መንግሥታት ሆኑ። የይሁዳ ነገሥታት ብዙ ጊዜ ባዕድ አምልኮትን ተከትሎ። ደግሞም ተስፋቸውን በእግዚአብሔር ላይ በማድረግ ረገታ በግብጽና በሌላም የውጭ እርዳታ በመተማመን እግዚአብሔርን አስቂጡት። እግዚአብሔርም ብዙ ነቢያትን ላከላቸው። አንዳንድ ነገሥታት ባዕድ አምልኮትን ለማስወገድ፣ ሕዝቡን ወደ እውነት ለመመለስ ሞክሩ። ከእነርሱም መካከል ሕዝቅያስና ኢየሱያስ የታወቁ ናቸው። ነገሥታቱና ሕዝቡ ከእግዚአብሔር እየፈቁ ሄዱ። የባቢሎን ንጉሥ ናቡከደነፆር እነዳንኤልን ወደ ባቢሎን ከወሰደ በኋላ ተመልሶ የኢኪንንና ሌሎችን፣ ማለትም እነሕዝቅኤልን ማረከ። በመዉረሻም ናቡከደነፆር ኢየሩሳሌምን አፈረሰ! ሲደቅያስንና ሌሎችን ወደ ባቢሎን አፈለሰ።

ሕዝቡ ከምርኮ ከተመለሱ በኋላ አንዳንድ እስራኤል፣ አንዳንድ ጊዜ ደግሞ አገራቸው ይሁዳ፣ ሕዝቡም አይሁድ ተባሉ። «የእስራኤል መንግሥት» ይሙ። ዐሰንጠረዥ የእስራኤልና የይሁዳ ነገሥታት፣ ነቢያታቸውና ጠላቶቻቸውም ተዘርዝረዋል። በቅንፍ ውስጥ ነገሥታት የነገሡበት፣ ነቢያት ትንቢት የተናገሩበት ዓመት ተጽፏል። አንዳንድ ጊዜ የዘመኑ ልክ በግምት ተጽፏል! «የብሉይ ኪዳን ስፍራ ዘመን» ይሙ። በቅንፍ ውስጥ «እኔ» ማለት በእስራኤል መንግሥት ተጠየቀ ማለት ነው።

ይሳኮር! ትርጉሙ «የጋዶ» ማለት ነው። ልያ ለራኤል እንኮይ በመስጠት ያዕቆብን ተከራይታ የወለደችለት የያዕቆብ ዘጠነኛ፣ የልያም አምስተኛ ልጅ! ዘፍ. 30:16-18! 35:23። ከእስራኤል ነገዶች የአንዱ አባት ሆነ! በስሙም ነገደ ይሳኮር ተብሎ ተጠራ። ያዕቆብ ጠንካራ ሠራተኞችን በመመልከት በአሁኑ ዓለሙ! ዘፍ. 49:14:15። በከነጻን የደረሰው የርሰት ድርሻ ከንፍታልም በስተደቡብ ነበረ። ክ. 3። አለቆኛም ዲቦራን ደገፋለት! መሳ. 5:15። «ነገድ» ይሙ።

የይሁዳ ሰዎች ከሐኪሶ ሲግረኩ! በሰናክራም ቤተ መንግሥት በነገሪ ከተገኙ ቅርጽ የተገለበጠ

የይሁዳ
ነገሥታት

ነቢያት

የአበራኤል
ነገሥታትሌሎች
መንግሥታት

ሮብዓም (931-913)	አክያ (እ. 935-915)	አ.ዮርብዓም 1ኛ (931-910)	<u>የሶርያ መንግሥት</u>
አቢያም (913-911)		ናዳብ (910-909)	(በግብጽ ሺሻቅ)
አላ (911-870)	አ.ደ. (እ. 900)	ባሉስ (909-886)	ወልደ አዴር 1ኛ
		ኤላ (886-885)	
		ዘምሪ (885)	
		ታምኒ (885-880)	
		ዘንበሪ (885-874)	
አ.ዮሣፍጥ (870-848)	ኤልያስ (እ. 865-853)	አክዓብ (874-853)	ወልደ አዴር 2ኛ
		አካዝያስ (853-852)	
አ.ዮራም (848-841)	ኤልላዕ (እ. 852-798)	አ.ዮራም (852-841)	
ጎቶልያ (841-835)	አብድዩ (840)	አ.ዩ (841-814)	
አ.ዮአስ (835-796)	አ.ዩኤል (810)	አ.ዮአካዝ (814-798)	አዛሄል
አሜስያስ (796-787)		ዮአስ (798-782)	ወልደ አዴር 3ኛ
ዓዛርያስ (ያዝያን) (787-740)	ዮናስ (770)	አ.ዮርብዓም 2ኛ (782-753)	
	አሞጽ (እ. 760)	ዘካርያ (753-752)	
	ሆሴዕ (እ. 750)	ሰሎም (752)	ረአሶን
	አ.ሳይያስ (740-688)	ምናሄም (752-742)	
	ሚካያስ (735-688)	ፋቂስያስ (742-740)	የደማስቆ ውድቀት (732)
			<u>የአሦር መንግሥት</u>
አ.ዮአታም (740-732)		ፋቂሔ (740-732)	ሰልምናሶርተሳርንን ሰናከሬም
አካዝ (732-716)		ሆሴዕ (732-722)	(የኢትዮጵያ ቲርሐቅ) አሶራጸን
ሕዝቅያስ (716-687)		<u>722 የአበራኤል ምርኮ</u>	
ምናሴ (687-642)			
አሞን (642-640)			
አ.ዮስያስ (640-609)	ኤርምያስ (626-585)		የነነዌ ውድቀት (612)
	ሶፎንያስ (620)		
	ናሆም (612)		
			(በግብጽ ኒካው)
አ.ዮአክስ (609)	ዕንባቆም (600)		<u>የባቢሎን መንግሥት</u>
አ.ዮአቂም (609-597)			ናቡከደነፆር
ዮአኪን (597)			ብልጣሶር
ሴዴቅያስ (597-587)	ሕዝቅኤል (592-570)		የባቢሎን ውድቀት
<u>587 የይሁዳ ምርኮ</u>	ዳንኤል (556-538)		<u>የፋርስ መንግሥት</u>
የቂርስ አዋጅ (538)			ዳርዮስ ÷ ቂርስ
ዘሩባቤል (537- 516)	ሐጌተዘካርያስ (520)		
	ሚልክያስ (425)		

ይስሐቅ፤ ትርጉሙ «ይስቃል» ማለት ነው። የአብርሃምና የሣራ ልጅ፤ የያዕቆብ አባት። ሣራ በእርጅናዋ ወለደችው፤ ዘፍ. 17፡15-21፤ 18፡9-15፤ 21፡1-7። ከመወለዱ 25 ዓመት ቀደም ብሎ ለአብርሃም የተሰጠው የዘር ተስፋ በይስሐቅ ሊፈጸም ጀመረ፤ ዘፍ. 12፡1-3፤ ማቴ. 1፡2፤ ገላ. 3፡16። ይስሐቅ ተገረዘ፤ ዘፍ. 21፡4። «በይስሐቅ ዘር ይጠራላል» ስለተባለ፤ እስማኤል ተሰደደ፤ ዘፍ. 21፡8-14። አብርሃም ይስሐቅን ለመሥዋዕትነት አቀረበ፤ ዘፍ. 22። ይስሐቅ ርብቃን አገባ፤ ዘፍ. 24። ከጸላየም በኋላ ዔላውንና ያዕቆብን ወለደችለት፤ ዘፍ. 25፡19-26። በዘመኑ ራብ በሆነ ጊዜ ወደ ፍልስጥኤም ተሰደደ፤ እግዚአብሔርም ወደ ግብጽ አትወረድ አለው፤ ዘፍ. 26፡1-2። እግዚአብሔር የአብርሃምን ተስፋ አጽናለት (ዘፍ. 26፡3-5፡24)፤ ባረከውም፤ ዘፍ. 26፡12-14፡28፡29። ልጆቹን ባረካቸው፤ ዘፍ. 26፡34፡28፡5። 180 ዓመት ሲሆነው ሞተ፤ ዘፍ. 35፡28፡29። ጳውሎስ በእምነት የተወለዱትን የእግዚአብሔር ልጆች «የተስፋ ቃል ልጅ» በሆነው ይስሐቅ መሰላቸው፤ ሮሞ 9፡6-9፤ ገላ. 4፡21-31። የእምነት ሰው መሆኑ በዕብ. 11፡9፡20 ተጽፏል።

ይቅርታ፤ ሰው በሀብቱ፣ በክብሩ፣ በስሙ፣ በመብቱ ወይም በሕግ ሲበደል፣ ለበደሉ አቤቱታ ባያቀርብ፣ ብድራትን ባይፈላግ፣ ቂምና በቀልም ባይኖረው መበደሉን ረስቶታልና ይቅርታ አደረገ ማለት ነው። እግዚአብሔር ይቅር ባዩ ነው፤ ነህ. 9፡17፤ ኢላ. 55፡7፤ ዳን. 9፡9፡10። ነገር ግን ሰው ኃጢአቱን ባይተው፣ እግዚአብሔር ይቅር ሊለው አይፈቅድም፤ ዘጳ. 29፡19፡20፤ ኤር. 5፡7። እግዚአብሔር ይቅር የሚለው በክርስቶስ ሞት መሠረት ነው፤ ማቴ. 26፡28፤ ኤፌ. 4፡32። «ማስተሰረያ» ይሙ። ይቅርታን ለማግኘት ኃጢአትን መናዘዝ ያስፈልጋል፤ 1ዮሐ. 1፡9። እንደዚሁም እግዚአብሔር ይቅር ካለን ይቅር ባሮች መሆን ያስፈልገዋል፤ ኤፌ. 4፡32፤ ቆላ. 3፡13። ይቅር ባንል፣ የእግዚአብሔርን ሥራ አልተረዳንም፤ ይቅርታንም አናገኝም፤ ማቴ. 6፡12፡14፡15፤ 18፡23-35። «መናዘዝ» ይሙ።

ይብራ፤ (ጸክዬ)፤ እጉሩ የጃንጥላ መልክ ያለው፣ በባሕር ውስጥ የሚኖር የባሕር ዶሮ ወይም አሞራ፤ ዘሌ. 11፡19። «ወርቅ» ይሙ።

ይዲድያ፤ «በእግዚአብሔር የተወደደ» ማለት ነው። ናታን ስሎሞንን በዚህ ስም ሰየመው፤ 2ሳሙ. 12፡24፡25።

ይግባኝ፤ ጉዳዩ ወደ የበላይ ዳኛ ይቅረብልኝ፤ ይሰማልኝ ማለት ነው። ዕብራዊ የሆነ ሁሉ በአሪት ሕግ መሠረት በመጀመሪያ ለሹመት፣ በኋላም የከበደውን ነገር ለሙሴ ሊያመለክት ይችላል ነበር፤ ዘጸ. 18፡21-27። እንደዚሁም ከሙሴ በኋላ የበላይ ዳኛ ይገኝ ነበር፤ ዘጳ. 17፡8-13። በሮም መንግሥትም ሮማዊ ዜጋ ለቱሣር ይግባኝ የማለት መብት ነበረው፤ ሐ.ሥ. 25፡9-12።

የሐናን፤ ትርጉሙ «እግዚአብሔር ጸጋ ሰጭ ነው» ማለት ነው። ኢየሩሳሌም በጠላት ከተያዙት በኋላ ንዶልያስ ወደሚባለው ገዢ ከመጡት ከይሁዳ የጭፍራ አለቆች አንዱ ነበረ፤ 2ነገ. 25፡23፤ ኤር. 40፡8። ንዶልያስንም ከእስማኤል ሄራ ይጠበቅ ዘንድ በማስጠንቀቅ «እንዳይገድልህ ልግደለው» አለው፤ ኤር. 40፡13-16። ንዶልያስም ከተገደለ በኋላ በይሁዳ ለቀሩት አይሁድ መሪ ሆነ፤ ኤር. 41፡11-15። የኤርምያስንም ቃል ሳይሰማ ወደ ግብጽ ወሰዳቸው፤ ኤር. 41፡16-43፡7።

የሐንሰ፤ «እግዚአብሔር ጸጋ ነው» ማለት ነው። በዚህ ስም ብዙ ሰዎች ተጠርተውበታል፤ ከእነርሱም የታወቁት መጥምቁ የሐንሰ፣ ሐዋርያው የሐንሰ፣ ማርቆስ የሐንሰ ናቸው። «ማርቆስ» ይሙ።

የሐንሰ መጥምቁ፤ ለኢየሱስ የእስራኤልን ሕዝብ ያዘጋጀ የእግዚአብሔር መልእክተኛ፤ ማር. 1፡1-4። የሐንሰ በማገፀን ሳለ በመንፈስ ቅዱስ ተሞላ፣ ስለዚህም በማገፀን ሳለ ኢየሱስን ዐውቆ ዘለለ፤ ሉቃ. 1፡15፡41፡44። በገብርኤል ቃል መሠረት ከዘክርያስና ከኤልሳቤጥ ተወለደ፤ ናዝሬጂ ሆኖ በምድረ በዳ አደገ፤ ሉቃ. 1፡13-17፡57፡66፡80። የእግዚአብሔር ቃል ከመጣለት በኋላ ለኃጢአት ስርየት የንስሐን ጥምቀት በየርዳናስ ወንዝ አቅራቢያ ሰበከ። ሰዎች ከአይሁድ አገር ሁሉ እየመጡ ተጠመቁ። የሐንሰ የግመል ጠጉር ለበሰ፣ ምግቡም አንበጣና የበረሃ ማር ነበረ፤ ዘሌ. 11፡22። የሐንሰ እግዚአብሔር በሕዝቡ ላይ ለመፍረድ እንደተዘጋጀ፣ ከእርሱም በኋላ ሌላ እንደሚመጣ ሰበከ። የሚመጣውም (ክርስቶስ) በመንፈስ ቅዱስ እንደሚያጠምቅ፣ ሕዝቡንም እንደሚያጸኝ ገለጠ። የሐንሰ ሁልጊዜ ራሱን ዝቅ፣ የሚመጣውን ግን ከፍ ያደርግ ነበር። ሰዎችን ሳይፈራ እንደ ሁኔታቸውና እንደ ኃጢአታቸው ወቀላቸው፤ ማቴ. 3፡4-12፤ ማር. 1፡4-18፤ ሉቃ. 3፡1-17፤ ዮሐ. 1፡19-28። የሐንሰ በየርዳናስ ወንዝ ዳር ሲያስተምር ሳለ ኢየሱስ መጥቶ እንዲያጠምቀው ጠየቀው። የሐንሰ ቢያመነታም እንኳ፣ የክርስቶስን ትእዛዝ ለመፈጸም አጠመቀው፤ ማቴ. 3፡13-17። የሐንሰ ሥራውን በመቀጠል «እነሆ የዓለምን ኃጢአት የሚያስወግድ የእግዚአብሔር በግ» ብሎ ስለ ኢየሱስ መሰከረ፤ ዮሐ. 1፡29-34። ሰዎች ኢየሱስን እንደሚከተሉት ሲሰማ ተደሰተ፤ ዮሐ. 3፡22-30።

ሄሮድስ የወንድሙን ሚስት በማግባቱ የሐንሰ ስለወቀሰው አሳሰረው። ሲታሰር ሳለ ኢየሱስ መሢሕ መሆኑን ወይም አለመሆኑን እንዲጠይቁት ሁለት ደቀ መዛሙርትን ላከ። ኢየሱስ የሐንሰ የብ.ኪ. የመጨረሻ ነቢይ መሆኑን መሰከረለት (ሉቃ. 7፡18-35፤ 16፡16)፣ በሌላም ጊዜ የሚልክያስን ትንቢት ስለ ኤልያስ እንደፈጸመ ተናገረ፤ ማቴ. 17፡9-13፤ «ኤልያስ» ይሙ። የሄሮድስ ሚስት በልጅዋ ዘፈን ምክንያት የየሐንሰን ራስ እስቂፈጠችው፣ በደቀ መዛሙርቱም ተቀበረ፤ ማር. 6፡14-29። ከሞተ ከብዙ ዓመት በኋላ የሐንሰን ትምህርት የሚከተሉ ተገኝ፤ ሐ.ሥ. 18፡24፡25፤ 19፡1-7።

የሐንስ ሐዋርያው፤ የያዕቆብ ወንድም የዘብደዎስ ልጅ፤ ማቴ. 4፡21፤ እናሱ ስሎሜ ሳትሆን አትቀርም፤ ማቴ. 27፡56፤ ማር. 16፡1፤ ወላጆቹ ሀብታሞች ነበሩ፤ ማር. 1፡20፤ 15፡40-41፤ ከመጥምቁ የሐንስ ደቀ መዛሙርት አንዱ ሳይሆን አልቀረም፤ የሐ. 1፡35-42፤ ዓሣ በማጥመድ ላይ ሳለ ኢየሱስ ጠራው፤ ማር. 1፡19፡20፤ የሐንስና ወንድሙ ያዕቆብ ኃይለኞች ነበሩና ኢየሱስ «በአኔርጊስ» ብሎ ሰየማቸው፤ በአኔርጊስ ማለት «የነጉድጓድ ልጆች» ማለት ነው፤ ማር. 3፡17፤ ይህም ስያሜ ክርስቶስን ያልተቀበሉትን ለማጥፋት፤ በክርስቶስም መንግሥት ራሳቸውን ታላቅ ለማድረግ ስለተመኙ፤ የችኩሳነት ጠባያቸውን ይገልጣል፤ ሉቃ. 9፡54፤ ማር. 10፡37፤ ክርስቶስ ሐዋርያትን በሙሉ በማይፈልግበት ጊዜ፤ ከኢፕሮስና ከያዕቆብ ጋር የሐንስን ሦስት ጊዜ አስከትሎ ወጣ፤ ማር. 5፡37፤ 9፡2፤ 14፡33፤ ከኢፕሮስ ጋር የፋሲካ እራት አዘጋጀ፤ ሉቃ. 22፡8፤ በየሐንስ ወንጌል የሐንስ በስሙ አልተጠቀሰም፤ ነገር ግን «ኢየሱስ ይወደው የነበረ ደቀ መዛሙር» ሲል የሐንስን እንደሚያመለክት ብዙዎቹ ያምናሉ፤ የሐ. 13፡23፤ 19፡26፡27፤ 20፡2፡8፤ 21፡20።

በሐዋርያት ሥራ የሐንስ ከኢፕሮስ ጋር አንካሳ ሲፈውስ፤ መከራ ሲቀበል (ሐ.ሥ. 4፡13)፤ ወደ ሰማርያ ሲሄድ እንደነበረ እንመለከታለን፤ ሐ.ሥ. 8፡14፤ በኢየሩሳሌም ቅዳሳ ከኢፕሮስና ከያዕቆብ ጋር በቤ.ክ. ይሠራ ነበር፤ ገላ. 2፡1-9፤ ወደ ሕይወቱ መጨረሻ ከኤፌሶን ተሰድዶ ፍጥም በምትባል ደሴት ኖረ፤ ራእ. 1፡9፤ የሐንስ አንዱን ወንጌል፤ ሦስት መልእክቶችንና ራእይን እንደጻፈ ብዙዎች ያምናሉ።

የሐንስ ወንጌል፤ ስሙ በዚህ ወንጌል ባይጠቀስም «ኢየሱስ ይወደው የነበረው ደቀ መዛሙር» ሐዋርያው የሐንስ እንደሆነ ይታመናል። ይህን ወንጌል ሲጽፍ በመጀመሪያ በየትኛው ቀንና ሰዓት ከኢየሱስ ጋር እንደተገናኘ፤ እንደዚሁም በሰዓት ሰዓት ከሥተቶች እንደተፈጸሙ ይመዘግባል፤ 1፡40፤ 4፡6፡52፤ 19፡14፤ አንዳንዶች ከ85 ዓ.ም. በኋላ፤ ሌሎች ደግሞ ኢየሩሳሌም ከወደቀችበት ከ70 ዓ.ም. በፊት ወንጌሉ እንደተጻፈ ይገምታሉ።

የሐንስ ወንጌል ማቴዎስ፤ ማርቆስና ሉቃስ ከጻፏቸው ወንጌላት ይለያያል። የሐንስ ወንጌል በገሊላ ሳይሆን በኢየሩሳሌምና በዓመት በዓላት ላይ በተፈጸሙ ድርጊቶች ላይ ያተኮራል። የታወቁትን ምሳሌዎች አይመዘግብም፤ ከተአምራቱም ሰባቱን ብቻ መርጦ ይጠቅሳል። በዚህም ፊንታ ረጅም መግቢያ፤ ከአይሁድ መሪዎች ጋር የተደረገ ክርክር፤ በመጨረሻው እራት ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር ስላለው ግንኙነት ጌታ ለሐዋርያት የሰጠው ትምህርት፤ በታሰረበት ሌሊት ያቀረበው ጸሎት ተመዝግቧል። እንደሌሎች ወንጌላት ሁሉ የክርስቶስን ሞትና ትንሣኤ ግን በሰፊው ይተርጎማል።

የሐንስ ወንጌል ዓላማ ግልጽና ጣምራ ይዘት ያለው ነው፤ ይኸውም ሰዎች ክርስቶስ የእግዚአብሔር ልጅ መሆኑን እንዲያምኑና አምነው በስሙ ሕይወትን

እንዲያገኙ ነው፤ 20፡31። ወንጌሉ ለእነዚህ ሁለት ነገሮች ትኩረት ሲሰጥ እንደሚከተለው ነው፡-

1. ክርስቶስ የእግዚአብሔር ልጅ ነው። ይህ በብዙ መንገድ ይታያል፤ በጸሓፊው መግቢያ፤ ለደቀ መዛሙርት ኢየሱስ በሰጠው ትምህርት፤ ከአይሁድ መምህራን ጋር በተካሄደው ክርክር፤ በአገልግሎቱና በትንሣኤው። በተለይ ማንነቱ ደግሞ በሚከተሉት ይገለጻል፡-

ሀ) ኢየሱስ የእግዚአብሔር «ቃል» ነው፤ 1፡1-18።

ለ) ሰባቱ «ምልክቶች» የክርስቶስን ሥልጣን በለውጥ (2፡1-11)፤ በርቀት (4፡46-54)፤ በጊዜ (5፡1-9)፤ በመጠን (6፡5-13)፤ በተፈጥሮ (6፡19-21)፤ በበሽታ (9፡1-7) እና በሞት ላይ ያሳያሉ፤ 11፡38-44።

ሐ) ሰባት ጊዜ «እኔ ... ሃኝ» በማለቱ አስፈላጊውን ነገር ሁሉ በራሱ እንደሚፈጽም ለአማኙ ገልጧል፤ 6፡35፤ 8፡12፤ 10፡7፡11፤ 11፡25፤ 14፡6፤ 15፡1፤ በዘጸ. 3፡14 ላይም «እኔ ሃኝ» በማለቱ ከእግዚአብሔር ጋር አንድ መሆኑን ያረጋግጣል።

መ) ኢየሱስ አስቀድሞ የነበረ፤ ከአብ የመጣና ወደ አብ ተመልሶ የሄደ ጌታ ነው፤ 3፡13፤ 8፡42፡58፤ 16፡27-28፤ 17፡5፡8፡24፤ 20፡17።

ሠ) ኢየሱስ ከአብ የተለየ አካል ቢሆንም ከእርሱ ጋር በመለኮት እኩል ነው፤ 3፡16፤ 5፡17-23፤ 10፡30፤ 14፡8-11፤ 17፡3-5። ልጅነቱን የገለጠው ወደ አብ በመመልከቱ፤ የአብን ቃል በመናገሩ፤ ሥራውን በመሥራቱና ፈቃዱን በመፈጸሙ ነው፤ 4፡34፤ 5፡36፤ 14፡10፡24፤ 17፡4፡8። ልጅ ሆኖ በመለኮትና በባሕርይ ሳይሆን በቅደም ተከተል የአብን ብልሄ አሳየ፤ 14፡28። የእርሱ ልጅነት የባሕርይ ነውና ከሌሎች የተለየ ነው፤ 3፡16፤ 20፡17።

ረ) መንፈስ ቅዱስ እንደ እርሱ ያለ «ሌላ አጽናኝ» ነው፤ 14፡15-16፡26፤ 15፡25-26፤ 16፡7-15።

ሰ) የትንሣኤው ታሪኮች አምላክነቱን ያሳያሉ፤ 20፡17፡28።

ሸ) የክርስቶስ ዳግም ምጽአት ልዕልናውን ያሳያል፤ 5፡24፡28-29፤ 14፡1-3፤ 21፡22።

2. የዘላለም ሕይወት ክርስቶስን በማመን ይገኛል፤ 1፡12፤ 3፡16፡36፤ 6፡47። ይህም ሕይወት በራሱ በክርስቶስ ነው፤ 5፡26፤ 6፡53-54፤ ደግሞም የ1 (ሐ)ን ጥቅሶች ይመ. ሰው የኃጢአት ባሪያ በመሆኑ ወደ ክርስቶስ አይሄድም (3፡19፤ 8፡34)፤ ስለዚህ እግዚአብሔር በሰው ልብ ካልሠራ በስተቀር ወደ ክርስቶስ ሊደርስ አይችልም፤ 1፡13፤ 3፡3-5፤ 6፡37፡44፡65።

መንፈስ ቅዱስ ሰውን ስለ ኃጢአት፤ ስለ ጽድቅና ስለ ፍርድ ይወቅሳል (16፡8)፤ የእግዚአብሔርን መንግሥት እንዲያይና እንዲገባባት ይወስደዋል (3፡3፡5)፤ ተትረፍርፎ ባለው ሕይወት

አማኝን ይሞላል (7፡38-39፤ 10፡10)፤ ያጸናዋልና ክርስቶስን ወደ ማወቅ ይመራዋል (14፡15-17፡26፤ 15፡26፤ 16፡13-14)፤ ለአገልግሎቱም ኃይልን ይሰጠዋል፤ 14፡26፤ 20፡21-23። አማኝ በዚህ ሁኔታ ሲገኝ የዘላለም ሕይወት ሙሉ ዋስትና አለው፤ 5፡24፤ 10፡28-29።

ሰዎች የክርስቶስን ቃል ሰምተው በእምነት ሲያድጉ ይታያሉ። ይህም በተለይ በኢፕሮስ ታሪክ ጎልቶ ሲገለጥ፤ በእንድርያስ፤ በፊልጶስ፤ በናትናኤል፤ በኒቆዲሞስ፤ በማርታና በማርያም፤ በቶማስና በራሱ በዮሐንስ ታሪክ ይታያል። ሰዎች ቃሉን ባይቀበሉ ግን የሚደርስባቸው ምን እንደሆነ በይሁዳና በኢላሞስ ታሪኮች ተመልክቷል።

ክርስቶስ ትምህርቱን በማቅረቡ (13፡13-15)፤ ትምህርት በማስተማሩ (16፡1)፤ ጸሎት በመጸለይ (17፡6-18)፤ መንፈስ ቅዱስን በመስጠቱ (20፡21-23)፤ ተአምር በማድረጉ (21፡1-14) እና ለኢፕሮስ የመሪነት ጥሪውን በማድረግ (21፡15-23) ሐዋርያትን በሚመጣው የመንፈስ ቅዱስ ዘመን ለወንጌል ስብከት አዘጋጃቸው።

የዮሐንስ ወንጌል በሁለት ይከፈላል፤ ይኸውም ከም. 1-12 በውጭ ሆኖ ክርስቶስ ያደረገውንና ያስተማረውን ሲገልጥ፤ ከም. 13-21 ያለው ደግሞ ለሐዋርያት ያስተማረውን፤ ለአባቱ የጸለየውን፤ መያዙን፤ መስቀሉንና ከሙታን መነሣቱን ይገልጣል። «ወንጌል» ይመ.

የዮሐንስ መልእክት - 1ኛው፤ ይህን መልእክት ቅዱስ ዮሐንስ በኤፌሶን ሲኖር ሳለ በ90 ዓ.ም. ገደማ የጻፈው ይመስላል። የጻፈውም እስያ በሚባለው አውራጃ የነበሩት የአብ ክ. አባሎች የዘላለም ሕይወት እንዳላቸው እንዲያውቁ ነበር፤ 5፡13። ምእመናን ይህን ለምን አላወቁም? ለዚህ የሚሰጡ ብዙ ምክንያቶች ቢኖሩም ከምክንያቶቹ አንዱ ግን ለየት ያለ ነበር፤ ይኸውም የግኖስቲኮች ትምህርት ነው፤ «ግኖስቲክ» ይመ። የዚህ ትምህርት ዐዋቂዎች «ኢየሱስ ክርስቶስ በሥጋ አልመጣም» በማለት አምላክነቱንና ፍጹም ሰው መሆኑን ከደዋል፤ 4፡1-6፤ 5፡1-12። ከእግዚአብሔር ልዩ ዕውቀት እንደተቀበሉና ያለእነርሱ እውነተኛ ክርስቲያን እንደሌሉ ያስቡ ነበር፤ 2፡19። ዮሐንስ በመደጋገም «እናውቃለን» እያለ ምእመናን ስለ መዳናቸው ጥርጥር እንዳይኖራቸው የትምህርቱን ተከታዮች ሐሰተኞች «የክርስቶስ ተቃዋሚዎች»፤ «ውሽታም»፤ «የሚያስቱእችሁ» እና «የዲያብሎስ ልጆች» በማለት አጋለጣቸው፤ 2፡18፡22-26፤ 3፡10። ዮሐንስ፤ ሰው ክርስቲያን መሆኑን ለማረጋገጥ ሦስት የብቃት መለኪያዎችን ሰጠ፤ እነርሱም 1ኛው የእግዚአብሔርን ትእዛዛት መፈጸም፤ 2ኛው ወንድሞችን ማፍቀር፤ 3ኛው ትክክለኛ ትምህርትን መቀበል ናቸው። እነዚህን ሦስት መለኪያዎች እየጠቀሰና ምሥጢራቸውንም በስፋት እያብራራ ይቀጥላል፤ ከዚህም ጋር ስለ አንዳንድ ነገሮች ተጨማሪ ማስታወሻዎችን ይሰጣል።

እከፋፈል ፡-

1. መግቢያ፤ ዮሐንስ ስለ ራሱ የሰጠው ምስክርነት፤ 1፡1-4።
2. ሦስቱ የግኖስቲክ ውሸቶች፤
ሀ) ኃጢአት ኅብረታችንን አያፈርስም፤ 1፡5-7።
ለ) ኃጢአት በክርስቲያን አይኖርም፤ 1፡8-9።
ሐ) ክርስቲያን ኃጢአት አይፈጽምም፤ 1፡10-2፡2።
3. የሦስቱ መለኪያዎች 1ኛ ማብራሪያ፤
ሀ) የግብረገብ መለኪያ ፡- መታዘዝ፤ 2፡3-6።
ለ) የኅብረተሰብ መለኪያ ፡- ፍቅር፤ 2፡7-11።
ሐ) ስለ ቤ.ክ. ተጨማሪ መግለጫ፤ 2፡12-14።
መ) ስለ ዓለም ተጨማሪ መግለጫ፤ 2፡15-17።
ሠ) የትምህርተ መለኮት መለኪያ ፡- እምነት፤ 2፡18-27።
4. የሦስቱ መለኪያዎች 2ኛ ማብራሪያ፤
ሀ) የሞራል መለኪያ ፡- ጽድቅ፤ 2፡28-3፡10።
ለ) የኅብረተሰብ መለኪያ ፡- ፍቅር፤ 3፡11-18።
ሐ) ስለ አለኝታ ተጨማሪ መግለጫ፤ 3፡19-24።
መ) የትምህርተ መለኮት መለኪያ ፡- እምነት፤ 4፡1-6።
5. የሦስቱ መለኪያዎች 3ኛ ማብራሪያ፤
ሀ) የኅብረተሰብ መለኪያ ፡- ፍቅር፤ 4፡7-12።
ለ) የፍቅርና የእምነት አንድነት፤ 4፡13-21።
ሐ) የሦስቱ መለኪያዎች አንድነት፤ 5፡1-5።
6. ሦስቱ ምስክሮች፤ 5፡6-12።
7. ከትምህርቱ የተነሣ የሚገኝ አለኝታ፤ 5፡13-17።
8. ሦስቱ ዋና ዋና ነጥቦች፤ 5፡18-21።

የዮሐንስ መልእክት - 2ኛው፤ እንደ መጀመሪያይቱ መልእክት ሆኖ ይህችም በሐዋርያው ዮሐንስ በኤፌሶን ከተማ በ90 ዓ.ም. ገደማ የተጻፈች ይመስላል። ዮሐንስ ወደ አንዲት አማኝ ሴት ጽፎ በመጀመሪያይቱ መልእክት ላይ ከተጠቀሱት መናፍቃንና ትምህርታቸው ያስጠነቅቃታል።

የዮሐንስ መልእክት - 3ኛው፤ የዚህ ህች መልእክት ጸሓፊና የተጻፈችበት ዘመን የተላከችበትም ከተማ እንደ ሁለቱ መልእክታት ነው። ዮሐንስ ጋይዮስ ወደተባለው አማኝ ሰው ጽፎ እንግዶችን ስለሚቀበል ያመለግነውና በዚያች ቤ.ክ. ውስጥ ስለገባው መለያየት በመናገር መልካም ያደረገውን አንዱን ሰው ይደግፋል።

የዮሐንስ ራእይ፤ ይህ የትንቢት መጽሐፍ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በመልእኩ በኩል ለሐዋርያው ዮሐንስ የገለጠለት ራእይ ነው፤ 1፡1፡4፡9፤ 22፡8። ቅዱስ ዮሐንስ በእስያ አውራጃ ለነበሩት 7 አብ.ክ. ራእዩን በጽሑፍ አስተላለፈላቸው፤ 1፡19። ራእዩ የተጻፈው በሰደት ዘመን በ95 ዓ.ም. ገደማ ሲሆን ይችላል። በ11፡19 ግን ቤተ መቅደሱ አሁንም እንዳለ ስለሚታይ፤

አንዳንድ ሊቃውንት የዮሐንስ ራእይ ኢየሩሳሌም ሳይፈርስ ከ70 ዓ.ም. በፊት እንደተጻፈ ይገምታሉ።

1. የመጽሐፉ አጻጻፍ!

ከሌሎች የኢ.ክ. መጻሕፍት ለየት ያለ ሆኖ የሕዝቅኤልን፣ የዳንኤልንና የዘካርያስን የትንቢት መጻሕፍት ያሳስባል። ከመጽሐፉ 404 ቍጥሮች ውስጥ 278ቱ የቢ.ክ.ን አሳብ ያንጸባርቃሉ። መጽሐፉን ስናነብ የሚከተሉትን ይዘቶች እንመለከታለን፡-

ሀ) ጠቅላላ አቀራረቡ ታላቅ የመንፈሳዊ ተግባር (ድራማ) አቀራረብ ነው። ራእዩ በመጀመሪያ በእስያ አብ.ክ. ሲነበብ አድማጮቹ የሚሰሙት በዓይነ ሕሊና እየታያቸው የሚቀጥለውን «ትርዒት» በጉጉት ሳይጠብቁ አልቀሩም። እያንዳንዱ ትርዒት ከፍተኛ ደረጃ ላይ በደረሰ ከሥተት ይደመደማል፤ እነዚህም ከሥተቶች በየትርዒቱ የአድማጮቹን ስሜት በይበልጥ እየቀሰቀሱ ይሄዳሉ።

ለ) ብዙ ጊዜ የዴን፣ ከግብጽ የመውጣት፣ የኤልያስና የምርኮ ታሪኮች ለመግለጫ መሠረት ናቸው፤ «ትንቢተ ኢሳይያስም» ብዙ ጊዜ ተጠቅሷል።

ሐ) ክርስቶስ በሰጠው የትንቢት ቅደም ተከተል ላይ እንደተመሠረተ (በተለይ ም. 6ን ከማቴ. ም. 24 ጋር አስተያይ)፤ እንደዚሁም ከ2ተስ. 1፣ 3-2፣ 2፣ 12 ጋር እንደሚስማማ ይታያል።

መ) ቍጥሮች አብዛኛውን ጊዜ የሚያመለክቱት ብዛትን ሳይሆን አሳብን ነው። ለምሳሌ ቍጥር 7 ብዙ ጊዜ «ፍጹምነትን» በማመልከት 52 ጊዜ ጥቅም ላይ ውሏል። «ቍጥር» ይመ.

ሠ) ለእያንዳንዱ ከሥተት፣ ቃል፣ ምሳሌ... ወዘተ ሞት ትርጉም ባይሰጥም ጠቅላላው ተግባር መልእክቱን ይሰጣል።

2. የመጽሐፉ መልእክት!

ጠቅላላ ራእዩ ለሚከተሉት ነጥቦች አጽንዖት ይሰጣል፡-

ሀ) የእግዚአብሔር ልዕልና፤

ለ) የሰይጣን ኃይል፤ ጥላቻና የሚፈረድበት መሆኑ፤

ሐ) የዓለም ኃይል፤ ከንቱነትና አላፊነት፤

መ) ቤ.ክ. የምትቀበለው መከራ፤

ሠ) የመጨረሻው ፍርድ መቃረብ፤

ረ) የክርስቶስ ድልና የመገለጡ ክብር፤

ሰ) እስከ መጨረሻው ምእመናን መታገማቸው፤

ጥበቃቸውና ብሰዕናቸው።

3. የመጽሐፉ አተረጓጎም!

ስለ መጽሐፉ ብዙ ዓይነት አተረጓጎም እንዳለ ይታወቃል። አንዳንዶች የመጽሐፉን አሳብ ከዓለም ታሪክ ጋር ለማዛመድ ሲሞክሩ፤ ከዮሐንስ ዘመን ወይም ከዓለም መጨረሻ ዘመን ወይም ደግሞ ከጠቅላላ የቤ.ክ. ዘመን ጋር ያያይዙታል። ሌሎች ግን በመጽሐፉ መንፈሳዊ አሳብ ቅደም ተከተል ላይ እንጂ በዓለም

ታሪክ ቅደም ተከተል ላይ አያተኩሩም። ይህንም ሲያደርጉ አሳቡ በይበልጥ እየከበደ ሲሄድና ወደ ፍጻሜው ሲቀርብ ይመለከቱታል። የተቀሩት ደግሞ ስለ ክርስቶስ ተቃዋሚ፣ ስለ ታላቁ መከራ፣ ስለ እስራኤል ሕዝብ ምድራዊ ተስፋና ስለ ሺህ ዓመት ላላቸው የአስተሳሰብ ትርጉም አጽንዖት ይሰጣሉ፤ አርእስቱን በመዝገብ ቃላት ይመ.። ቢሆንም የመጀመሪያ አድማጮቹ እምነት በግፊቱ ላይ አሸናፊ እንደሆነ፣ ፍርድ ቢዘገይም እንደማይቀርና በዓለም ታሪክ ላይ ክርስቲያን ያለው አመለካከት እንደሚስተካከል ተረድተው መደሰት እንደቻሉ ሁሉ፤ እኛም ሐሤት ማድረግ ይገባናል።

4. የመጽሐፉ አከፋፈል!

እንደ አተረጓጎሙ ዓይነት ብዙ አከፋፈል አለ። የሚከተለው አጭር አከፋፈል «በየዕለቱ ከእግዚአብሔር ጋር» 4ኛ ዓመት መጽሐፍ ገጽ 222-223 ከሚገኘው ሰፊ አከፋፈል የተወሰደ ነው።

1. መግቢያ፤ ለ7ቱ አብ.ክ. ሰላምታ፤ 1፣ 1-8።

2. 7 መልእክታት ለአብ.ክ.፤ 1፣ 9-3፣ 22።

3. 7 የተፈቱ ማጎተሞች፤ የቤ.ክ. መከራ፤

4፣ 1-8፣ 1።

4. 7 መለኮቶች፤ ለዓለም ማስጠንቀቂያ፤

8፣ 2-11፣ 18።

5. 7 ራእዮች፤ የዓለም ታሪክ ተግባር (ድራማ)፤

11፣ 19-15፣ 4።

6. 7ቱ መቅሠፍቶች፤ የዓለም ቅጣት፤

15፣ 5-16፣ 21።

7. 7 የፍትሕ ውሳኔዎች በባቢሎን ላይ፤

17፣ 1-19፣ 10።

8. 7 ራእዮች፤ ከዓለም ታሪክ በስተኋላ ያለው

ትግል፤ 19፣ 11-21፣ 8።

9. 7 የመጨረሻ መግለጫዎች፤ 21፣ 9-22፣ 19።

10. መደምደሚያ፤ 22፣ 20-21።

የርዳዮስ፤ ወራጅ ማለት ነው። ከአርሞንዲም ተራራ የሚነሣ በገሊላ ባሕር አልፎ ወደ ጨው ባሕር የሚፈስ ወንዝ፤ ከገሊላ ባሕር እስከ ጨው ባሕር በአየር 100 ኪ.ሜ. ሲሆን ወንዙ ጠመዝማዛ ስለሆነ ከገሊላ ባሕር እስከ ጨው ባሕር ድረስ 270 ኪ.ሜ. ይሆናል፤ የወንዙ ጥልቀት እንደ ዝናሙ ብዛት ከአንድ እስከ ሦስት ሜትር፤ ስፋቱም እስከ 30 ሜትር ይሆናል። እስራኤላውያን በኢያሪኮ ፊት ለፊት በተአምር ተሻገሩት (ኢያሱ 3፣ 14-17)፤ እንደዚሁም ኤልያስና ኤልሳብ በተአምር ተሻገሩት (2ነገ. 2፣ 8-14)፤ ንዕማን በየርዳዮስ ውሃ ታጥቦ ከለምጹ ነጻ (2ነገ. 5፣ 10፣ 14)፤ ኢየሱስም በዚሁ ወንዝ በተጠመቀ ጊዜ መንፈስ ቅዱስ ወርዶ አረፈበት፤ ማቴ. 3፣ 13። ካ. 5።

የሴፍ፤ ትርጉሙ «ይጨምር» ማለት ነው። የያዕቆብ ዐሥራ አንደኛ ወንድ ልጅ፤ የራኤልም በኩር

ልጅ፤ ዘፍ. 30፥22-24። ከጠባዩ መልካምነትና ከዝናው፣ ከፈጸመውም ታላቅ ሥራ የተነሣ ከያዕቆብ ልጆች ሁሉ የተከበረ ሆነ። አባቱ በተለይ ወደደው። ብዙ ሕልም ስላየና ስለ ወንድሞቹ መጥፎ ወሬ ለአባታቸው ስላወራ፣ ጠልተው ሸጡት፤ ዘፍ. 37። በግብጽ ባሪያ ሆኖ ሳለ በጲጥፋራ ቤት ለአስተዳዳሪነት ተሾመ። የጲጥፋራ ሚስት በሐሰት ስትከሰው ግን በግዞት ታሰረ። እዚያም ሞገስን አግኝቶ ከግዞት ቤት አለቃ በታች ገላፈ ሆነ፤ ዘፍ. 39። ሕልሞችን ለመተርጉም ስለቻለ፣ ፈርዖን ፈታው፤ በአገሩም ሁሉ ላይ አለቃ አደረገው፤ ዘፍ. 40፤41። ሰባት ዓመት እህልን እየሰበሰበ በሪህብ ዘመን ብዙ ሰዎችን፣ የገዛ ራሱን ቤተሰብ ጭምር ከሞት አዳነ፤ ዘፍ. 42-45፤ 47፥13-26።

ግብጻዊቷን አስናትን አግብቶ ምናሴንና ኤፍሬምን ወለደ፤ ዘፍ. 41፥50-52። አባቱንና ወንድሞቹን ወደ ግብጽ አስመጥቶ መገባቸው፤ ዘፍ. 46፥1-47፥12። አባቱን በከነዓን ቀበረው፤ ዘፍ. 49፥29-50፥14። በወንድሞቹ ቄም አልያዘም፤ ዘፍ. 50፥15-21። ሳይሞት ዕዕሙን በከነዓን እንዲቀብሩት የእስራኤልን ልጆች በማግሉ፣ እምነቱን ገለጠ፤ ዘፍ. 50፥22-26፤ ኢያሱ 24፥32፤ ዕብ. 11፥22። ከእስራኤል ነገዶች የሁለቱ አባት ሆነ። ያዕቆብ፣ ብዙርናው ለየሴፍ ይሁን በማለት የዮሴፍን ልጆች ምናሴንና ኤፍሬምን ባረከ፤ በስምቻቸውም ነገዶ ምናሴና ነገዶ ኤፍሬም ተብለው ተጠሩ፤ 1ዜ.መ. 5፥1፤ ዘፍ. 48፤ ዘኁ. 1፥4፡9፡10፤ ዘዳ. 33፥13-17። «ነገድ» ይመ.

የሴፍ የማርያም እጮኛ፤ በናዝሬት በአናጤነት ሥራ ይተዳደር ነበር፤ ማቴ. 1፥16፤ 13፥55። ከዳዊት ዘር ተወለደ፤ ሉቃ. 2፥4-5። ጻድቅ ሰው ነበረና ማርያም እንደወነሰች ባወቀ ጊዜ በስውር ሊተዋት አሳበ። የእግዚአብሔር መልአክ በመንፈስ ቅዱስ እንደወነሰች ካስረዳው በኋላ ግን እንደ መልአኩ ትእዛዝ ማርያምን ወሰዳት፤ ኢየሱስም በእርሱ ቤት አደገ። እንደ አባት ሆኖ በ40 ቀኑ ወደ ቤተ መቅደስ፣ በዐሥራ ሁለት ዓመቱ ለፋሲካ በዓል ከማርያም ጋር ኢየሱስን ወደ ኢየሩሳሌም ወሰደው፤ ማቴ. 1፥18-25፤ 2፥13-15፡19-23፤ ሉቃ. 2፥22-24፡41-52። ከዚያ በኋላ ግን ስለ ዮሴፍ ምንም ስላልተጻፈ፣ ኢየሱስም እናቱን ለዮሐንስ አደራ ስለሰጠ ዮሴፍ ሞቶ ይሆናል። «ማርያም ድንግል» ይመ.

የሴፍ የአርማትያሱ፤ በራሱ መቃብር ኢየሱስን የቀበረ ቅንና ጻድቅ የነበረ የሸንጎ አማካሪ። በፊት እይሁድን ስለፈራ ክርስቶስን በስውር ተከተለው፤ ክርስቶስ ከተሰቀለ በኋላ ግን በድፍረት ከጲላሞስ የኢየሱስን ሥጋ ለመነ፤ ማቴ. 27፥57-60፤ ዮሐ. 19፥38፤ ሉቃ. 23፥50፡51።

የቶር፤ የምድያም ካህን፣ የሙሴ አማት። ራጉኤል የግሏ ሌላ ስም ነበረው። ሙሴ ከግብጽ በሸሸ ጊዜ በቤቱ ተቀበለው፤ ልጁንም ሲጋራን ሚስት እንድትሆንው ሰጠው፤ ዘጸ. 2፥16፡21፤ 3፥1፤ 4፥18። ለእስራኤል ያደረገውን ሁሉ በሰማ ጊዜ

እግዚአብሔርን አከበረ፤ ዘጸ. 18፥1-12። ለሙሴም ጥሩ ምክር ሰጠው፤ ዘጸ. 18፥13-24። አባብ የሚባል ልጅ ነበረው፤ ዘኁ. 10፥29-32፤ መሳ. 4፥11።

ዮናስ፤ ትርጉሙ «ርግብ» ማለት ነው። በዳግማዊ ኢዮርብዓም ዘመን መንግሥት የነበረ ነቢይ። ኢዮርብዓም ሶርያውያንን አባርሮ የእስራኤልን ድንበር እንደሚመልስ ትንቢት ተናገረ። የዮናስ መኖሪያ በገሊላ በጋትሔረር ከተማ ነበረ፤ አባቱም አማቴ ይባል ነበር፤ 2ነገ. 14፥25፤ ዮናስ 1፥1። እግዚአብሔር ሄደህ በነፃዬ ላይ ስበክ ባለው ጊዜ ትእዛዙን ጥሶ በመርከብ ሸሸ። እግዚአብሔር ታላቅ ነፋሱን፣ ነቢዩን የሚወጣውንም ታላቅ ዓሣ በማዘጋጀት ወደ ምድር መለሰው፤ ዮናስ 1ና2። እንደገና በተጠራ ጊዜ ግን ወደ ነፃዬ ሄደ፣ ነፃዬ እንደምትገለበጥ ሰበክ፤ የነፃዬም ሰዎች ንስሐ በገቡ ጊዜ እግዚአብሔር ማራቸው፤ ዮናስ 3። ነቢዩ ግን በከተማይቱ መዳን አልተደሰተም፤ እግዚአብሔርም ቅልን ምሳሌ በማድረግ ምሕረት መልካም መሆኑን አስረዳው፤ ዮናስ 4።

የዮናስ ትንቢት፤ በሌሎች የትንቢት መጻሕፍት የሚገኘው ዋና አሳብ የትንቢት መልእክት ሲሆን፣ በዚህ መጽሐፍ ግን የሚበልጠው ክፍል ስለ ራሱ ስለ ነቢዩ የሚተርክ ነው (በ1ነገ. 17-19 ስለ ኤልያስ የሚናገረውን ያነጻጽሩ)። መጽሐፉን የጻፈው ዮናስ ራሱ መሆኑ አልተገለጠም፤ ነገር ግን ሌላ ሰው ከዮናስ አፍ ሰዎቹ የጻፈው ይመስላል። የመጽሐፉ ዋና መልእክት የእስራኤል አምላክ ብቻ ሳይሆን፣ የምድር ሕዝቦች ሁሉ አምላክ የሆነው እግዚአብሔር መሐሪ ነው (4፥2፡11)፤ ነቢዩንም ሆነ (2፥5፡10)፣ የነፃዬን ሰዎች (3፥10) ወደ ንስሐ መርቶ ሊያግራቸው እንደወደደ ዓለሙን የሚወድ ነው፤ ዮሐ. 3፥16። ክርስቶስ የዮናስን ከዓሣው ሆድ መውጣት የራሱ ትንሣኤ ምሳሌ አድርጎታል፤ ማቴ. 12፥39-42፤ ሉቃ. 11፥30-32።

አከፋፈል ፡-

1. የዮናስ መኩብለልና መገታቱ፤ ም. 1።
2. የዮናስ ጸሎትና ወደ ቀድሞው ጥሪ መመለሱ፤ ም. 2።
3. የዮናስ ስብከትና ውጤቱ፤ ም. 3።
4. የዮናስ ቍጣና መገሠዱ፤ ም. 4።

ዮናታን፤ ትርጉሙ «እግዚአብሔር ሰጥቷል» ማለት ነው። የእስራኤል ንጉሥ የሳኦል ታላቅ ልጅ፣ የዳዊትም ወዳጅ ነበረ፤ 1ሳሙ. 14፥49፤ 1ዜ.መ. 8፥33። ብርቱ የጦር አለቃ ሆኖ በጀግንነት ታላቅ ድል አገኘ፤ 1ሳሙ. 13፥2፡3፤ 14፥1-23። ሕዝቡም ወደው ያከብሩት ነበር፤ 1ሳሙ. 14፥38-46። ከዳዊት ጋር ቃል ኪዳን ገባ፤ 1ሳሙ. 18፥1-4። ከሳኦልም ጋር አስታረቀው፤ 1ሳሙ. 19፥1-7። ከሳኦል ቍጣ ሊያድነው በማሰብ በስውር አሰናበተው፤ 1ሳሙ. 20። ሊያጽናው ጉበኘው፤ 1ሳሙ. 23፥16-18። ከአባቱ ከሳኦል ጋር ፍልስጥኤማውያንን ሲወጋ ሞተ፤ 1ሳሙ.

31÷2:8-13። ዳዊትም ጀግንነቱንና ፍቅሩን አስታውሶ አለቀሰለት፤ ቅኔም ተቀናለት፤ 2ኛው. 1÷2-26።

የአስ፤ትርጉሙ «እግዚአብሔር ሰጥቷል» ማለት ነው። የእስራኤል ንጉሥ የኢዩ የልጅ ልጅ ነው። ከ798 ከክ.በ. ጀምሮ 16 ዓመት በእስራኤል ላይ ነገሠ። ኢዮርብዓምም የጀመረውን አምልኮ ባዕድ አልተወም፤ እንደ ነቢዩ እንደ ኤልሳዕ ቃል በሶርያ ላይ ሦስት ጊዜ ድል ተቀዳጀ። የመጣበትንም የይሁዳን ንጉሥ አሸነፈ፤ 2ነገ. 13+10-19:25፤ 14+8-16።

የአኪን፤ትርጉሙ «እግዚአብሔር ያቆማል» ማለት ነው። ከአባቱ ከኢዮአቄም በኋላ በኢዮሩሳሌም ሦስት ወር ነገሠ። 597 ከክ.በ. ከቤተሰቦቹና ከአለቆቹ፤ በጠቅላላ ከዐሥር ሺህ ሰዎች ጋር ወደ ባቢሎን ተማርኮ ሄደ፤ 2ነገ. 24+8-17፤ 2ዜ.መ. 36+9:10። ከምርኮቸኛም መካከል ሕዝቅኤል ሳይገኝ አልቀረም፤ ሕዝ. 1+2። ኤርምያስ «ኢኮንያን» በሚለው ስሙ ሲወራው፤ ከልጆቹ በዳዊት ዙፋን ላይ የሚነግሥ እንደማይገኝ ተናገረ፤ ኤር. 22+24-30። በተማረከ በ37ኛው ዓመት በባቢሎን ከእስራት ተፈታ፤ 2ነገ. 25+27-30። በባቢሎን ልጆችን ወለደ፤ የልጅ ልጁ ዙሩባቤል ከምርኮ ተመልሶ የይሁዳ ገዥ ሆነ። ይሁን እንጂ አልነገሠም፤ 1ዜ.መ. 3+17-19፤ ዕዝ. 2+2፤ ሐጌ 1+1።

የካብድ፤ትርጉሙ «እግዚአብሔር ካብር ነው» ማለት ነው። የሙሴ እናት የሆነች የሌዊ ልጅ፤ ዘመድዋን እንበረምን አግብታ፤ ምርያምን፤ አርገንና ሙሴን ወለደችለት፤ ዘጸ. 6+20፤ ዘኁ. 26+59። የእምነቷ ሥራ በዕብ. 11+23 ተመሰክረላት፤ ዘጸ. 2+1-10።

የዲት፤ትርጉሙ «እግዚአብሔር የዲት ንጉሥ ናቡከደነፆር እስራኤላውያንን ለመውት የላከው ሆሎከሮስቶስ የተባለው የጦር መሪ በእስራኤላዊቷ የዲት እጅ እንደት እንደተገደለ የሚተርክ መጽሐፍ ነው። የኦርቶዶክስና የካቶሊክ አብ.ክ. ኩቢ.ኪ. መጻሕፍት ጋር ቄጥረው ይቀበሉታል።

የዳሄ፤ትርጉሙ «እግዚአብሔር ያውቃል» ማለት ነው። በከተ ዘመን የዳዊት የመንግሥቱ ዘር እንዳይጠፋ ኢዮአስን ያሳደገው ካህን። የይሁዳ ንጉሥ አካዝያስ ከሞተ በኋላ፤ የአክዓብ ልጅ የሆነችው እናት ንቶልያ፤ የልጅ ልጆቿን በማጥፋት መንግሥቱን ያዘች። ነገር ግን የአካዝያስ እግት የካህኑ የዮዳሄ ሚስት፤ የሳቤት፤ ሕፃኑን ኢዮአስን ከነሞግዚቱ ሸሽገችው፤ እርስዋና ዮዳሄም አሳደጉት። ሕፃኑ ሰባት ዓመት በሆነው ጊዜ ዮዳሄ ሕዝቡን ሰብስቦ አነገሠው። ንቶልያም የሕዝቡን የደስታ ጫሽት ሰምታ ስትመጣ አውጥተው ገደሏት። እስከ ዕለት ሞት ድረስ ዮዳሄ የኢዮአስ አማካሪ ነበረ። 130 ዓመት ሲሆነው ሞተ፤ ስለሠራው ውለታ ሁሉ በነገሥታት መቃብር ቀበሩት፤ 2ነገ. 11 እና 12፤ 2ዜ.መ. 22+10-24+16።

የፍታሔ፤ትርጉሙ «እግዚአብሔር ይከፍታል» ማለት ነው። ከእስራኤል መላፍንት

አንዱ። አንዲት ጋለሞታ ሴት ገለዓድ ለሚባለው ሰው የወለደችለት ልጅ ነበረ። የአባቱ ሚስት ልጆች ካደጉ በኋላ አባረሩት። ሸሽቶም ተከታዮችን ሰበሰቡ። አሞናውያን በእስራኤል ላይ በተነሡ ጊዜ የገለዓድ ምድር አለቆች ወደ ዮፍታሔ ሄደው፤ አለቃችን ሁን አሉት። ዮፍታሔ መልእክተኞችን በመላክ የአሞንን ንጉሥ እንዲመለስ መከረው። ባልሰማውም ጊዜ አሞናውያንን በእግዚአብሔር መንፈስ ኃይል መትቶ አሸነፋቸው፤ ይህንም ያደረገው በእምነት ነበር፤ ዕብ. 11+32። የእግዚአብሔርንም ሕግ ካለማወቁ የተነሣ (ዘጸ. 12+29-31)፤ የተሳለውን ስለት እንዲፈጽም የሚወዳትን ሴት ልጁን ሠሞ። የኤፍሬም ሰዎች በተነሡበት ጊዜም አሸነፋቸው። ስድስት ዓመት በእስራኤል ላይ ፈራጅ ሆነ፤ መላ. 10+17-12+7።

ደመሰሰ፤ትርጉሙ «የደመሰሰ» ጽሕፈትን ሰረዘ፤ ኃጢአትን ሰረየ፤ ዘጸ. 32+32፤ ዘጸ. 9+14፤ መዝ. 51+1፤ 69+28፤ ራእ. 3+5።

ደመና፤ትርጉሙ «እግዚአብሔር ብዙ ጊዜ በደመና ይገለጣል፤ ዘጸ. 19+9፤ 24+16፤ 1ነገ. 8+10፤ ሉቃ. 9+34። ክርስቶስ በደመና ዐረገ (ሐ.ሥ. 1+9)፤ በደመና ይመለሳል፤ ራእ. 1+7። በምሳሌነት ደመና ፍርድን (ሕዝ. 30+3)፤ አደጋን (ኢዮብ 3+5)፤ በቶሎ የሚያልቁ ነገሮችን (ኢዮብ 7+9፤ ኢላ. 44+22)፤ ኃይልን (ኢላ. 19+1) ሊያመለክት ይችላል።

የደመና ዐምድ፤ትርጉሙ «እግዚአብሔር እስራኤልን ከግብጽ ሲያወጣ በምድረ በዳም ሲጓዙ በደመና ዐምድ መራቸው፤ ዘጸ. 13+21:22፤ 33+10፤ ዘኁ. 9+17-23፤ 1ቆሮ. 10+1-4።

ደመወዝ፤ትርጉሙ «የሥራ ዋጋ» በልዩ ልዩ ዓይነት ይከፈል ነበር፤ ዘፍ. 29+15:20፤ 30+28-34፤ ማቴ. 20+2። የሞያተኛ ደመወዝ ሳያድር እንዲከፈል በሕግ ታዘዘ፤ ዘሌ. 19+13፤ ዘጸ. 24+14-15። ሰው እንደ ሥራው ደመወዙን ሊቀበል ይገባዋል (ሉቃ. 10+7፤ ሮሞ 4+4)፤ ደመወዝንም አለመስጠት ግፍ ነው፤ ኤር. 22+13:14፤ ሚሊ. 3+5፤ ያዕ. 5+4።

የወንጌል ሠራተኞች ከሚያገለግሉበት ደመወዝ መቀበል ይገባቸዋል (2ቆሮ. 11+8፤ 1ጢሞ. 5+17:18)፤ ነገር ግን ለገንዘብ ብለው እንዳያገለግሉ ተከልክለዋል፤ ሚኪ. 3+11፤ ቲቶ 1+7፤ 1ኢጥ. 5+2። እግዚአብሔር ለምእመናን ስለ ሥራቸው የሚሰጣቸው በደመወዝ ምሳሌ ተገልጧል፤ ሉቃ. 6+23-35፤ 1ቆሮ. 3+14፤ 2ዮሐ. 8። ነገር ግን ይህ እንደ ጸጋው እንጂ እንደ ሥራቸው መጠን አይደለም፤ ማቴ. 20+1-16፤ ሉቃ. 17+10፤ 2ቆሮ. 9+6-11። ደግሞም ሞት የኃጢአት ውጤት በመሆኑ እንደ ደመወዝ ይቆጠራል፤ ሮሞ 6+23።

ደማስቆ፤ትርጉሙ «የደማስቆ» ስም ያመት ከክ.በ. የተሠራ እስከ ዛሬ ድረስ የሶርያ መናገሻ ከተማ የሆነ «ቅን» የተባለው ጥንታዊ መንገድ እስከ አሁን ይገኝበታል፤ ሐ.ሥ. 9+11። በአቅራቢያው አባናና ፋርፋ የተባሉ ሁለት ወንዞች ይፈላሉ፤ 2ነገ. 5+12። ከምሥራቅ ወደ ታላቁ ባሕር፤ ከሰሜንም ወደ ግብጽ የሚሄዱ

መንገዶች የሚገኙበት ስለሆነ፤ ብዙ ነጋዴዎች የሚመለሱበት መናኸሪያ ከተማ ነበር። አብርሃም በአቅራቢያው ይኖር ነበር፤ ዘፍ. 14፥15። እነዳዊት የደማስቆን ሰዎች ድል ነው፤ 24መ. 8፥5፥6። በእስራኤል ታሪክ ውስጥ ስማቸው ተጽፎ የምናገኛቸው የሶርያ ገዥዎች የሚከተሉት ናቸው፡- ሬዞን (1ነገ. 11፥23-25)፤ ወልደ አደር (1ነገ. 15፥18)፤ አዛሄል (2ነገ. 13፥22)፤ ወልደ አደር 2ኛ (2ነገ. 13፥24)፤ ረአሶን (2ነገ. 16፥5፤ ኢሳ. 7፥1)።

ጳውሎስ ወደ ደማስቆ ሲሄድ ሳለ ክርስቶስ ተገለጠለት፤ ወንጌልን ማስተማር በደማስቆ ጀመረ፤ ሐ.ሥ. 9። በ628 ዓ.ም. የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ከተማውን ማረኩና የእስልምና ትምህርት ማስፈራያ አደረጉት። ከ. 1ለ።

ደም፤ የሥጋ ሕይወት በደም ነው። ሰው ደም እንዳይበላ በሁለት ምክንያት ተከለከለ። 1. ነፍስ የእግዚአብሔር እንደሆነች እንዲያስተውል፤ 2. እግዚአብሔር ደምን ለነፍስ ማስተሰሪያ እንዲሆን ስለሰጠ ነው፤ ዘፍ. 9፥4፤ ዘሌ. 17፥10-14፤ ዘዳ. 12፥23። እግዚአብሔር ሰውን በመልኩ ፈጥሮታልና ደሙ በፈስ ደሙን ይመለከታል፤ ደም አፍሳሹንም ይበቀላል፤ ዘፍ. 4፥10፤ 9፥4-6፤ ዘኁ. 35፥33። እስራኤላውያን ከግብጽ ሲወጡ ደም ከመቅወፍት የመዳን ምልክት ሆነላቸው፤ ዘዳ. 12፥3-27። የመሥዋዕት ደም ሲፈስ በሰው ፈንታ ሌላ እንደሞተ ያመለክታል፤ ኃጢአትም በደም መሠረት ይሰረያል፤ ደም ሳይፈስ ስርየት የለም፤ ዘሌ. 5፥17-19፤ ዕብ. 9፥22። ምእመናን አንድ ጊዜ በፈሰሰው በክርስቶስ ደም ይነጻሉ፤ ኤፌ. 2፥13፤ 1ዲጥ. 1፥2፥18፤ 1ዮሐ. 1፥7።

ደም ተበቃይ፤ የሙዋቹን ደም መበቀል የነበረበት ዘመድ፤ ዘኁ. 35፥11-34።

ደረት፤ ሰዎች ደረትን በመድቃት ሐዘናቸውን ይገልጡ ነበር፤ ሉቃ. 18፥13፤ 23፥48።

ደርቤን፤ በትንሹ እስያ በሊቃኦንያ አገር የነበረች ከተማ። ጳውሎስ እዚህ ወንጌልን ሰጠ፤ ሐ.ሥ. 14፥20-23፤ 16፥1። የጋይሶስ ከተማ ነበረች፤ ሐ.ሥ. 20፥4። አሁን ፈርሳላች። ከ. 6ለ።

ደሴት፤ በባሕር የተከበበ መሬት፤ ኢሳ. 42፥15፤ ኤር. 2፥10። ብዙ እስራኤላውያን ወደ ደሴቶች አይሄዱም ነበርና ደሴቶች በሩቅ ያሉትን ሕዝቦች ሊያመለክቱ ቻሉ፤ ኢሳ. 41፥5፤ ለር. 2፥11።

ደስታ፤ ከእግዚአብሔር የሚመጣ (መዝ. 104፥31፤ ዮሐ. 15፥11)፤ መንፈስ ቅዱስም በአማኝ ውስጥ የሚያፈራው ስሜት፤ ገላ. 5፥22-24። ከመከራና ከሐዘን ጋር አብሮ ሊገኝ ይችላል፤ ሐ.ሥ. 16፥23-33፤ 2ቀሮ. 6፥10፤ ያሐ. 1፥2፥3፤ 1ዲጥ. 1፥8፥9፤ ኢሳ. 53፤ ዕብ. 12፥1፥2። በጌታ ሁልጊዜ እንድንደሰት ተነግርናል፤ ፊል. 4፥4፤ 1ተሰ. 5፥16።

ደቀል፤ የሸራ መጋረጃ የሚዘረጋበት የመርከብ ምሰሶ፤ ምሳ. 23፥34፤ ኢሳ. 33፥23።

ደቀ መዝሙር፤ የሃይማኖት ትምህርት ተከታይ፤ ተማሪ። ደቀ መዝሙር የመሬትን አፈኗር ይከተላል። ደቀ መዛሙርት ብዙ ጊዜ ከመሬያቸው፤ ወይም ከመምህራቸው ጋር ይኖራሉ፤ ይዘግወራሉም፤ ኢሳይያስ (ኢሳ. 8፥16)፤ መጥምቁ ዮሐንስ (ማቴ. 9፥14)፤ ፈረሳውያን (ሉቃ. 5፥33)፤ ኢየሱስም ደቀ መዛሙርትን ያስከትሉ ነበር። ስለ ኢየሱስ « ደቀ መዛሙርት » ሲል በጠቅላላ ትምህርቱን ይከታተሉ የነበሩትን ሁሉ (ዮሐ. 6፥66)፤ ዐሥራ ሁለቱን (ማቴ. 10፥1)፤ ወይም ምእመናንን ሁሉ ሊያመለክት ይችላል፤ ሐ.ሥ. 6፥1። ምእመናን «ክርስቲያን» በሚል ስም ከመጠራታቸው በፊት ደቀ መዛሙርት ተብለው ይጠሩ ነበር፤ ሐ.ሥ. 11፥26። «ሐዋርያ» ይመ.

ደበሎ፤ የአረኛ ልብስ። ከበግ ቆዳ ተቀጣጥሎ ይሰፋል። ደበሎና ለምድ ተመሳሳይ ነው፤ ኤር. 43፥12፤ ማቴ. 7፥15።

ደቡብ፤ የሰሜን ተቃራኒ አቅጣጫ። ብዙ ጊዜ በመ.ቅ. ቃሉ ከይሁዳ በስተደቡብ የሚገኘውን ደረቅ ምድረ በዳ ያመለክታል፤ 1ሳመ. 27፥10፤ 30፥14። አገሩ አሸዋ የሞላበት ድንጋያማ ሲሆን ዋና ከተማው ቤርሳቤሕ ነው። ዛሬ የእስራኤል መንግሥት ከገሊላ ባሕር በቦይና በዚንቧ ውሃ ስላስገባበት ለም ሆኗል።

ደብረ ዘይት፤ የወይራ ዛፍ ያለበት ተራራ ማለት ነው። ከኢየሩሳሌም በስተምሥራቅ ይገኛል። በደብረ ዘይትና በኢየሩሳሌም መካከል የቀድሞ ሸለቆ ይገኛል። ከቤተ መቅደስ አደባባይ ደብረ ዘይት ሰባ አምስት ሜትር ገደማ ከፍ ይላል። ዳዊት ከአቤሌሉም በሸሸ ጊዜ ወደ ደብረ ዘይት ዐቀበት ወጣ፤ 2ሳመ. 15፥30። ቤተ ፋጊና ቤታንያ ከደብረ ዘይት ተራራ ግርጌ ናቸው፤ ኢየሱስ በሆሳዕና ዕለት ከደብረ ዘይት ወደ ኢየሩሳሌም ገባ፤ ማር. 11፥1። ኢየሱስ በደብረ ዘይት ተቀምጦ ስለ ኢየሩሳሌም መፍረስና ስለ ዓለም መፈረሻ አስተማረ፤ ማር. 13፥3። ኢየሱስ ከደብረ ዘይት ግርጌ ባለው በጌቱሴሚ በአይሁድ ጭፍሮች ተያዘ፤ ማቴ. 26፥30፥36። ኢየሱስ ከደብረ ዘይት ወደ ሰማይ ዐረገ (ሉቃ. 24፥51፥52፤ ሐ.ሥ. 1፥12)፤ እንደገናም በዓለም ፍጻሜ የደብረ ዘይት ይወርዳል የሚል ትንቢት ተነግሯል፤ ዘክ. 14፥4።

ደቦል፤ የአንበሳ፤ የውሻ የሌላም አውራ ልጅ፤ ግን በብዛት ትንሽ ዕድሜ ሳለው አንበሳ ይነገራል፤ መሳ. 14፥5። ይሁዳና ዳን በአንበሳ ደቦል ተመስለዋል፤ ዘፍ. 49፥9፤ ዘዳ. 33፥22። የአንበሳ ደቦል ለገንሥታት ልጆች ሁሉ ምሳሌ ሆኖ ተጠቅሷል፤ ሕዝ. 19፥1-9።

ደኅንነት፤ በሥጋ ሆነ በመንፈስ ከማንኛውም ዓይነት ክፋትና ጉዳት መዳን ማለት ነው። 1. በክርስትና ሃይማኖት ሰው የእግዚአብሔርን ከፍተኛ በረከት እንዳይቀበል ከሚከለክለው ነገር ሁሉ

የሚድንበት ጠቅላላ ሥራ፤ 2. የእግዚአብሔርን በረከት መቀበልና በእርሱ መደሰት ነው።

በብ.ኪ. እግዚአብሔር ሕዝቡን ከላዩ ላይ ነገር አዳናቸው። ለምሳሌ በጦርነት ጊዜ ከመሸነፍ ያድናቸው ነበር (ዘጸ. 15+2)፤ ከትግር (መዝ. 34+6)፤ ከጠላቶቻቸው (2ሳሙ. 22+18)፤ ከግፍ (2ሳሙ. 22+3)፤ ከነቀፋ (መዝ. 57+3)፤ ከምርኮኝነት (መዝ. 106+47)፤ ከሞት (መዝ. 6+4)፤ ከኃጢአት (ሕዝ. 36+29) እና ከባርነት ያድናቸው ነበር (ዘጸ. 3+7:8)። ያዳናቸው እግዚአብሔር ስለሆነ መድኃኒት ተብሎ ይጠራል፤ ኢሳ. 43+3:11:12፤ ኤር. 14+8። በብ.ኪ. ሰው ደገገነትን እንዲቀበል በእግዚአብሔር በፍጹም እምነት መታመን ያስፈልገው ነበር፤ መዝ. 86+2። ደግሞ ሕጉን መጠበቅና ከኃጢአት ተመልሶ መሥዋዕትን ማቅረብ ያስፈልገው ነበር፤ ዘጸ. 30+2:3፤ ዘኢ. 4+1-4፤ ምሳ. 28+13። ደገገነት ለአሕዛብ ጭምር እንደሚሰጥ እግዚአብሔር በቃሉ ገለጸ፤ ኢሳ. 49+5:6፤ 55+1-5።

በብ.ኪ. ደገገነት ማለት ከብዙ ዓይነት ነገር መዳን ማለት ቢሆንም (ማቴ. 14+30፤ ማር. 5+34፤ ሐ.ሥ. 27+31-44)፤ አብዛኛውን ጊዜ አዲስ ሕይወትን መቀበልና ከኃጢአት መዳን ማለት ነው። ይህም ሥጋ በለበሰው በእግዚአብሔር ልጅ በማመን የሚገኝ ነው፤ ዮሐ. 3+16። ክርስቶስ በሕግማቱ፤ በሞቱና በትንሣኤው ደገገነትን አስገኘልን፤ ሮሞ 4+24:25፤ ኤፌ. 2+13-18። ደገገነት ከሚመጣው ፍርድ መዳን ብቻ ሳይሆን በሕይወት ላሉ ከኃጢአት ኃይል መዳን ነው፤ ሮሞ 6። ከክርስቶስ የሚያምን ሰው ብዙ የደገገነት በረከት ይቀበላል። የእግዚአብሔር ልጅ ይሆናል (ዮሐ. 1+12)፤ ከኃጢአት ይለያል (ሮሞ 6+2፤ ገላ. 5+24)፤ አዲስ ፍጥረት ይሆናል (2ቆሮ. 5+17)፤ ከሕግ ባርነት እርነት ይወጣል (ሮሞ 6+14፤ 7+6፤ ገላ. 5+1:13:18)፤ ለክርስቶስ የተለየ ገንዘብ ይሆናል (ቲቶ 2+14)፤ ከኃጢአት ይነጻል (ይጸድቃል፤ ሐ.ሥ. 13+38:39)፤ ይከብራል (ሮሞ 8+30)፤ ይቀደሳል (1ቆሮ. 6+11)።

በእግዚአብሔር በኩል ደገገነት የሚገኘው በጸጋ ብቻ ነው፤ ኤፌ. 2+8:9። እግዚአብሔር ደገገነትን ለሚቀበለው ለማንኛውም ሰው ይሰጣል፤ ዮሐ. 3+16፤ 2ኢጥ. 3+9። ክርስቶስ ለሕዝቡ ያዘጋጀው ደገገነት የሚፈጸመው ምእመናን የሥጋን ትንሣኤ ከተቀበሉ በኋላ ነው፤ ኤፌ. 4+30፤ 1ቆሮ. 15+42-58፤ 1ኢጥ. 1+3-5። በተጨማሪም ፍጥረት ራሱ በቃጠሉ አልፎ ይታደሳል፤ 2ኢጥ. 3+8-14፤ ሮሞ. 8+18-23።

የማይጠፋ ዘለዓለማዊ ደገገነት፤ ሰው ከመንፈስ ቅዱስ ከተወለደ፤ በልቡም ካመነ በኋላ ለዘለዓለም ይኖራል። በመጀመሪያ ማስተዋል የሚገባን ደገገነት ከእግዚአብሔር እንደሆነ የሚቀጥሉት አሳቦች በትኩረት የሚያስገነዝቡ መሆናቸውን ነው።

1. ሰው የሚድነው በእግዚአብሔር ጸጋ ነው፤ ሮሞ 8+29:30፤ 9+16፤ ኤፌ. 2+8።

2. እግዚአብሔር በሰው ልብ የሚዘራው ዘር የማይጠፋ ነው፤ 1ኢጥ. 1+23።

3. አማኝ የእግዚአብሔር ልጅ ስለሆነ እግዚአብሔር መንግሥቱን ያወርስዋል፤ ፌል. 1+6፤ 2ጢሞ. 1+12፤ 1ኢጥ. 1+3-5።

4. ክርስቶስ ለተከታታዩ የሚሰጠው ሕይወት የዘለዓለም ሕይወት ነውና ግንም ከእጁ ሊነጥቃቸው አይችሉም፤ ዮሐ. 10+27:28።

5. አማኝ በኃጢአት ቢወድቅም እግዚአብሔር በንስሐ ያነሣዋል፤ ሰ.ኤ. 5+21፤ ሆሴዕ 14+4፤ ዕብ. 12+5:6። ስለዚህ አማኝ በእግዚአብሔር ኃይል እስከ መጨረሻ ይጸናል፤ የጽድቅ አክሊልንም ይቀበላል፤ ማቴ. 24+13፤ 2ጢሞ. 4+8።

ሰው ከመንፈስ ቅዱስ ከተወለደ በኋላ ሊጠፋ አይችልም የሚለውን ትምህርት የማይቀበሉ ሰዎች በተለይ ሁለት ማስተባበያ ምክንያቶችን ያቀርባሉ፡- (ሀ) ሰው ወንጌልን እንዳይከድ፤ እስከ መጨረሻም እንዲጸና ብዙ ማስጠንቀቂያዎች አሉ፤ ማቴ. 24+12-13፤ 1ቆሮ. 9+27፤ ቆላ. 1+23፤ ዕብ. 2+1፤ 3+14። የሚያምኑና አለማማኑ አለመጥፋት የሚቀበሉ ግን እነዚህ ጥቅሶች አማኝ ራሱን እንዲመረምርና እንዲቋጣጠር ይቀስቅሱታል እንጂ ሊጠፋ እንደሚችል አያስተምሩም ይላሉ። (ለ) እንዳንድ ሰዎች ካመኑ በኋላ እንደጠፉ እናነባለን የሚሉ አሉ፤ 1ጢሞ. 1+19:20፤ 2ጢሞ. 4+10፤ 2ኢጥ. 2+1:2፤ ዕብ. 6+4-6። የአማኙን አለመጥፋት የሚቀበሉ ግን እንደሚከተለው መልስ ይሰጣሉ። እነዚህ ሰዎች እውነተኛ እምነት እንደነበራቸው እናውቅም። ወንጌልን የሚያውቁና የሚሰብኩ፤ ነገር ግን በእውነት ከልብ የማያምኑ ለእግዚአብሔር የማይታዘዙ ከቤ.ክ. አይጠፉም፤ ማቴ. 7+21-27፤ ሮሞ 9+1፤ ዮሐ. 2+1፤ ራእ. 3+1። ሐዋርያው ዮሐንስ ስለ እነዚህ ሰዎች «ከእኛ ወንጌልን በሩም» ብሏል፤ 1ዮሐ. 2+19። እንግዲህ ሰው የክርስቶስን ፈቃድ በመፈጸም እምነቱ እውነተኛ እምነት መሆኑን ማረጋገጥ ይገባዋል፤ ማቴ. 7+20-21፤ 25+31-46፤ ገላ. 5+6፤ 1ዮሐ. 2+5። ከዚያም በኋላ ክርስቶስ እስከ መጨረሻ እንደሚያደርሰው ያውቃል፤ ዕብ. 7+25። «ቅዱስ»፤ «ቤዛ»፤ «መመለስ»፤ «ጽድቅ» ይመ.

ደንቁር (ደንቆር)፤ የማይሰግ፤ ዘጸ. 4+11፤ ዘኢ. 19+14፤ ማቴ. 11+5፤ ማር. 7+32፤ 9+25። የእግዚአብሔርን ቃል ለማይቀበልና ለማያስተውል ምሳሌ ነው፤ መዝ. 38+13፤ ኢሳ. 42+18። «በሹታ» ይመ.

ደንገል፤ በጣሕር እርና በረግረግ ቦታ የሚበቅል ሦስት ረድፍ ያለው፤ ቂጣግን የሚመስል፤ ለታንኳ ሥራ የሚሆን ወፍራም ግር፤ ዘጸ. 2+3፤ ኢዮብ 8+11። ሥዕሉን በገጽ 230 ይመ.

ደንገጥር፤ ትልቅ ሴትን የምትከተልና የምታገለግል ሴት ወይዘር፤ ዘጸ. 2+5፤ አስ. 4+4:16።

የደንገል ተክል

ደዌ፤ ግናቸውም ዓይነት በሽታ፤ ማቴ. 4፥24፤ ማር. 1፥34፤ «በሽታ» ይመ.

ደጅ፤ መግቢያ፤ በአ.ኪ. ደጅ ማለት ክርስቶስ ወደ ሰው ሕይወት የሚገባበትን፤ ወንጌልንም የመቀበልና የማስተማርን ዕድል ሊያመለክት ይችላል፤ ራእ. 3፥20፤ ማቴ. 25፥10፤ ሐ.ሥ. 14፥27፤ ቆላ. 4፥3።

ደጋሚ፤ በድግምት የሚጠነቀቅ፤ የተወሰኑ ታላትን ይደግግል፤ አንድ ነገር እንዲሆን ወይም እንዳይሆን አደርጋለሁ ይላል፤ ዘዳ. 18፥11፤ «ጥንቂቅ» ይመ.

ደጎብያ፤ «አንበጣ» ይመ.

ደፍ፤ የላይና የታች ጉቦን፤ ሳንቃ የሚቆምበት ከመሬት ላይ ያለው ጥርብ እንጨትና በላይ በኩል ሳንቃው የሚጋጠምበት እንጨት ደፍ ይባላል፤ 1ነገ. 6፥31።

ደራ፤ ጥቀር፤ የፈረስ መልክ ዓይነት መግለጫ ነው፤ ዘክ. 6፥2።

ደር፤ በዱር ዘመን በእስራኤል ተራራዎች ላይ ብዙ ዛፍች ነበሩ፤ ሰሎሞን ለቤተ መቅደስ መሥሪያ የሚሆን ዝግባና ጥፍ ከሊባናስ ዱር አስመጣ፤ 1ሳሙ. 22፥5፤ 2ነገ. 19፥23።

ደር ጠባቂ፤ የደን ሀብት ጠባቂና ተቋማጣሪ፤ ነህ. 2፥8።

ደቄት፤ የተፈጠረ እህል፤ ዘሌ. 2፥2፤ 1ሳሙ. 28፥24፤ ማቴ. 13፥33፤ «ወፍጮ» ይመ.

ደቃላ፤ ከጋብቻ ውጭ የተወለደ (የልጅነት መብት የለለው)፤ ዘዳ. 23፥2፤ ዕቁ. 12፥8።

ደብ፤ የመሬት ክፍታ፤ እንደ ተራራ ላይሆን የዐፈርና የአሸዋ ቁልል የበዛበት ማለት ነው፤ ሐ.ሥ. 27፥41።

ዲቦራ፤ ትርጉሙ «ንብ» ማለት ነው። የለፈዶት ሚስት፤ የእስራኤል ነቢይትና ዳኛ። በመርነት ጊዜ በመር አህማችነት፤ በሰላምም ጊዜ በፈራጅነት እስራኤልንና እግዚአብሔርን ያገለገሉ ከነበሩት መላኩንት ዲቦራ አንዷ ነበረች። ኢያቢስ የተባለው የከነዓናውያን ንጉሥ እስራኤልን ባስጨነቀ ጊዜ ወደ አምላካቸው ጮኹና በዲቦራ አማካይነት ከእግዚአብሔር ዘንድ ረድኤትን አገኙ። ነቢይቱ ባርቅ የተባለውን ሰው አነሣሥታ፤ ሲሣራ የተባለውን የኢያቢስን የሠራዊት አለቃ በመርነት እንዲገጥመው አደፋረረችው። ባርቅም ፡- አንቺ ከእኔ ጋር ብትሄጁ እሄዳለሁ፤ ባትሄጁ ግን አልሄድም ቢላት አብራው ሄደች። ጠላትም በእግዚአብሔር ጋይል ተሸነፈ፤ መላ. 4። እግዚአብሔር በባርቅና በዲቦራ አገልግሎት እስራኤልን ድል አድራጊ ካደረገው በኋላ፤ ዲቦራ በመጽሐፈ መላኩንት በምዕራፍ 5 ላይ የሚገኘውን የምስጋና መዝሙር ለእግዚአብሔር ክብር ዘመረች።

ዲና፤ ትርጉሙ «ፈረደ» ማለት ነው። ልያ የወለደችለት የምዕቀብ ሴት ልጅ፤ ዘፍ. 30፥21፤ 46፥15። ሲኬም ዲናን ሰላስነወረ ወንድምቿ የሴኬምን ስምት ገደለ፤ ዘፍ. 34።

ዲናር፤ የሮም መንግሥት የብር ምንዛሪ፤ ማቴ. 20፥2፤ ማር. 12፥15-17፤ ሉቃ. 10፥35። «ገንዘብ» ይመ.

የሮም ዲናር፤ በ1ኛው ገጽ «አውግስጦስ ቂሣር»፤ በሌላው «ታላቁ ገዥ»

ዲን (ድኝ)፤ ከእሳተ ገምራ ዙሪያ የሚገኝ ብጫ ዓይነት ዐፈር። ሰውን የሚያስቅጥ ጢስ እያወጣ ይነዳል። ከዚህም የተነሣ የፍርድ ምላሌ ነው፤ ዘፍ. 19፥24፤ መዝ. 11፥6፤ ኢላ. 30፥33፤ ሕዝ. 38፥22፤ ራእ. 9፥17።

ዲዮስቆሮስ፤ እንደ ግሪክ ታሪክ መርከቦችን የሚረዱ የግሪክ አምላክ የዚውስ ልጆች ስም፤ ሐ.ሥ. 28፥11።

ዲያቆን፤ አገልጋይ ማለት ነው። ለድሆች በትክክል እርዳታ ለማድረስ፤ በማዕድም ለማገልገል ሰባት ሰዎች በኢየሩሳሌም ቢ.ክ. ተመርጠው ነበር። ዲያቆናት ተብለው ባይጠሩም፤ ይህ ሥራ የዲቂና ሥራ ነውና ብዙ ጊዜ ሰባቱ ዲያቆናት ይባላሉ፤ ሐ.ሥ. 6፥1-6። በኋላም እየቆየ ዲቂና በቢ.ክ. እንደ አንድ ማዕረግ ሆነ። ጳውሎስም ስለ ዲያቆናት ጠባይና ስለ ዲቂና ሥራ ክብር ጽፏል፤ 1ጢሞ. 3፥8-13።

ሴቶችም በቤተ ክርስቲያን አገልግላለጻል (ሮሞ 16:1)፤ ነገር ግን የዲቆና ማዕረግ ተሰጥቷቸው እንደነበር በመቅ. አላተጻፈም። «የቤተ ክርስቲያን አስተዳደር» ይመ.

ዲያብሎስ፤ ሰይጣን የዕብራይስጥ ቃል ሲሆን፤ ዲያብሎስ የግሪክ ቃል ነው። ስለዚህ ዲያብሎስ የሚለው ቃል በእ.ኤ.አ. እንጂ በብ.ኤ.አ. ይገኛል። «ሰይጣን»፤ «መልአክ» ይመ.

ዲዳ፤ ለመናገር የማይችል፤ ዘጸ. 4:11፤ ሉቃ. 1:20፤ ማቴ. 9:32:33፤ 12:22፤ ማር. 9:25። ጠቃሚ ነገርን ለማይናገር ምሳሌ ነው፤ ኢሳ. 56:10። «በሽታ» ይመ.

ዲድስቅልያ፤ ዲድስቅልያ ማለት ትምህርት ማለት ነው። መጽሐፈ ዲድስቅልያ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤ.ክ. በሐዋርያት ተጽፏል ብላ ከአዲስ ኪዳን መጻሕፍት ጋር ቂጥራ የምትቀበለው በ43 ምዕራፎች የተከፈለ የቤ.ክ. ሥርዓት ትምህርት መጽሐፍ ነው።

ዳሌ፤ የወገብና የጭን መጋጠሚያ አካል፤ መ.መ. 7:2።

ዳማ፤ ደም የሚመስል ቀይ። የፈረስ መልክ መግለጫ ነው፤ ራእ. 6:4።

ዳረገ፤ የተወሰነ ስጦታ፤ ለምሳሌ ቀለብ፤ ገንዘብ፤ መሬት ስጦ ... ወዘተ ማለትን ያሳያል፤ 1ነገ. 11:18።

ዳሪክ፤ የፋርስ መንግሥት የወርቅ ገንዘብ፤ ዕዝ. 2:69።

ዳርዮስ፤ ዳርዮስ በሚለው ስም የተጠሩት ሦስት ሰዎች ተጠቅሰው ይገኛሉ፡-

1. ሚዶኖዊው ዳርዮስ፤ የአሕሻዊርስ ልጅ፤ ዳን. 5:31፤ 9:1። ይህ ሰው በንጉሥ ቂርስ ዘመን መንግሥት ውስጥ የኖረ፤ በባቢሎንም ላይ ገዥ ይሆን ዘንድ ቂርስ የሾመው ነው ተብሎ ታስቧል። ይሁን እንጂ ከቂርስ በታች ሆኖ ባቢሎንን ያስተዳደረው ለአጭር ጊዜ ብቻ ይመስላል፤ ዳን. 10:1፤ 11:1። ዳንኤልን ወደ አንበሶች ጉድጓድ የጣለው ይህ ገዢ ነበረ፤ ዳን. 6:1-28።

2. ዳርዮስ የሂስታስጶስ ልጅ። ዘመን መንግሥቱ 521-486 ክክ.በ. ነበረ። ከፋርስ ነገሥታት መካከል በኃያልነት፤ በክብርም የአንደኛነትን ማዕርግ ያገኘ ይህ ንጉሥ ነው። የመንግሥቱን ግዛት ያስፋፋ፤ አስተዳደሩንም ያሻሻለ ከመሆኑም በላይ በየአገሩ ብዙ ደማቅ ሕንፃዎችን በማቋቋሙ ስመ ጥርነትን

አትርፏል። በቂርስ ፈቃድ ከባቢሎን ምርኮ የተመለሱት አይሁድ የቤተ መቅደሱን ሥራ መጀመራቸው ይታወቃል። ግን ተቃዋሚዎች ስለተነሡባቸው፤ ሥራው ለረጅም ጊዜ ተቋረጠ። ይሁዳ ከፋርስ ግዛቶች አንዱ በመሆኑ ንጉሥ ዳርዮስ ጉዳዩን ተመልክቶ በመደገፍ ሥራው እንዲቀጥል ንጉሣዊ ትእዛዝ አስተላለፈ። ሥራውም ከፍጻሜ ደረሰ፤ ዕዝ. 4:5፤ 5:5-7፤ 6:1-12፤ ሐጌ. 1:1፤ 2:1-10። ዳርዮስ በ486 ዓመት ከክ.በ. በሞት ከዚህ ዓለም በተለየ ጊዜ፤ ዘርክሲዝ የተባለው የቂርስ የልጅ ልጅ መንግሥቱን ወረሰ።

የፋርስ ንጉሥ ቀዳማዊ ዳርዮስ ዙፋን ላይ እንደተቀመጠ (በሉሳ ከድንጋይ ቅርጽ የተገኘ)

3. ዳርዮስ ፋርሳዊው (ነህ. 12:22)፤ ወይም ኩዱማኑስ የተባለው ከ336-330 ክክ.በ. የነገሠ የፋርስ መንግሥት የመጨረሻው ንጉሥ። በ330 ክክ.በ. ታላቁ እስክንድር በጦርነት አሸንፎት መንግሥቱን ወረሰ።

ዳስ፤ ከልዩ ልዩ ዛፎችና ቅጠሎች የሚሠራ ጊዜያዊ ቤት። አይሁድ ዓመታዊ በዓል በዳስ ያከብራሉ፤ ዘጸ. 16:13:16፤ ነህ. 8:14-17።

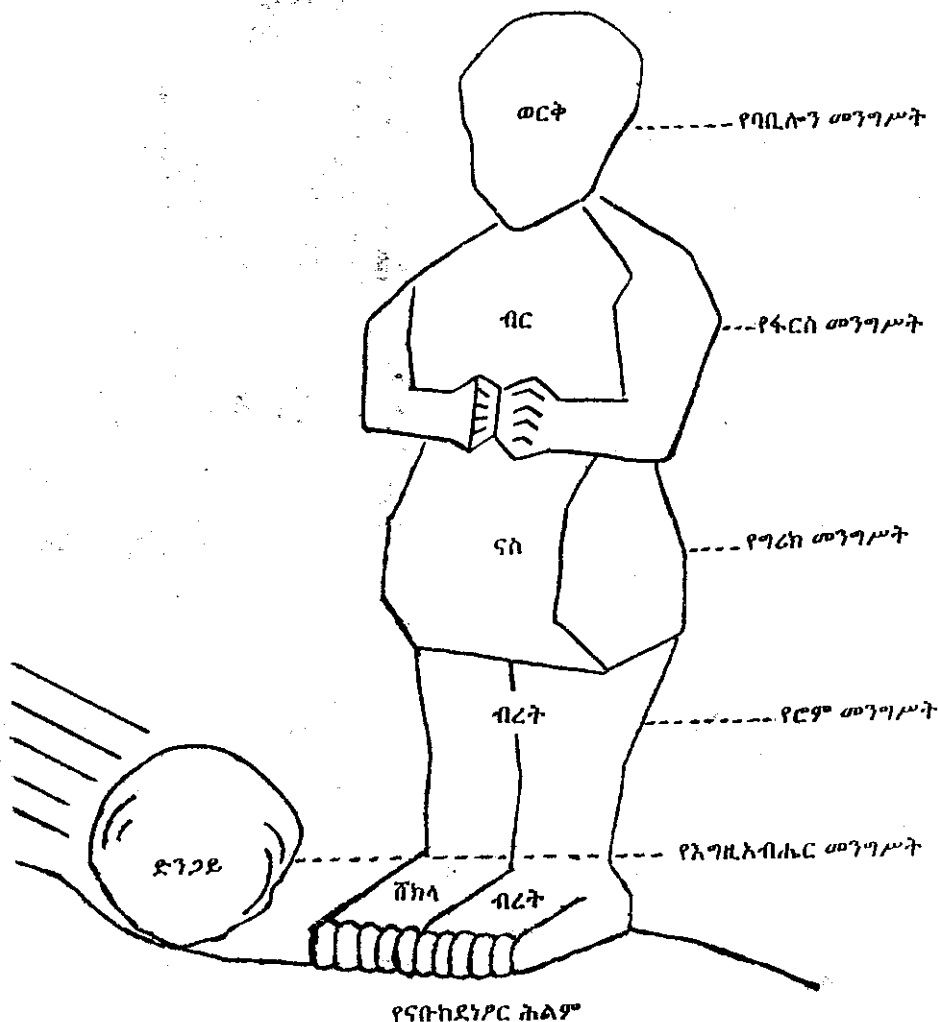
ዳታን፤ ከነገደ ሮቤል የሆነ፤ ከቆሬና ከአቤርን ጋር በመተባበር በሙሉና በአርን ላይ የተነሣ ሰው። የእስራኤል ልጆች በምድረ በዳ በነበሩበት ጊዜ ዳታንና

ወንድሙ አቢርን ከሌዋዊው ቆራ ጋር ሆነው በምቀንነት በሙሉና በአርን ላይ በመነሣት ለአርን ብቻ የተሰጠውን የክህነት አገልግሎት ለራሳቸው ተመኙ። በእግዚአብሔር አገልጋዮች ላይ በመነሣታቸው የእግዚአብሔርን ቅዱስ ፈቃድ ሲቃወሙ ተገኙና እግዚአብሔር ቀሠፋቸው።

እነርሱና ቤተሰቦቻቸው ከሙሉ የእግዚአብሔርን ቃል ለመስማት ተሰብስበው ሳሉ የቆሙባት ምድር በድንገት አፋን ከፍታ አጥፊዎችን ከነቢተሰባቸው የቤት ዕቃቸውንም ጭምር የጠች። በሕይወታቸው ተቀበሩ፤ ዘጉ. 16+1-35፤ ዘዱ. 11+6፤ መዝ. 106+16-17።

ዳን፤ ትርጉሙ «ዳኛ» ግለት ነው። ያዕቆብ ባላ ከተባለችው ከራሷል ባሪያ የወለደው ልጅ፤ ዘፍ. 30+6። ከእስራኤል ነገዶች የአንዱ አባት ሆነ።

በስሙም ነገደ ዳን ተብሎ ተሰየመ። ዳን አንድ ልጅ ብቻ ከመውለዱ በስተቀር ስለ ሕይወት ታሪኩ የምናውቀው ነገር የለም፤ ዘፍ. 46+23። ያዕቆብን በእባብ፣ ሙሴንም በአንበሳ መሰሉት፤ ዘፍ. 49+17፤ ዘዱ. 33+22። የእስራኤል ልጆች የከነዓንን አገር ወርሰው በተካፈሏት ጊዜ ነገደ ዳን በይሁዳና በታላቁ ባሕር መካከል ርስት አገኘ፤ ካ.3ሰ። ድርሻቸው ከሁሉም አነስተኛ ቢሆንም የተቀመጡበት አገር የተፈጥሮ ሀብት ያለው ነበረ። ከንግድም ዓሣ ከማጥመድም ገቢ ገንዘብ ይገኝ እንደነበረ ይታመናል፤ ነገር ግን በእካባቢያቸው ይኖሩ የነበሩ አሞራውያን የዳንን ሰዎች ያስቸገሯቸው ስለነበር፣ ስድስት መቶ የሚያህሉ ሰዎች ርስታቸውን ለቅቀው ሌላ አገር ለመፈለግ ወደ ሰሜን ተጓዙ። በዚያም ሌላ የተባለችውን ከተማ ወርረው በማቃጠል መልሰው

ከሠሯት በኋላ ዳን ብለው ሰየሟት፤ ካ.3ለ፤ መሳ. 18፥11-29። ከእስራኤል ከተማዎች በሰሜን የሚገኘው ዳን የመጨረሻው ስለነበረ እስራኤላውያን «ከዳን እስከ ቤርሳቢህ» ሲሉ አገሩ በሙሉ ማለታቸው ነበር፤ መሳ. 20፥1። ከመሳፍንት አንዱ ሶምሶን ከዳን ወገን የተወለደ ነበር፤ መሳ. 13፥2።

ዳንኤል፤ ትርጉሙ «እግዚአብሔር ፈራጅ ነው» ማለት ነው። ነቢዩ ዳንኤል በይሁዳ አገር ከንጉሣዊ ወይም ከመሳፍንት ቤተሰብ የተወለደ ይመስላል። ብዙ ችሎታም ነበረው። 605 ክክ. በ. ናቡከደነፆር ዳንኤልንና ሌሎችን ወደ ባቢሎን ወሰደ። በዚያም ዳንኤል ብልጣሪር ተባለ፤ የክለዳውያንንም ትምህርትና ቋንቋ ተማረ፤ ዳን. 1፥1-7። ዳንኤል እግዚአብሔርን አረሳምና እንዳይረከስ በልቡ አሰበ፤ እንዳሰበም ሆነለት፤ ዳን. 1፥8-16። ተምሮም በባቢሎን ተሾመ፤ ዳን. 1፥17-21። ዳንኤል እስከ 536 ክክ.በ. ናቡከደነፆርን፣ ብልጣሪርን፣ ዳርዮስንና ቂሮስንም በማስተማር፣ ሕልምን በመፍታት፣ ጽሑፍንም በመተርጉም አገለገለ። ለእግዚአብሔርም ሕዝብ እየጸለየ ብዙ ራእይ አየ። ዳንኤል ጣዖት ባለማምለኩ በአንበሳ ጉድጓድ ተጣለ፤ እግዚአብሔር ግን አዳኘው። ዳንኤል በመልካም አካሄዱ የታወቀ ሰው ነበር፤ ሕዝ. 14፥14:20።

የዳንኤል ትንቢት፤ ዳንኤል

የተረጉማቸው ሕልሞችና ያያቸው ራእዮች ብዙ ምሥጢር ያለባቸው ናቸውና ሊቃውንት በአተረጓጎማቸው አይስማሙም። ዋና የትንቢቱ ዓላማ ግን በመጨረሻ እግዚአብሔርና ሕዝቡ እንደሚያሸንፉ ለመግለጥ ነው። ትንቢቱ የሚመለከታቸው በዓለም ታሪክ የተፈጸሙ ድርጊቶች በአከፋፈሉ ውስጥ በአጭሩ ተገልጠዋል።

አከፋፈል ፡-

ም.1 የዳንኤል ወደ ባቢሎን መማረክና መሾም።

ም.2 ዳንኤል አንደኛውን የናቡከደነፆርን ሕልም መተርጉሙ፤ ሥዕል ይመ.

ም.3 ሲድራቅ፣ ሚሳቅና አብደናን በእሳት እቶን መጣላቸውና መዳናቸው።

ም.4 ዳንኤል ሁለተኛውን የናቡከደነፆርን ሕልም መተርጉሙና የሕልሙ ፍጻሜ።

ም.5 ዳንኤል በግድግዳ ላይ ስለ ብልጣሪር የተጻፈውን ቃል መተርጉሙና የቃሉ ፍጻሜ።

ም.6 ዳንኤል ዳርዮስን እያገለገለ በአንበሳ ጉድጓድ መጣሉና መዳኑ።

ም.7 በም. ሁለት የተገለጡት አራት መንግሥታት በአራት አራዊት መመሰላቸው። ግዛትና መንግሥት የሰው ልጅ ለሚመስል (ለክርስቶስ) መሰጠቱ።

ም.8 አውራ ፍየል (ግሪክ) አውራውን በግ (ፋርስን) ማሸነፉ። የአውራው ፍየል ታላቅ ቀንድ (እስክንድር) ይሰበራል፤ አራት ቀንዶች (ከእስክንድር በኋላ የተነሡ አራት መንግሥታት) ይወጣሉ። ከመካከላቸው ራሱን ከፍ ከፍ የሚያደርግ ትንሽ ቀንድ በመቃብያን ዘመን ቤተ መቅደስን ያረከስ አንጥያሱን ይጠፋል።

ም.9 ዳንኤል ከምርኮ ስለ መመለስ መጸለዩ። መሲሕ እስከሚመጣ ሰባ ሱባዔ እንደሚያልፍ ትንቢት መናገሩ።

ም.10-12 ከታላቁ እስክንድር በኋላ በሶርያና በግብጽ መንግሥታት መካከል ስለሚደረገው ጦርነት፣ ስለ እግዚአብሔርም ሕዝብ መከራ ትንቢት መናገሩ።

ዳኛ፤ ፈራጅ። በብ.ኪ. ዘመን ነገሥታት፣ መሳፍንት፣ አለቆች፣ የቤተሰብ አባቶችና የከተማ ሽማግሌዎች ፍርድ ይሰጡ ነበር። ሙሴ ዮቶር እንደ መከረው ዳኞችን በእስራኤል ላይ ሾመ፤ ዘጸ. 18፥13-26፤ ዘጸ. 1፥9-17። እነሳሙኤል በታማኝነት ይፈርዱ ነበር፤ ብዙዎች ግን ፍርድን ያጣምሙ ነበር፤ 1ሳሙ. 8፥1-3፤ 12፥1-5፤ ሊሳ. 1፥23፤ አምጽ 5፥12፤ ሉቃ. 18፥1-6። በመጨረሻ ሰዎች ሁሉ እውነተኛ ፈራጅና የሁሉ ዳኛ በሚሆን በእግዚአብሔር ፊት ይቆማሉ፤ 2ጢሞ. 4፥8፤ ዕብ. 12፥23፤ ያዕ. 5፥9።

ዳካ፤ ከብርና ከወርቅ ከሌላም የሚሠራ ጉድጓዳ ሳሕን። በብ.ኪ. በቤተ መቅደስ መገልገያ ዕቃ ነበረ፤ ዕዝ. 1፥10፤ ዘክ. 14፥20። የክብር ዕቃ ሆኖ ታላላቅ ሰዎች እንዲጠጡበት ይቀርባል፤ መሳ. 5፥25።

ዳዊት፤ ከእስራኤል ነገሥታት ሁሉ ታላቅና ተወዳጅ የሆነ ንጉሥ። ዘመነ መንግሥቱ ከ1011-971 ክክ.በ. ነበረ ተብሎ ይገመታል። በእስራኤል ስሙ የገነነ ንጉሥ እንደመሆኑ መጠን በመቅ. ታሪኩ ረጅም ስለሆነ፣ በ1ሳሙ. ም. 16 ተጀምሮ እስከ 1ነገ. ም. 2 ድረስ ይደርሳል። በ1ዜ.መ. ምዕራፍ 11-29 ተመሳሳዩ ታሪክ ተጽር ይገኛል።

ዳዊት በይሁዳ በቤተ ልሔም አገር እስይ ከተባለ ሰው ተወለደ፤ 1ሳሙ. 16፥10-11። ከእሴይ ልጆች መካከል የሁሉም ታናሽ ሆኖ የአባቱን በንች በመጠበቅ በእረኝነት የልጅነት ዘመኑን አሳለፈ፤ 1ሳሙ. 16፥11፤ 17፥34-36። በንጉሥ ሳኦል ቦታ ተተክቶ የእስራኤል ንጉሥ ይሆን ዘንድ በሳሙኤል እጅ ተቀባ፤ 1ሳሙ. 16፥13። ዙፋኑን ከሙውረሱ በፊት ግን ለሳኦል ጋሻ ጃግሬው በመሆን ያገለግለው ነበር። ሳኦልንም ለማስደሰት በፊቱ በገና ይደረድር ነበር፤ 1ሳሙ. 16፥18-23።

በእግዚአብሔር ስምና ኃይል ጎልቶና የተባለውን ፍልስጥኤማዊ በወንጭፍ ድንጋይ ገደለ፤ 1ሳሙ. 17፥45-51። ይህንን ጀብዱ በመሥራቱ በሕዝቡ ዘንድ ተወዳጅነትን አተረፈ። ነገር ግን በዚሁ መጠን ንጉሥ ሳኦል ምቀኛ ሆነበትና ዳዊትን ሊገድለው ፈለገ። የሳኦል ልጅ ዮናታን ግን ይወደውና ይረዳው ነበር። ነፍሱን ለማዳን ከንጉሡ ፊት ሸሽቶ በፍልስጥኤማውያን መካከል በስደተኝነት ተቀመጠ፤ 1ሳሙ. 20፤ 21። ወደ ዓይላምም ዋሻ ኩብላሉ ተደበቀ፤ 1ሳሙ. 22፥1።

በምድረ በዳ ሳለ 400 የሚያህሉ ሰዎች ተከታዮቹ ሆኑ። ለእነርሱም የጦር አዛዥ በመሆን የእስራኤልን ጠላቶች ይወጋ ነበር፤ 1ሳሙ. 23።

ንጉሥ ሳኦል በፍልስጥኤማውያን ወረራ መካከል በጌሊቦዓ ተራራ ላይ በራሱ እጅ ከሞተ በኋላ ዳዊት

አስቀድሞ በይሁዳ፣ በኋላም በመላ እስራኤል ላይ ገጉሥ ሆነ፤ 2:4። 5፡1-5።

ገጉሥ ዳዊት በዘመነ መንግሥቱ ልዩ ልዩ ታላላቅ ሥራዎችን በማከናወኑ በሰሙ ጥሩነት ተወዳዳሪ የሌለው ገጉሥ ሆኗል። ከሥራዎቹ ጥቂቶቹ ቀጥሎ በሚገኘው ዝርዝር ተጠቅሰዋል ፡-

ሀ) ከመሳፍንት ዘመን ጀምሮ እስራኤልን ሲያጠቁት የኖሩትን ፍልስጥኤማውያን እሸንፎ ጸጥ አደረጋቸው፤ 2:4። 5፡18-25።

ለ) በደቡብ፣ በምሥራቅና በሰሜን የእስራኤል ጎረቤት የሆኑትን ሕዝቦች በማስገበር የመንግሥቱን ድንበሮች በሁሉም በኩል በማስፋት መንግሥቱን ከመጠን በላይ ትልቅ አደረገው፤ 2:4። 8፤ 12፡26-31።

ሐ) ኢያሱሳውያንን በማሸነፍ ኢየሩሳሌም የተባለችውን የተመሸገች ከተማ ወርሮ የመንግሥቱ መናገሻ ከተማ አደረጋት። የዳዊትም ከተማ ተባለች፤ 2:4። 5፡1-10።

መ) ኢየሩሳሌም ለሕዝቡ ሁሉ መንፈሳዊ መሰብሰቢያ ስፍራ ትሆን ዘንድ ታቦቱን ከነበረበት ቦታ አምጥቶ በተተክለለት ድንኳን አኖረው። የመቅደሱንም ሥነ ሥርዓት አሻሻለ፤ 2:4። 6፤ 1ዜ.መ. 15፡16፤ 25። ቤተ መቅደስ ለመሥራት ፈለገ ግን እግዚአብሔር ከለከለው፤ 1ዜ.መ. 28፡3።

ሠ) ብዙዎች መዝሙራትን ጻፈ። በመ.ቅ. «የዳዊት መዝሙር» የሚለው ርእስ ያላቸው መዝሙራት 73 ናቸው።

ዳዊት ታላቅና ገናና ገጉሥ ከመሆኑ የተነሣ በመ.ቅ. መንግሥቱ የመፈሕ መንግሥት ምሳሌ ሆኗል። መሲሔም ራሱ ብዙ ጊዜ በዳዊት ስም ተጠቅሶ ይገኛል፤ 2:4። 7፡8-17፤ ኢሳ. 9፡7፤ ኤር. 23፡5-6፤ 33፡14-17፤ ሕዝ. 34፡23፤ 37፡24፤ ሆሴ. 3፡5። በአ.ክ. ኢየሱስ የዳዊት ልጅ በሚለው ስም የሚጠራው በዚህ ምክንያት ነው፤ ማቴ. 9፡27፤ 12፡23። በትውልድ መጽሐፉም ላይ ከዳዊት ቤትና ወገን የተወለደ መሆኑ ተነግሮለታል፤ ማቴ. 1፡1።

ነገር ግን ከፍ ብለው በተዘረዘሩት ምክንያቶች ሁሉ ገጉሥ ዳዊት ከብርን የተጐናጸፈ ገጉሥ ቢሆንም፣ አንዳንድ ጊዜ በሚያሳዝን ኃጢአት መውደቁ ተጽፎበታል። በዝሙት ኃጢአት ወደቀ። በኋላም የሴቲቱን ባል አስገድሎ አገባት፤ 2:4። 11-12። ሕዝቡንም በመቅጠሩ እግዚአብሔርን አስቋጣ፤ 2:4። 24። በእነዚህ ኃጢአቶች ዳዊት በራሱና በሕዝቡ ላይ ብዙ መቅሠፍት አመጣ፤ ልጁ አቤሴሎም ዐመፀበት (2:4። 15-18)፤ ሰሎሞን መንግሥቱን እንደሚወርስ ከተወሰነ በኋላ አዶንያስ መንግሥቱን ለመያዝ ሞከረ፤ 1ነገ. 1። ሆኖም ዳዊት እግዚአብሔርን በመፍራቱ ከኃጢአቱ ተመለሰ፤ እግዚአብሔርም ይቅር አለው፤ 2:4። 12፡13-14።

ዳውዳ፤ ከቁጠማ፣ ከሣርና ከልጥ የሚሠራ ምንጣፍ፤ 2:4። 17፡19።

ዳግም ልደት፤ አንደኛ ልደት በሥጋ ከአባትና ከእናት ሲሆን፣ ዳግመኛ ልደት ከመንፈስ መወለድ፣ መታደስ፣ መለወጥ፣ ወደ አዲስ ሁኔታ መግባት ማለት ነው። ሰው ዳግመኛ ካልተወለደ በቀር የእግዚአብሔርን መንግሥት ሊያይና ሊገባበት አይችልም፤ ዮሐ. 3፡3፡5። ሰው ዳግመኛ የሚወለደው ከውሃና ከእግዚአብሔር መንፈስ ነው፤ ዮሐ. 1፡13፤ 3፡3፡8፤ ቲቶ 3፡5። ብዙዎች ውሃ ሲል ጥምቀትን፣ ሌሎች መንጻትን፣ ሌሎች የእግዚአብሔርን ቃል ያመለክታል ይላሉ። ሰው ዳግመኛ የሚወለደው የእግዚአብሔርን ቃል ስምቶ ሲያምን ነው (1ኢጥ. 1፡23-25፤ ያሴ. 1፡18)፤ ዳግመኛ የተወለደ ጽድቅን ያደርጋል (1ዮሐ. 2፡29)፤ ኃጢአትን አያዘውትርም (1ዮሐ. 3፡9፤ 5፡18)፤ ፍቅርን ያሳያል (1ዮሐ. 4፡7)፤ ክርስቶስን ያምናል (1ዮሐ. 5፡1)፤ ዓለምንም ያሸንፋል (1ዮሐ. 5፡4)። «መመለስ» ይመ.

የመታገም ትንሣኤ ዳግም ልደት ይባላል። ይህም በክርስቶስ ዳግም ምጽአት የሚገኘውን የአዲስ መንፈስ ሁኔታ ያመለክታል፤ ማቴ. 19፡28። ብዙ ጊዜ ዳግም ልደት በኃጢአት ምክንያት መንፈሱ በሞተ ሰው ልብ ውስጥ የእግዚአብሔርን ሥራ ያሳያል፤ ኤፌ. 2፡1-5። «ኃጢአት» ይመ.

ዳግም ምጽአት፤ የክርስቶስ ሁለተኛ መምጣት። ኢየሱስ እንደገና እንደሚመጣ ተነግሯል፤ ማቴ. 24፡30፤ 26፡64፤ ዮሐ. 14፡3። ከዐረገ በኋላ መላእክት (ሐ.ሥ. 1፡11)፣ ሐዋርያትም ይህን አስተማሩ፤ ፌል. 3፡20፤ 1ተሰ. 4፡15፡16፤ 2ተሰ. 1፡6-10፤ ቲቶ 2፡12፡13፤ ዕብ. 9፡28። መምጣቱ የቤ.ክ. ተስፋ ነው።

ሳይመጣ የሚከተሉት ነገሮች ይፈጸማሉ።

1. ወንጌል ለአሕዛብ ሁሉ ይሰበካል፤ ማቴ. 24፡14፤ ቆላ. 1፡6፡23።
2. ወደ መጨረሻው ከእስራኤል ወገን ብዙዎች በክርስቶስ ያምናሉ፤ ሮም 11፡25-29፤ 2ቆሮ. 3፡15፡16።
3. መጨረሻ ላይ ትልቅ ክህደት (ማቴ. 24፡12፤ 2ተሰ. 2፡3፤ 2ጢሞ. 3፡1-7፤ 4፡3፡4)፤ ከኢየሩሳሌም ውድቀት በፊት እንደነበረውም ታላቅ መከራ ይሆናል፤ ማቴ. 24፡15-22።
4. የዐመፅ ሰው የሚባለው የክርስቶስ ተቃዋሚ ይነሣል፤ 2ተሰ. 2፡3፡4፤ ራእ. 20፡7-9። «ተቃዋሚ» ይመ.
5. በሰማይና በምድር አስፈሪ ምልክትና ለውጥ ይታያል፤ ማቴ. 24፡29፡30።

ከዚህ ሁሉ በኋላ ኢየሱስ ይመጣል። ሰዎች ሳያስቡ ይመጣል። ምእመናን ቀኑንና ሰዓቱን ባያውቁም ምልክቶችን እያዩ በተስፋ ይጠባበቁታል፤ ማቴ. 24፡32-44፤ 1ተሰ. 5፡3፡4።

ኢየሱስ የሚመጣው በሥጋ (ሐ.ሥ. 1፡11፤ ቲቶ 2፡13፡14፤ ራእ. 1፡7)፣ በደመና ላይ (ማቴ. 24፡30)፣ በመላእክት አለቃ ድምፅ፣ በእግዚአብሔር

መለክት (1ተሰ. 4:16)፡ ከመለክት ጋር (ማቴ. 24:31፤ 2ተሰ. 1:6:7) ነው። በክርስቶስ የሞቱ ይነሣሉ፤ በምድር ያሉ ሕያዋን ምእመናን ተለውጠው ይነጠቃሉ፤ ሌሎችም ይነሣሉ፤ (ማቴ. 24:40:41፤ ዮሐ. 5:28:29፤ 1ቆሮ. 15:51:52) 1ተሰ. 4:13-18። ሊየሱስ ከመጣ በኋላ ጻድቃንንና ታጥአንን ይለያል፤ ማቴ. 25:31-46። ለምእመናን እንደ ሥራቸው ዋጋ ይሰጣል (ማቴ. 25:20-23፤ ሉቃ. 19:16-19፤ 2ቆሮ. 5:10)፤ በስይጣንና ባላመኑት ላይ ይፈርዳል፤ 2ተሰ. 1:6-10፤ ራእ. 20:10-15። ለሊየሱስ መምጣትና ለፍርዱ ተዘጋጅተን መኖር ይገባል፤ ሉቃ. 21:34-36። «ፍርድ» ይመ.

አንዳንድ ሊቃውንት የክርስቶስ ዳግም ምጽአት በአንድ ትልቅ ድርጊት፤ በአንድ ጊዜም እንደሚፈጸም ያምናሉ። ሌሎች ክርስቶስ በመጀመሪያ ለምእመናን፤ በኋላ ለፍርድ እንደሚመጣ ያምናሉ። በመካከልም ሺህ ዓመት ይኖራል ይላሉ። አንዳንዶች ደግሞ ከታላቁ መካራ በፊት፤ ሌሎች ከታላቁ መካራ በኋላ ምእመናን ይነጠቃሉ ይላሉ። ትንቢት ሳይፈጸም አፈጻጸሙ እንዴትና መቼ እንደሚሆን ለማወቅ አይቻልም፤ ሲፈጸም ግን የትንቢት ፍጻሜ መሆኑን እናውቃለን። «ትንቢት»፤ «ሺህ ዓመት» ይመ.

ዳጎን፤ በፍልስጥኤም፤ በሶርያና በመስጴጦምያ አገሮች ከሚመለከቱ አማልክት አንዱ ነበረ። ከጥንት ዘመን የተገኙ ምስሎች እንደሚያሳዩት ይህ አምላክ ልዩ መልክ ያለው ሆኖ ከወገቡ በላይ ያለው የአካሉ ቅርጽ ሰውን፤ ከወገቡ በታች ደግሞ ዓሣን ይመስል ነበር። ዳጎን «የእርሻ አምላክ ነበረ» ተብሎ ይታሰባል። ለዚህ ጣዖት ፍልስጥኤማውያን በአካላቸው በጋዛም መቅደሶችን ሠርተውለት ነበር። ሶምሶንን ማርከው ካላወሩት በኋላ በጋዛ የነበረውን የዳጎንን ቤት አፈረሰው፤ መሳ. 16:21-30።

በዘመነ መሳፍንት መጨረሻ ላይ ፍልስጥኤማውያን እስራኤልን አሸንፈው የእግዚአብሔርን ታቦት ማርከው በአካላቸው በዳጎን ቤት በያኖሩት፤ የጣዖቱ ምስል በታቦቱ ፊት ወደቀ። አንሥተውም ወደ ቦታው ከመለሱት በኋላ ለሁለተኛ ጊዜ ወደቀ ተሰባስቦ፤ 1ሳሙ. 5:1-5።

ዳጥ፤ ከዝናም ወይም ከማናቸውም ፈላሽ ነገር የተነሣ የሚያዳልጥ፤ የድንጋይ ንጣፍ የሌለበት መንገድ ዳጥ ይሆናል። የመከራ ምላሌ ነው፤ መዝ. 35:6፤ 73:18።

ዴማስ፤ ከጳውሎስ ጋር የወንጌል ሥራ የሠራ ሰው፤ ቆላ. 4:14፤ ፊልሞና 24። በኋላ ግን ዓለምን ወድሶ ጳውሎስን ትቶት ሄደ፤ 2ጢሞ. 4:10።

ድሀ፤ በእስራኤል ኅብረተሰብ ድሆች የሚባሉ ባል የሌላት ሴት፤ ወላጆች የሌሉአቸው ልጆችና መጻተኞች ነበሩ። የእስራኤል ሕዝብ የሰባተኛውን ዓመት ፍሬ፤ በየዓመቱም የሚገኘውን ቃርሚያ ለድሆች እንዲተው ታዝዘዋል፤ ዘጸ. 23:11፤ ዘሌ. 19:9-10። የድሀ ርስት እንዳይነጠቅ የኢየሱልዩ ሕግ ተሰጠ፤ ዘሌ. 25:25-30። በመያዣ ምክንያት እንዳይጉዳ፤ ደመወዙም በቀኑ መከፈል ይገባዋል የሚል ሕግ ተሰጠ፤ ዘጸ. 22:25-27፤ ዘዳ. 24:15። እግዚአብሔር ድሀውን ይመለከታልና ያለው ሰው እንደ ችሎታው ሊረዳው ይገባዋል፤ ዘዳ. 15:1-11፤ ኤፌ. 4:28። የቤተ ክርስቲያን መሪዎች ለድሆች የመረዳጃ ድርጅት ነበራቸው፤ ሐ.ሥ. 6:1-6፤ ገላ. 2:10። ድሀን መናት አይገባም፤ ምላ. 14:31፤ ያዕ. 2:1-9።

ድል ነሣ፤ ተጥጥ ገጽ፤ ግለት ነው። ክርስቶስ ድል እንደነሣ ሁሉ፤ ተከታዮቹም ድል ይነሣሉ፤ ቆላ. 2:15፤ 2ቆሮ. 2:14፤ ራእ. 3:21፤ 17:14። ከቶውን ድል የጊኑ የክርስቶስን ሥራ እየሠሩ መንፈሳዊ በረከት፤ ኃይልና ሽልማት ያገኛሉ፤ ራእ. 2:7:11:17:26-27፤ 3:5:12:21፤ 21:7። እነርሱም በበጥ ደምና በተናገሩት የምስክርነት ቃል ድል ይነሣሉ፤ ራእ. 12:11። «አሸነፈ» ይመ.

ድሪ፤ ሴቶች በአንገታቸው የሚያንጠለጥሉት፤ ከብር፤ ከሌላም የሚሠራ ጌተ፤ ሕዝ. 16:11። በብ.ኪ. በሊቀ ካህናት የክብር ልብስ ላይ ድሪ ይደረግ ነበር፤ ዘጸ. 28:24።

ድሪም፤ ትንሽ የምንዛሪ ገንዘብ፤ የብር ግማሽ፤ ሉቃ. 15:8።

ድርጭት፤ ቶቶን የሚመስል፤ ትንሽ ወፍ። በዐረብ አገር የሚዘምትበት ዘመን አለ። መሬት ለመሬት እየተጠጋ ትልልቅ መንጋ እየሆነ ይበርራል። የእስራኤል ልጆች በሲና በረሃ ሥጋ ለመብላት በተመኙ ጊዜ እግዚአብሔር ድርጭቶችን በብዛት ላከላቸው፤ ዘጸ. 16:13፤ ዙጉ. 11:31። «ወርች» ይመ.

ድቅድቅ ጨለማ፤ ምንም ብርሃን የሌለበት ፍጹም ጨለማ፤ 2ጴጥ. 2:17። በፍርድ ቀን የሚሆነው ድርጊት በድቅድቅ ጨለማ ተመስጋል፤ ሶፈ. 1:15:16።

ድብ፤ ጥፍሩና ጠጉሩ ረጅም የሆነ፤ ጅራት የሌለው ኃይለኛ አውራጃ። በጥንት ጊዜ በእስራኤል፤ ዛሬም በሊባኖስና በእስያ የሚገኝ፤ በዕብራይስጥ ቋንቋ «ድብ» ይሉታል። ቅጠል፤ ሥር፤ ግርና ሥጋ ይበላል። ሴት ድብ በቸሎቿን ለግጥን ብላ ስትቋቋ ሰውን መግደል ትችላለች፤ 1ኛው. 17፡34-36፤ 2ኛው. 17፡8።

ድብ፤ የአውራ (የድብ) ቅርጽ የሚመስል ሰሜናዊ የከተማ ቦሌዊት ወይም ከምችት፤ ኢዮብ 9፡9።

ድብልቅ ሕዝብ፤ በአንድነት የሚኖር የላዩ ላዩ አገር ሕዝብ ወይም ክልል ሕዝብ ግለት ነው፤ ዘጸ. 12፡38፤ ዘኁ. 11፡4-6፤ ነህ. 13፡31 ኤር. 25፡20።

ድብቅ፤ መደበቅ፤ አስፈላጊ ሲሆን እግዚአብሔር የተሰወረውን ሃገር ለሰው ይገልጣል፤ ዘፍ. 18፡17፤ 1ቆ. 2፡7። ሰው ለመልካም (ሉቃ. 2፡19፡51) ወይም ለከፋት ሁኔታ ብዙ ነገርን ይደብቃል፤ ዘፍ. 4፡5-8፤ ኢያሱ 7፡19-21፤ መላ. 20፡23። ሰዎች ከእግዚአብሔር ለመሸሸግ ወይም ለመደበቅ ቢፈልጉ አይችሉም፤ ዘፍ. 3፡8-10፤ ኢዮብ 14፡13፤ መዝ. 139፡7-10፤ 1ቆ. 4፡5።

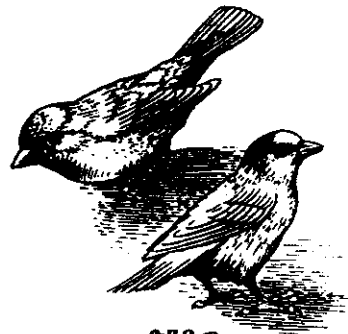
ድኅነት፤ ከጋጠላት፤ ከፍርድና ከዘላለማዊ ሞት መዳን። ከእግዚአብሔር በክርስቶስ የሚገኝ መዳን ነው፤ ሐ.ሥ. 28፡28። «ድኅነት» ይመ.

ድንቅ፤ «ተአምር» ይመ.

የድንበር ምልክት፤ የግል ርስትን ክልል የሚወስን ምልክት፤ ይሆን ምልክት መንቀላ ከባድ ወንጀል ነበረ፤ ዘጸ. 19፡14፤ ምላ. 22፡28።

ድንቢጥ፤ ላዩ ላዩ መልክ ያለው አነስተኛ ወፍ፤ ግቲ. 10፡29። «ወርች» ይመ.

ድንብላል፤ የወጥ ቅመም የሚሆን ትንሽ ዘር፤ ዘኁ. 11፡7፤ ዘጸ. 16፡31።

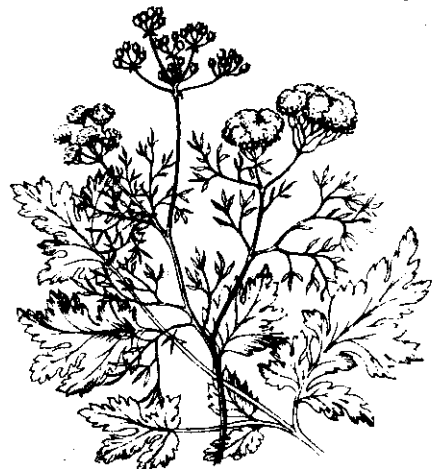

ድንቢጥ

ድንክ፤ በትክክል ያላደገ፤ አጭር ሰው። በብ.ክ. በመሠረት ሊያገለግል አልተፈቀደለትም ነበር፤ ዘሌ. 21፡20። «በሽታ» ይመ.

ድንኳን፤ በተራዳዎች ላይ የተዘረጋ፤ በገመድ አውታር የተያዘ፤ ከተፈተለ የፍየል ጠጉር ወይም ከቆዳ የተሠራ መኖሪያ፤ ኢሳ. 54፡2። ሥዕሉን በገጽ 237 ይመ.

ድንጋይ፤ በከነዓን ላዩ ላዩ ዓይነት ድንጋዮች በብዛት ይገኛሉ፤ ሰዎች ለሕንጻ (ነገ. 5፡17፤ አሞጽ 5፡11)፤ ለድንበር መለያ (ኢያሱ 15፡6)፤ ለጦር መሣሪያ (1ኛው. 17፡40)፤ ለጣዖት (ኢሳ. 57፡3-7)፤ ለመቀረጫ (ዘጸ. 4፡25)፤ ለመዝጊያ (ዘፍ. 29፡21 ግቲ. 27፡60)፤ ለመታሰቢያ (ኢያሱ 4፡20)፤ ለሌላም ሁሉ በድንጋይ ይጠቀሙ ነበር። በምሳሌነት ሕይወት የሌለው ነገር (1ኛው. 25፡37፤ ሕዝ. 11፡19፡20) ወይም መሠረት ያለውን ቋሚ ነገር ሁሉ ሊያመለክት ይችላል፤ ጳጉ. 2፡34፡35፤ መዝ. 118፡22። ምእመናን በሕንጻ ድንጋዮች

ድንብላል

ድንኳን

ተመስለዋል፤ 1ጴጥ. 2፥5። «የማዕዘን ድንጋይ»፥ «ዓለት» ይመ.

ድንጋይ፥ የከበሩ ድንጋዮች (ዕንቆች)፤

ከጥንት ጀምሮ የከበሩ ድንጋዮች ለዘውድና ለመሰለው ሁሉ ለሕንጻም እንደ 1ጣጊጥ ተቋጥረው በሰው ዘንድ ተወድደዋል፤ ዘጸ. 28፥15-21፤ ዘኀ. 9፥16፤ 2ዜ.መ. 3፥6። የዕንቶ ስምና መልክ ብዙ ነው። በመቅ. የተጠቀሱት የዕንቶ ዓይነቶች መልክ ለመለየት ያስቸግራል። ስማቸው ግን እንደሚከተለው ነው፤ መረግድ፥ ሰርድዮን፥ ሰርዶንክስ፥ ሰንፔር፥ ቀይ ዕንቶ፥ በሉር፥ ቢረሌ፥ ቶጳዝዮን፥ አልማዝ፥ አሜቴስጢናስ፥ ኢያሰጲድ፥ ኪልቱዶን፥ ክርስቲሉቤ፥ ክርስቶራስስ፥ ወራውሬ፥ ዕብን አልማዝ፥ የሚያብረቀርቅ ዕንቶ፥ ያክንት። በየስማቸው ይመ.፤ ደግሞም «ዕንቶ» ይመ.

ድንግል፥ ደናግል፤ ወንድ ያላወቀች ሴት፥ ወይም ሴት ያላወቀ ወንድ፤ ዘፍ. 24፥16፤ ዘጸ. 22፥16፥17፤ አስ. 2፥2፥3፤ ራእ. 14፥4። በብ.ኪ. የድንግል መብት በሕግ የተጠበቀ ነበር፤ ዘዳ. 22፥13-29። ቃሉ ለመግሥታት፥ ለሕዝብ፥ ለአገር ምላሴ በመሆን ብዙ ጊዜ ተጠቅሶ ይገኛል፤ ኢሳ. 23፥12፤ 37፥22፤ 47፥1፤ ኤር. 18፥13፤ አሞጽ 5፥2። ጌታችን ኢየሱስ ከድንግል ተወለደ፤ ኢሳ. 7፥14፤ ማቴ. 1፥22፥23፤ ሉቃ. 1፥26፥27። ጳውሎስ ደናግል ለሆኑ ወንዶችና ሴቶች የግል ምክር ሰጥቷል፤ 1ቆር. 7፥25-38። እንደዚሁም ምእመናንን በድንግል መስሉአቸዋል፤ 2ቆር. 11፥2።

ድኩሳ፤ «እንስሳት» ይመ.

ድያ፤ ገራች ጥና አምላክ ነው ብለው ያመለኩት የነበረ፤ ሐ.ሥ. 14፥12፥13። ደግሞ ድዮስ ወይም ዜምስ ተብሎ ይጠራል።

ድድ፤ ጥርስ የሚበቅለበት ሥጋ ወይም የጥርስ መሠረት፤ ኢዮብ 19፥20።

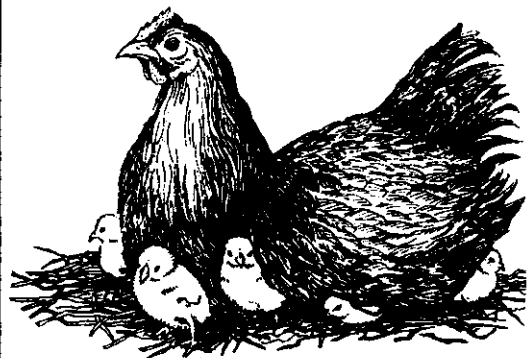
ድግ፤ ወንድ ወደ መንገድ ሲሄድ የሚታጠቀው እንደ መቀነት ያለ ረጅም ጨርቅ፤ ምሳ. 31፥24።

ድጥ፤ ዳጥ ማለት ነው። «ዳጥ» ይመ.

ድፍረት፤ ሰዎች ልዩ ልዩ ነገርን ማድረግ ሲደፍሩ (አስ. 4፥16፤ ሮሞ 5፥7)፥ በእግዚአብሔር ፊት ግን ብዙ ጊዜ አይደፍሩም፤ ማቴ. 22፥46፤ ማር. 12፥34፤ ዮሐ. 21፥12፤ ሐ.ሥ. 5፥13፤ 7፥32። ለወንጌል ሥራ ድፍረት ያስፈልጋል፤ ሐ.ሥ. 9፥27፤ 1ተሰ. 2፥2።

ዶለት፤ በለው ላይ ክፉ መከረ፤ አሰረ፤ አደመ፤ 1ሳሙ. 22፥13።

ዶሮ፤ ከንጋት በፊት ይጮኻል፤ ማር. 13፥35፤ 14፥30፥68፥72። የዶሮ ሚጫቸውን መሰብሰብ የክርስቶስን ፍቅር ያሳስባል፤ ማቴ. 23፥37።

ዶታይን፤ ከሰማርያ በስተሰሜን 20 ኪ.ሜ. ርቆ የሚገኝ ከተማ። በዚህ ቦታ የሴፍን ወንድሞች ለነጋዴዎች ሸጡት፤ ዘፍ. 37፥13-28። በዶታይን ኤላሳዕ የሶርያን ጦር ሠራዊት አላወረ፤ 2ነገ. 6፥11-23። ኪ. 4ሀ።

ዶፍ፤ ጉርፍ እስከሚሆን ድረስ የሚዘንግ ጋደለኛ ዝናም። የጨካኝ ሰው ምላሴ ሆኖ ተጠቅሷል፤ ምሳ. 28፥3።

ጆልባ፤ ትንሽ መርከብ። የእስራኤል ሕዝብ ምንም እንኳን በታላላቅ መርከቦች ባይጠቀሙም፥ በገሌላ ባሕር ዓጣን ለማጥመድና ለመሻገሪያ ያህል በጆልባ ይጠቀሙ ነበር። ጆልባዎች ዐሥራ አምስት የሚያህሉ ሰዎችን የሚይዙ ሲሆኑ ብዙ ጊዜ በመቅዘሪያ ስያሜደቸው ነበር፤ ማቴ. 4፥21፤ 9፥1፤ ዮሐ. 6፥19።

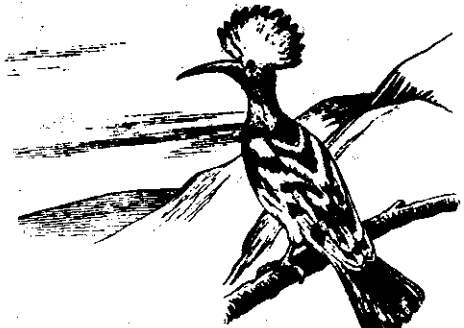
ጃርት፤ «እንስሳት» ይመ.

ጃንደረባ፤ ቃሉ ሁለት ትርጉም አለው፡ 1. ከፍ ባለ ማዕረግ የሚሠራ ጠባቂ፤ ዘፍ. 39+1:8፤ አሰ. 1+10። 2. ስልብ ሰው፤ ኢሳ. 56+3። ጃንደረቦች ታማኞች ሆነው ስለተቋጠሩ፣ ብዙ ጊዜ በቤተ መንግሥት ይገኙ ነበር፤ ሐ.ሥ. 8+27። በእስራኤል ዘንድ ግን ጃንደረባ እንደ ነውረኛ ተቋጥሮ የተቀደሰን ነገር አያቀርብም፤ ወደ ጉባኤም አይገባም ነበር፤ ዘሌ. 21+20፤ ዘዳ. 23+1። በኋላ ግን በልጅ ፈንታ መታሰቢያ እንደሚቆምላቸው በትንቢት ተነገረ፤ ኢሳ. 56+1-8። ሰውንም ጃንደረባ ለማድረግ አይፈቀድም ነበር፤ ዘዳ. 25+11። እንደዚሁም ከእናታቸው ማገፈን ጀምሮ ጃንደረቦች የሚሆኑ አሉ። በምሳሌነትም በወንጌል ምክንያት ሚስት ያላገባት ሌላውንም የተፈቀደውን ምኞት የተወ ጃንደረባ ይባላል፤ ማቴ. 19+11:12።

ጅረት፤ እንደ ዐባይና እንደ በሽሉ ያለ ፈላሽ ወንዝ፤ ዘዳ. 8+7።

ጅን፤ በግርማ ሌሊት የሚሰማ ድምፅ፣ የምትሐት ነው ቢባልም፣ ያንድ ዓይነት ጉጉት ድምፅ ነው፤ ኢሳ. 34+14። «ወፎች» ይመ.

ጅንጅላቱ ወፍ፤ በራሱ ላይ ጉትያ (ቱንጫ) ያለው ዝንጉርጉር ወፍ። እንድርማሚት ተብሎም ይጠራል፤ ዘሌ. 11+19። «ወፎች» ይመ.

ጅንጅላቱ ወፍ

ጆሮ፤ ካህናት ለአገልግሎት ሲለዩ፣ ለምጻሞች ሲነጹ ጆሮአቸው በደም ይቀባ ነበር፤ ዘጸ. 29+20፤ ዘሌ. 14+14። ሰው ለጌታው ለአለዓለም አገልጋይ መሆን ሲፈልግ፣ ጌታው ጆሮውን በወሽፊ ይበሳው ነበር፤ ዘጸ. 21+5:6። ሰው የእግዚአብሔርን ቃል እንዲያስተውል የሚሰማ ጆሮ ያስፈልገዋል፤ ማቴ. 11+15።

ገንገም፤ የጌናም ሸለቆ ማለት ነው። በዚህ ሸለቆ የኢየሩሳሌም ከተማ ቅኝሻ ሁሉ ይጣልና ይቃጠል ነበር፤ እሳትም ከዚያ አይጠፋም ነበር። ስለዚህ ለኃጢአተኞች መግቢያ ቦታ ምሳሌ ሆነ። እግዚአብሔር የኃጢአተኞችን ሥጋና ነፍስ በገንገም

ያኖራል፤ ማቴ. 10+28። ከዚያም አይወጡም፤ እሳቱ አይጠፋም ትሉ አያንቀላፉም፤ ማቴ. 5+22:29:30፤ ማር. 9+43-48፤ ያዕ. 3+6። «ሲኦል» ይመ.

ገለበጠ፤ የአንድን ነገር አቀማመጥ ቀየረ፤ አዛወረ፤ ዘፍ. 19+25፤ ዘዳ. 29+23፤ ዮናስ 3+4፤ ማቴ. 21+12፤ ዮሐ. 2+15።

ገለፃድ፤ የምናሌ የልጅ ልጅ። ከእርሱ ገለፃዳውያን ተወለዱ። አገራቸውም ገለፃድ ተባለ፤ ዘጉ. 26+29-30። እንደ ዮፍታሐ አባት ገለፃድ የተባሉ ሌሎችም አሉ፤ መሳ. 11+1-3።

ገለፃድ፤ ከዮርዳኖስ ማዶ በስተምሥራቅ በእስራኤል የነበረ አገር። እስራኤላውያን የተስፋይቱን አገር በወረሱ ጊዜ ገለፃድ ለሮቤልና ለጋድ ነገዶች ለምናሴም ነገድ ግማሽ ተሰጠ፤ ዘዳ. 3+13-15። በገለፃድ የሚገኝ የቅባት መድኃኒት የታወቀና ለውጭ አገር የሚሸጥ ነበር፤ ዘፍ. 37+25፤ ኤር. 8+22። አገሩ ብዙ ጫካ ያለበት ተራራማ ስለሆነ የሚሸሹ ሰዎች ይሸሹጉበት ነበር፤ ለምሳሌ ያዕቆብ (ዘፍ. 31+21)፣ እስራኤላውያን (1ኛሙ. 13+6:7)፣ ዳዊት፤ 2ኛሙ. 17+22። ካ. 3።

ገለገለ፤ ያልታረሰውን መሬት ለመጀመሪያ ጊዜ አረሰ፤ ኢሳ. 28+24።

ገሊላ፤ ከሦስቱ የእስራኤል ክፍለ አገሮች ሰሜናዊቱ። በመካከል ሰማርያ ስትገኝ ከዚያም ቀጥሎ በስተደቡብ ይሁዳ ትገኛለች። ገሊላም በምሥራቅ ከዮርዳኖስና ከገሊላ ባሕር፣ በሰሜን ከሶርያ፣ በምዕራብ ከፊንቄ አገር ትዋሰናለች። ከእስራኤል ምርኮ በኋላ አሕዛብ ወደዚች አገር ገቡ፤ 2ኛ. 15+29፤ 17+24። ስለዚህ የአሕዛብ ገሊላ ተባለች፤ ማቴ. 4+14-16። ደግሞ በገሊላ የኖሩት አይሁድ ድንጃቸውና ሃይማኖታቸው ትንሽ ለየት ያለ ሆነ፤ ማቴ. 26+73። በዚህ ምክንያት ሌሎች አይሁድ ናቋአቸው፤ ዮሐ. 7+52፤ 1+47።

ኢየሱስ ከሌላ ቦታ ይልቅ ብዙ ጊዜ በገሊላ እየተዘዋወረ ያስተምርና ተአምራትም ያደርግ ነበር፤ ሉቃ. 4+14:15፤ ዮሐ. 1+44። ደቀ መዛሙርቱ የገሊላ ሰዎች ነበሩ፤ ሐ.ሥ. 1+11፤ 2+7። ኢየሱስ በምድር ላለ ሄሮድስ በገሊላ ገዥ ነበረ፤ ሉቃ. 3+1:19፤ 13+32። ከክርስቶስ ዕርገት በኋላ በገሊላ ይኖሩ የነበሩ ብዙ አይሁድ በርም መንግሥት ላይ ስላመፁ ሮማውያን በ70 ዓ.ም. ኢየሩሳሌምን አፈረሱ። ከዚያም በኋላ ገሊላ በሃይማኖት ትምህርት ቤቶቿና በትልልቅ ምክራቦቿ ገናና ሆነች። ካ. 5ለ።

የገሊላ ባሕር፤ በብሉይ ኪዳን የኪኔሬት ባሕር ተብሎ ይጠራል (ዘጉ. 34+11፤ ኢያሱ. 12+3)፤ በአዲስ ኪዳንም 1. የጌንሳሬጥ ባሕር (ሉቃ. 5+1)፣ 2. የጥብርያዶስ ባሕር በመባል ይጠራል (ዮሐ. 6+1)፤ ጥብርያዶስ በባሕሩ ጳር ያለ ዋና ከተማ ነውና የባሕሩ ርዝመት 20 ኪ.ሜ፣ ስፋቱም 12 ኪ.ሜ. ያህላል። ከታላቁ ባሕር ጠለል 212 ሜትር

ይቀንሳል። በዙሪያው ተራራ ስላለ፤ በድንገት ዐውሎ ነፋስ ሊነሣ ይችላል። ክርስቶስ በምድር ሳለ በዙሪያው 9 ከተማዎች ነበሩ፤ ጥብርያዶስም የአራተኛው ክፍል ገዥ የዩሮድስ ዋና ከተማ ነበረ። ኢየሱስ የማስተማሩን ሥራ በገሊላ ባሕር አካባቢ ጀመረ። ዓሣ አጥማጆችንም ደቀ መዛሙርቱ እንዲሆኑ ከዚሁ ባሕር አጠገብ ጠራቸው፤ ማር. 1፥16። በባሕሩ ላይ ተራመደ (ማር. 6፥45-51)፤ ዐውሎ ነፋስንም ገሠጸ (ማር. 4፥35-41)፤ ደቀ መዛሙርቱ ከዚህ ባሕር ዓሣ በማጥመድ ላይ ሳሉ ሁለት ጊዜ በተአምራት ረዳቸው፤ ሉቃ. 5፥1-11፤ ዮሐ. 21፥1-11። ካ. 3ለ።

የገሊላ ባሕር

ገላትያ፤ ገላትያ አውራጃ ነው፤ የሚገኘውም ዛሬ ቱርክ በሚባለው አገር ውስጥ ነው። ይህ አውራጃ በአገሪቱ መሐል ከሰሜን እስከ ደቡብ የሚገኘው ነው፤ በደቡቡ የገላትያ ክፍል የጲስድያ የምትሆን አንጻኪያ፤ ኢቆንዮን፤ ልስጥራንና ደርቤን የሚባሉ ከተሞች ተገኝተዋል፤ እነዚህም ሐዋርያው ጳውሎስ ወንጌልን ሊሰብክ ለመጀመሪያ ጊዜ ሲወጣ የጉበኞቹው ከተሞች ናቸው፤ ሐ.ሥ. 13፥14-14፥28። በ2ኛና በ3ኛ የሰብክት ጉዞዎቹም ጉብኝቷቸዋል፤ ሐ.ሥ. 16፥6፤ 18፥23። ካ. 6በ።

የገላትያ አብያተ ክርስቲያናት፤ በጳውሎስ የተመሠረቱ ሲሆኑ፤ በኋላ ግን ከትምህርቱ አፈገፈጉ። ቢሆንም፤ ከጥቂት ዓመታት በኋላ ሐዋርያው ለቆርንቶስ ቢ.ክ. ሲጽፍ «ለገላትያ አብያተ ክርስቲያናት እንደ ደነገግሁት» በማለቱ፤ መልእክቱ ከደረሳቸው በኋላ በስሕተታቸው ተጽጽተው የተመለሱ ይመስላል፤ 1ቆሮ. 16፥1።

የገላትያ መልእክት፤ ጳውሎስ በገላትያ አብ.ክ.ን ከተከለ በኋላ ወደ ሶርያ ታመለሰ። ከጥቂት ቀን በኋላም ሰዎች ወደ ገላትያ ሄደው ሐዋርያዊ ሥልጣኑንና ትምህርቱን እየበቀሩ «ካልተገረዛችሁና በሙሴን ሕግ ካልጠበቃችሁ በክርስቶስ ግመን ብቻ የቂ አይደለም» ብለው ስላስተማሩ፤ ምእመናን ከጳውሎስ ትምህርት ዘወር በማለት የእነርሱን ተቀበሉ። ሐዋርያው የገላትያ ምእመናን በሌላ ትምህርት መወሰዳቸውን ሲሰማ ይገሥጸቸውና ወደ እውነት ይመልሳቸው ዘንድ ይህን መልእክት ጻፈ። መልእክቱ ከጻፋቸው መልእክቶች መካከል

የመጀመሪያው ሳይሆን አልተረም። መልእክቱ ከተጻፈበት ዓላማና ምክንያት የተነሣ የመልእክቱ መንፈስ ከበድ ያለ ነው፤ 1፥6፤ 3፥1፤ 5፥12፤ 6፥17።

ሐዋርያው በዚህ መልእክት በተለይ በሦስት የሃይማኖት ክፍሎች ላይ ያተኩራል፤ እነርሱም ፦ የሰበከው ወንጌል ሥልጣን፤ ኃጢአተኛ የሚጻድቅበት መንገድና አማኝ የሚኖርበት እውነተኛ ነፃነት ናቸው። ምዕራፍ 2 ቀጥሮ 16 የመልእክቱ «ቀላፍ» ነው። አማኝ ከሕግ ባርነት ነፃ ወጥቷል፤ ሆኖም ይህ አርነት የመንፈስ ቅዱስን ሥራ ለመሥራት እንጂ የሥጋን ምኞት ለመፈጸም አልተሰጠም።

ይህን ትምህርት ሲሰጥ ጳውሎስ ስለ ጸጋና ስለ ሕግ፤ ስለ እምነትና ስለ ሥራ፤ ስለ ነፃነትና ስለ ግዝረት ተደጋጋሚ ማብራሪያ ሰጥቷል። ይህን ትምህርት በቀራንዮ ከተፈጸመው የክርስቶስ ሥራ ማለትም ክርስቶስ በመስቀሉ ከአሁኑ ክፉ ዓለም ያዳነው ከመሆኑ (1፥3-5)፤ አማኙን ለሕግ እንደሞተ ከማስቈጠሩ (2፥19-21)፤ ለአማኙ ዓላማና መልእክት ከመስጠቱ (3፥1-5)፤ በአማኙ ስፍራ የሕግን እርግማን ከመሸከሙ (3፥10-14)፤ አማኙን በስደት ውስጥ ከማስገባቱ (5፥11፤ 6፥12)፤ አማኙ ሥጋውን እንደት እንደሚገድል ከማሳየቱ (5፥24)፤ እና ለአማኙ የሚመካበትን ከመስጠቱ (6፥14) አኳያ ለንመለከተው እንችላለን።

አከፋፈል ፦

1. መግቢያ፤ የጳውሎስ ሐዋርያነት፤ አጭር ሰላምታ፤ የክርስቶስ ሥራ፤ አንድ ወንጌል ብቻ እንዳለ፤

1፥1-10።

2. አንዱ ወንጌል ለጳውሎስ በተጥታ መገለጠ፤

2፥11-14።

ጳውሎስ፤ ሀ) ወንጌሉን ከሰው ሳይሆን ከራሱ ከኢየሱስ ክርስቶስ መቀበሉን (1፥11-12)፤ ለ) ወንጌሉን ከመስበኩ በፊት አክራሪ የአይሁድ እምነት አራማጅ መሆኑን (1፥13-17)፤ ሐ) ሌሎች ሐዋርያት የሰበከውን ወንጌል ማጽደቃቸውን (1፥18-2፥10)፤ መ) የኢፐርስን እካሄድ የተቃወመው መሆኑን (2፥11-14)፤ ሠ) ወንጌሉ፤ ሰው በክርስቶስ እምነት መጽደቁን እንደሚያውቅ (2፥15-21) ገለጠ።

3. ወንጌሉ ከሕግ ብልጫ ያለው መሆኑ፤

3፥1-4፥31።

ጳውሎስ፤ ሀ) አንባቢዎች በሕግ ሳይሆን በእምነትና በመንፈስ መባረካቸውን (3፥1-5)፤ ለ) አብርሃም በሕግ ሳይሆን በእምነት መጽደቁን (3፥6-9)፤ ሐ) ክርስቶስ አማኞችን ከሕግ እርግማን መዋጀቱን (3፥10-14)፤ መ) ሕግ የተሰፋውን ቃል መሻር አለመቻሉን (3፥15-18)፤ ሠ) የሕግ ዓላማ ሰዎችን ወደ ክርስቶስ ማድረስ መሆኑን (3፥19-29)፤ ረ) ወንጌሉ ሰዎችን ከባርነት አውጥቶ የእግዚአብሔር ልጆች ማድረጉን (4፥1-7)፤ ሰ) ወደ ድር ልማድ መመለስ ባርነት መሆኑን (4፥8-11)፤ ሸ) መልካምን

ነገር ሁሉ ለአንባቢዎቼ መመኘትን (4:12-20)፥ ቀ) ሕጋዊ ባርነትና ነፃነት በአጋርና በሣራ ታሪክ መብራራታቸውን (4:21-31) አሳዩ።

4. ወንጌሉ ወደ እውነተኛ ነፃነት መምራቱ፤
5:1-6:10።

እውሉስ፤ ሀ) ወንጌሉ ግዝረትንና ሕግን በመፈጸም ደገንነት ይገኛል የሚለውን አመለካከት ግስቀረቱን (5:1-6)፥ ለ) የስሕተት ትምህርት ወንጌሉን መበክሉን (5:7-12)፥ ሐ) ነፃነት ለሥጋዊ ድርጊት ምክንያት አለመሆኑን (5:13-15)፥ መ) በመንፈስ የሚመላለሱ ሥጋን መስቀላቸውን (5:16-26)፥ ሠ) ነፃነት፥ ርኅራኄን፥ ልግስናንና በረከትን የሚያስገኝ መሆኑን (6:1-10) አስተማረ።

5. መደምደሚያ፤ የእውሉስ ትግል፥ ትምክህትና ቡራኪ።

ገል፤ የጠክላ ዕቃ ስባሪ። ለእሳት መጫሪያ የሚያገለግል ነው፤ ኢዮብ 2:8፤ ኢሳ. 30:14። የድካም ምሳሌ ነው፤ መዝ. 22:15።

ገመድ፤ ግሰሪያ። ከእንስሳት ጠጉር፥ ከቆዳ፥ ከልጥና ከልዩ ልዩ ተክል ጭረት ይገመዳል፤ ለብዙ ሥራ ያገለግላል፤ ኢያሱ 2:15፤ 1ነገ. 21:31-32፤ ዮሐ. 2:15፤ ሐ.ሥ. 27:32።

ገማልያል፤ የታወቀ ፈረሳዊና የሕግ መምህር። እውሉስ የተማረው ከገማልያል ዘንድ ነው። ሐዋርያትን እንዲታገሡአቸውና እንዳይነኩአቸው ለሸንጎው ምክር አቀረበ፤ ሐ.ሥ. 5:34-39፤ 22:3።

ገማዳውያን፤ የያፌት ዘሮች። በግእዝ ገማዳም ይባላሉ። ኃይለኞችና ፄራጦች ናቸው፤ ሕዝ. 27:11።

ገምባሌ፤ ከእግር አንገት እስከ ቋጉ(ጃ) የሚለበስ። እንደ ረዥም ጫማ ያለ ነው፤ 1ሳሙ. 17:6። «የጦር መሣሪያ» ይመ.

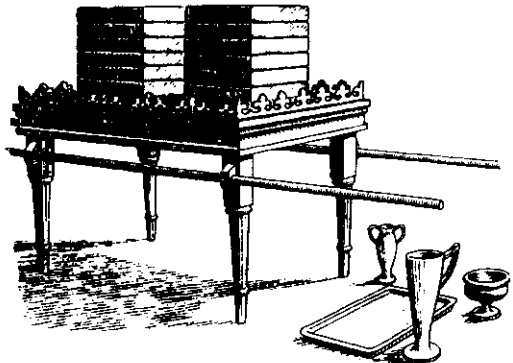
ገሞራ፤ «ሰድም» ይመ.

ገሪዛንና ጌባል፤ በሐኪም አቅራቢያ ያሉ ሁለት ተራራዎች። ገሪዛን የበረከት፥ ጌባል የመርገም ተራራዎች ናቸው፤ ዘዲ. 11:29። ኢያሱ በሁለቱ ተራራዎች መካከል መሠዊያ ሠራ፤ ሕጉንም በዚያ አነበበ፤ ዘዲ. 27:4-8፤ ኢያሱ 8:30-35። የጌዴማን ልጅ ኢዮአቃም በገሪዛን ራስ ላይ ሆኖ ለአቢጧሊክ ተከታዮች ጮሽ፤ መሳ. 9:7-21። ሳምራውያን በገሪዛን ተራራ ቤተ መቅደስን ሠሩ፤ ዮሐ. 4:20። ካ. 3መ 3ሰ።

ገርነት፤ ስለ ሌላ ሰው ግለብ፥ በቃልም ሆነ በድርጊት ሰውን አለመጥፋትና አለመጨከን፤ 1ዲጥ. 2:18። ክርስቶስን የሚከተሉ በሰው መካከል ገርነት እንዲያሳዩ ይጠበቅባቸዋል፤ ፈላ. 4:5፤ 2ጢሞ. 2:24፤ ቴቶ 3:1-2፤ ያዕ. 3:17።

ገበሎ፤ የእንሸላሊት ዓይነት፥ ዝንብን የምትበላ፤ በግድግዳ የምትናር ተንቀሳቃሽ እንስሳ፤ ዘሌ. 11:30።

ገበታ፤ ምግብ የሚቀመጥበት ጠረጴዛ፤ መሳ. 1:7። በእግዚአብሔር ማደሪያ ውስጥ ከግራር እንጨት የተሠራ ልዩ ገበታ ነበር፤ በወርቅም የተለበጠ ነበር። በዚህ ገበታ ላይ ካህናት ሁሉ ጊዜ የገጹን ጎብስት ያስቀምጡ ነበር፤ ዘጸ. 25:23-30፤ ዘሌ. 24:5-9።

የመገኘቱ ጎብስት በወርቅ ገበታ ላይ.

ገበያ፤ ማንኛውም ዕቃ የሚነገድበት፥ ሰዎች የሚገናኙበት፥ ልጆች የሚጫወቱበት፥ ጉዳይ የሚፈጸምበት ቦታ። ክርስቶስ በምድር ላለ ሰዎች ድውያንን በገበያ ያስቀምጡ ነበር፤ ማቴ. 11:16-17፤ ማር. 6:56፤ 12:38፤ 1ቆሮ. 10:25። ብዙ ጊዜ ዳኞች ገበያ አጠገብ ይገኙ ነበር፤ ሐ.ሥ. 16:19፤ 17:17።

ገባር፤ ያለ ደመወዝ መንግሥትን ለማገልገል የተገደደ ሰው ወይም ሕዝብ፤ 1ነገ. 5:13-14፤ 9:21።

ገባዎን፤ በኢያሱ ዘመን የነበረ የኤዊያውያን ከተማ፤ ኢያሱ 9:7። የገባዎን ሰዎች እስራኤልን አታለሉና ከእስራኤል ጋር ተማማሉ፤ ኢያሱ 9:1-27። ሳኦል የገባዎንን ሰዎች ገደለ፤ 2ሳሙ. 21:1-9። የዳዊትና የአበኔር ጀግኖች በገባዎን ውሃ አጠገብ ተቈረቁሱ፤ 2ሳሙ. 2:12-17። ሰሎሞን በመጀመሪያ ሲነግሥ መሥዋዕትን በገባዎን አቀረበ፤ 1ነገ. 3:4-15። ካ. 3ሰ።

ገብርኤል፤ ገብርኤል ማለት የእግዚአብሔር ሰው ማለት ነው። በሰው ምሳሌ ለሰዎች የተገለጠ የእግዚአብሔር መልእክት። ለዳንኤል የእግዚአብሔርን ቃል ለመተርጉምና የሚመጣውን ለመግለጥ ተላከ፤ ዳን. 8:15-26፤ 9:21-27። ለዘካርያስ ስለ ዮሐንስ፥ ለማርያምም ስለ ክርስቶስ ልደት የምሥራችን ቃል አቀረበ፤ ሉቃ. 1:11-38።

የገቦ፤ ቃሉ የግእዝ ቃል ነው። ጎን፥ አጠገብ ማለት ነው። እህል ከታጨደ ወይም ከተቈረጠ በኋላ በጎኑ የሚያቋጠጥጠውና የሚወጣው ቡቃያ የገቦ እህል ይባላል፤ አምጽ 7:1።

ገነት፤ ቃሉ ሁለት ነገሮችን ይተረጎማል።

1. አትክልት ማለት ነው፤ ዘፍ. 2፥8፤ 3፥8።
2. በቅጥር የተከለለ የአትክልት ስፍራ ማለት ነው፤ መ.መ. 4፥13-16።

እግዚአብሔር አዳምን በዓድን በተከለው ገነት አኖረው። በገነት ብዙ መንዞችና ዛፎች ነበሩ፤ በተለይም የሕይወት ዛፍና መልካምንና ክፉን የምታስታውቅ ዛፍ ነበሩበት፤ ዘፍ. 2፥8-17። በዚያ እግዚአብሔር ከአዳም ጋር ይገናኝ ነበር፤ ዘፍ. 2፥16፤ 3፥8። እግዚአብሔር በኃጢአት ምክንያት አዳምን ከገነት አስወጣው፤ ዘፍ. 3፥22-24። አዳም የነበረበት ገነት በጥፋት ውሃ ጊዜ የጠፋ ይመስላል። ዋናው የገነት አሳብ ግን ሰው ከእግዚአብሔር ጋር በደስታና በፍቅር የሚገናኝበት ሁኔታ ነውና፤ ጻድቃን ሲሞቱ የሚሄዱበት ገነት ይባላል፤ ይህም አዳም በነበረበት የመጀመሪያው ገነት ሁኔታና ደስታ ተገልጧል፤ ኢሳ. 65፥11፤ ኤር. 31፥12፤ ራእ. 2፥7፤ 22፥1-5። ገነት በልዕልናው ምክንያት ሰማይ ተብሏል፤ 2ቀሮ. 12፥4። ገነት ማለት እግዚአብሔር ራሱ ያለበት ማለት እንደሆነ ክርስቶስ ተናግሯል፤ ሉቃ. 23፥43። «የአትክልት ስፍራ» ይመ.

ገና፤ የክርስቶስ ልደት የሚታሰብበት ዓመታዊ በዓል። ቃሉ ከግሪክ የተገኘ ነው። በዓሉ በምሥራቃውያን ታኅሣሥ 29፤ በምዕራባውያን ታኅሣሥ 15፤ በአርመን ቤ.ክ. ጥር 12 ቀን ይከበራል። በዓሉ በቂስጠንጢኖስ ጊዜ በ325 ዓ.ም እንደተከበረ በዓለም ታሪክ እናነባለን። ከዚያ በፊት ግን ይከበር እንደነበር ማረጋገጫ አልተገኘም። መ.ቅ. ስለ በዓሉ አይናገርም፤ ጊዜውንም ለመወሰን በቂ ማስረጃ አይሰጥም፤ «ዓመት» ይመ.። ሆኖም ምእመናን ሁሉ ከዘለዓለም የነበረ ቃል ከቅድስት ድንግል ማርያም ሥጋንና ነፍስን ነሥቶ እንደተወለደ አምነው ያከብሩታል።

ገንዘብ፤ እስከ 700 ከክ. በ. ምንዛሪ አልነበረም። ብርና ወርቅ እየመዘኑ ይገዙና ይሸጡ ነበር። አብርሃም በእራት መቶ ሰቅል ብር መሬት ገዛ፤ ዘፍ. 23፥15-16። ሰሎሞን ያገኘው የነበረው ግብር በወርቅ መክሊት ተመዘነ፤ 1ነገ. 10፥14-15። በኋላ ግን ልዩ ልዩ መንግሥታት የንጉሣቸውን ወይም የሌላውን ምልክት በወርቅና በብር ወይም በናስ አትመው ገንዘብ አሸጁ፤ ማቴ. 10፥9፤ 22፥20፤ ብዙ አገሮች ገንዘብ ስላሳተሙ ገንዘብ ለዋጮች አስፈላጊ ሆኑ። እነርሱም ከመጠን በላይ አትራፊዎች ሆነው ተገኙ፤ ማቴ. 21፥12-13። ክርስቶስ በምድር ሳለ በልዩ ልዩ ገንዘብ ይጠቀሙ ነበር። የእያንዳንዱን ዋጋ ለመወሰን ያስቸግራል። ሆኖም አንድ ዲናር ለቀን ሠራተኛ ያንድ ቀን ደመወዝ ነበረ፤ ማቴ. 20፥2። ዲናር ከሁሉ ያነሰ የናስ ሳንቲም ነበር። በዲናር ዐሥራ ስድስት ሳንቲሞች ነበሩ። በእስኳቲር አራት ዲናሮች ነበሩ። ምናንና መክሊት በመጀመሪያ የክብደት መለኪያዎች ነበሩ። የምናን ብር መቶ ዲናር፤ የመክሊት ብር ስድስት ሺህ ዲናር ያህል ነበረ። ሐዋርያት ገንዘብ እንዳይዙ ተከለከሉ (ማቴ. 10፥9)፤ በኋላ ግን ተፈቀደላቸው፤ ሉቃ. 22፥35-36።

ገንዘብ ማናቸውንም ዓይነት ሀብት ሊያመለክት ይችላል፤ ገንዘብ እንቅፋት እንዳይሆን መጠንቀቅ ያስፈልጋል፤ ማቴ. 6፥24። የሰው ጠባይ በገንዘብ አጠቃቀሙ ይገለጣል፤ ሉቃ. 16፥10-13። ገንዘብን መውደድ የክፋት ሁሉ ሥር ነው ተብሏል፤ 1ጢዋ. 6፥10።

ገውዝ፤ ፍሬው ጣፋጭ የሆነ ተክል፤ መ.መ. 6፥11።

ገዥ፤ አገረ ገዥ፤ ከዋናው ባለ ሥልጣን በታች አንድን አገር የሚያስተዳድር። በብ.ክ. የሴፍ (ዘፍ. 42፥6) ሌሎችም ገዦች ተባሉ።

በሮም መንግሥት ሁለት ዓይነት ገዦች ነበሩ። ሰላም በሚገኝባቸው አገሮች በሮም ምክር ቤት በየዓመቱ የሚሾሙ እንደ ሰርገዮስ ጳውሎስና እንደ ጋልዮስ ያሉ አገረ ገዦች ነበሩ፤ ሐ.ሥ. 13፥7፤ 18፥12። ሰላም በማይገኝባቸው የጦር ሠራዊት በሚያስፈልግባቸው አገሮች በቂሣር የሚሾሙ እንደ ጲላጦስ፤ እንደ ፊልክስ፤ እንደ ፊስጦስም ያሉ ገዦች ነበሩ፤ ማቴ. 27፥2፤ ሐ.ሥ. 23፥24፤ 24፥27። የገዥው ሥራዎች በተለይ ሦስት ነበሩ፤ እነርሱም ጸጥታን መጠበቅ (ሐ.ሥ. 19፥40)፤ ግብርን መሰብሰብ (ሉቃ. 2፥1፤ 20፥22-25)፤ ፍርድንም መፍረድ ናቸው፤ ሉቃ. 23፥1-2።

ገደለ፤ 1. ሕይወትን አጠፋ፤ ዘፍ. 4፥8። 2. ፈቃድን ተወ፤ ክፉ ፍላጎትን ከልብና ከመንፈሳዊ ሕይወት አራቀና ለየ፤ ሮም 8፥13፤ ቆላ. 3፥5።

ገዲ፤ ጥፍሩ ቆላፋ፤ ጭልፈትን የሚመስል አይጥንና እባብን የሚበላ ደፋር አምራ (ዘሌ. 11፥14)። «ወርቅ» ይመ.

ገፈራ፤ የእንስሳት ምግብ። አብዛኛውን ጊዜ ገለባ የተቀላቀለበት እህል ነው፤ ዘፍ. 24፥32፤ 42፥27።

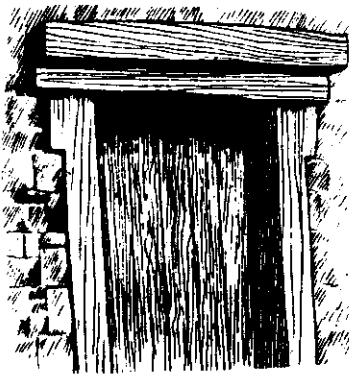
ጉማራ፤ ቀን በውሃ ውስጥ የሚተኛ፤ ሌሊት በመሬት ላይ የሚሰማራ፤ በጣም ትልቅ የሆነ አውሬ፤ ኢዮብ 40፥15-24።

ጉም፤ በከረምት ወራት ከመሬት የሚተን፤ መሬትን የሚሸፍን ጭጋ ማለት ብትን ደመና። ጉም ለምድር ርጉበትን ይሰጣል፤ (ዘፍ. 2፥6)፤ ጉም ብዙ ጊዜ ሳይቆይ ይበተናል፤ መዝ. 147፥5።

ጉርጅ፤ «ጉርጅ» ይመ.

ጉበት፤ ደም ያለበት በሆድ ውስጥ ያለ ብልት። በጥንት ዘመን በብዙ አገር ለምጥርት ይጠቀሙበት ነበር። በባቢሎን የጉበት ምስል በሽክላ ዕቃ ላይ ቀርጸው አምሳ ስድስት ክፍል አደረጉለት፤ ለየክፍሉም ትርጉም ሰጡት። እንስሳ ገድለው ጉበቱን በመመልከት እንደ አተረጓጎማቸው የሚመጣውን ይናገሩ ነበር፤ ሕዝ. 21፥21።

ጉበን፤ ከመድረክ በላይ ያለ ከግራ እስከ ቀኝ የሚሻገር፤ በመቃን የተደገፈ እንጨት ወይም ድንጋይ፤ ዘጸ. 12፥22-23፤ ገጽ 242 ይመ.

የበር መቃኛችና ጉበን

ጉባኤ፤ ሕዝብ ወይም ግንበር በምክንያት የሚያደርገው ስብሰባ፤ ዘጸ. 12+6፤ ዘኁ. 16+3፤ 1ነገ. 8+65፤ ሐ.ሥ. 13+43፤ 19+32+41። በኢየሩሳሌም አሕዛብ ስለመገረዛቸውና ሕግን ስለመጠበቃቸው የተካሄደ ስብሰባ የሐዋርያት ጉባኤ ይባላል፤ ሐ.ሥ. 15+1-29።

ጉባ፤ ዳኛ ፍርድ እንዲያጣምም፤ ቀጠሮ እንዲያስረዝም የሚሰጠው መማላጃ። ጉቦ እውነትን ይሸፍናል፤ ሰዎችን ያበላሻል፤ ትክክለኛነትን ያስቀራል፤ ዳኞችንም ያስነውራል፤ ዘዳ. 16+19፤ 1ሳሙ. 8+3፤ 12+3፤ መዝ. 26+10፤ ኢሳ. 33+15፤ አዎጽ 5+12።

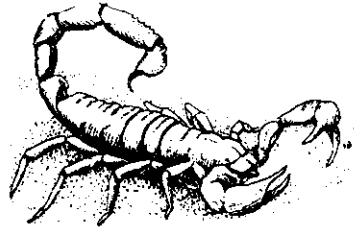
ጉቶ፤ ገንዳና ቅርንጫፉ ከተቋረጠ በኋላ ከመራት ላይ የሚቀር የዛፍ ጉራጅ። ከደከመ በኋላ እንደገና ኃይል የሚያገኝ ሕዝብን ሊያመለክት ይችላል፤ ኢሳ. 6+13።

ጌልቦዓ፤ ኃይለኛ ምንጭ ማለት ነው። በይሳኩር ርስት ያለ ተራራማ አገር። ሳኦልና ዮናታን በጌልቦዓ ተገደሉ፤ 1ሳሙ. 31፤ 2ሳሙ. 1+21።

ጌብዓ፤ ጉብታ ወይም ኮረብታ ማለት ነው። 1. በይሁዳ የነበረ ከተማ። ዛሬ ቦታውን ለመወሰን አይቻልም፤ ኢያሱ 15+57። 2. ከኢየሩሳሌም ወደ ሰሜን አምስት ኪ.ሜ. ያህል ርቆ የሚገኝ የብንያም አገር ከተማ። የጌብዓ ሰዎች አስጸያፊ ብልጣና ስላደረጉ እስራኤላውያን የብንያምን ወገን ለማጥፋት ተነሡ፤ ሆኖም 600 ሰዎች አምልጠዋል፤ መሳ. 19+11-20+48። ግን ንጉሥ ሳኦል የጌብዓ ሰው ነበረና መናሽ ከተማውን በጌብዓ አደረገ፤ 1ሳሙ. 10+26፤ 22+6። በብኪ. ዘመን ጌብዓ ምሽግ ከተማ ነበረ፤ ከክርስቶስ ልደት ወዲህ ግን ባድማ ሆኗል።

ጌንጥ፤ በቶላና በበረሃ የምትኖር፤ መጠኗ የሰውን ጣት የሚያህል ተንቀሳቃሽ። ጅራቷ ላይ የሚናደፍ መውጊያ አላት። ሰው በእርሷ ከተነደፈ ይታመማል፤ ሊሞትም ይችላል፤ 1ነገ. 12+11፤ ሉቃ. 11+12፤ ራእ. 9+3-5።

ጌዜ፤ ዓለም ከተፈጠረ ጀምሮ ጊዜ ይታሰባል፤ ዘፍ. 1+1። ከአዳም ጀምሮ ዓመት ይቈጠራል፤ ዘፍ.

ጌንጥ

5+1-5። ስለ አቋጣጠሩ ግን በሊቃውንት ዘንድ ልዩ ልዩ አላብ አለ። እግዚአብሔር እንደ ሰው በጊዜ አይወሰንም (2ኢጥ. 3+8)፤ ዳሩ ግን ሥጋ ነጥቆ ሰው በመሆኑ ጊዜ ተቈጠረለት፤ ገላ. 4+4። ይህንም በማድረግ የደገነነትን ጊዜ ጀመረ (ማር. 1+15)፤ ኢየሱስም እስኪመለስ ድረስ ያለው ጊዜ የመዳን ጊዜ ነው፤ 2ቆሮ. 6+2። «ሰዓት»፤ «ቀን»፤ «ዓመት» ወዘተ. ይመ.

ጌጤ፤ የጦርና የቀስት ውርወራ ጨዋታ። በሰ.ኤ. 3+12 ጌጤ ማለት ኢላማ (ይላማ) ማለት ነው።

ጋለሞታ፤ ባል ፈትታ የምትኖር ሴት ወይም ሚስት ፈትቶ የሚኖር ወንድ። በመቆ. ትርጉም ግን ዘማጂነትን ያመለክታል፤ ዘፍ. 38+15፤ ዘዳ. 23+17። እስራኤላውያን ጣዖትን ማምለካቸው በግልመትና ተመስጧል፤ ሚኪ. 1+7።

ጋሻ፤ በእጅ የሚያዝ የጦር መሣሪያ መከላከያ፤ ኢሳ. 21+5። የእምነትና የእግዚአብሔር ረድኤት ምሳሌ ነው፤ መዝ. 35+2፤ ኤፌ. 6+16። «የጦር መሣሪያ» ይመ.

ጋሻ፤ ጦርና ጉራዴ የያዘ ወታደር

ጋሻ ጃግሬ፤ የጦር መሪ የጦር ዕቃ አንጋች፤ መላ. 9፥54፤ 1ኛመ. 14፥6-14፤ 16፥21፤ 31፥4።

ጋብቻ፤ ወንድና ሴት በቃል ኪዳን በአንድነት ተሳስረው እንዲኖሩ በማንኛውም ኅብረተሰብ የተፈቀደና የተከበረ ሥነ ሥርዓት ነው። ጋብቻ በእግዚአብሔር እንደተመሠረተ በዘፍ. 2፥18-25 እናነባለን። ጌታችንም የጋብቻን ሥርዓት በቃሉ አጽድቆታል፤ ማቴ. 19፥3-6። በዘፍ. 2፥18-25 ካለው ክፍል የሚከተሉትን ነገሮች እናንኛለን።

1. ወንድና ሴት ተፈላላጊዎች ናቸው (ዘፍ. 2፥18-21)፤ ሆኖም በወንጌልና በሌላም ምክንያት እንዳንደታች እንዳያገቡ ተጠርተዋል፤ ማቴ. 19፥7-12፤ 1ቆሮ. 7።

2. የሴቲቱ ኅላል የሆነው ሰው ካላቀረበለት በስተቀር ወንዱ ሊወስዳትና ሊያውቃት አይፈቀድለትም፤ ይህም ተቀባይነት ካለው ጋብቻ ውጭ የግብረ ሥጋ ግንኙነት ማድረግ በእግዚአብሔር የተከለከለ መሆኑን የሚያሳይ ነው፤ ዘፍ. 2፥22፤ ዘጸ. 20፥14-17፤ ዕብ. 13፥4።

3. እግዚአብሔር ሴትን ፈጥሮ ለአዳም በማቅረብ፤ በጋብቻ ሥርዓት የአባትና የካህንን ድርሻዎች ፈጸመ፤ ዘፍ. 2፥21-22።

4. ወንድ ሚስት ሲያገባ ለራሱ ቤት ሠርቶ ወላጆቹን ትቶ መሄድ አለበት፤ ዘፍ. 2፥24።

5. ባልና ሚስት ሞት እስኪለያያቸው ድረስ ወደ ሌላ መመልከት የለባቸውም፤ ዘፍ. 2፥24።

6. «ሁለቱ አንድ ሥጋ ይሆናሉ»፤ ሥጋዊ ግንኙነታቸው የአንድነታቸው ምልክትና ማሳተም ነውና። «ዐወቀ» በሚል ግሥም ብዙ ጊዜ ይገለጻል፤ ዘፍ. 2፥24፤ 4፥1።

7. ጋብቻ አስደሳችና የሚያሳፍር ሊሆን የሚችለው ወንዱና ሴቲቱ በአንድነት እግዚአብሔርን ሲከተሉ ነው፤ ዘፍ. 2፥25፤ ዘጸ. 7፥1-4፤ 1ቆሮ. 7፥39።

በተራ ቅጥር 1-7 መሠረት፤ ከሰው ውድቀት የተነሣ የተከሠቱ ሦስት ተጨማሪ ነጥቦችን መመልከት አለብን፡-

8. ጌታ ኢየሱስ «እንግዲህ እግዚአብሔር አንድ ያደረገውን ሰው አይለየው» ብሎ ስላስተማረ፤ በዝመት ምክንያት ካልሆነ በቀር ፍች አይፈቀድም፤ ማቴ. 19፥1-6። «መፋታት» ይመ.

9. ክርስትናን ሳይቀበሉ በአረማዊ ባህል ሲኖሩ ከአንድ በላይ ሚስቶችን ያገቡ ክርስትናን ሲቀበሉ፤ ስለ ሚስቶቻቸው ምን ማድረግ እንደሚገባቸው ሁለት ዓይነት አስተሳሰብ አለ፡-

አንዳንዶች፡ «ከአንዲቱ በስተቀር ሌሎችን ፍቱ» በማለት የጋብቻ ቅድስና እንዲጠበቅ ትኩረት ይሰጣሉ። ይህም በብዙዎች ዘንድ ተቀባይነት ያለው ውሳኔ ነው።

ሌሎች ደግሞ «ሚስቶችን ማባረር ትልቅ ግፍ ነው፤ እንደ ጃዊት ብዙ ሚስቶችን ቢያገቡም፤

እንዲፈቱአቸው አልታዘዙም። ስለዚህ ቢ.ክ. ከማመኑ በፊት ከአንድ በላይ ሚስቶች የነበሩትን ሰው ከሚስቶቹ ጋር መቀበል አለባት» ይላሉ። ከዚህም ጋር ይህ ዐይነት ሰው በቢ.ክ. ውስጥ ኅላፊነት ወይም ሹመት ሊሰጠው እንደማይገባ (1ጢሞ. 3፥2፤ ቲቶ 1፥6)፤ አዲሱን ትውልድም በአንድ ሚስት ተወስኖ ይኖር ዘንድ ማስተማር አስፈላጊ መሆኑን በትኩረት ይገልጣሉ።

10. ጋብቻ የእግዚአብሔርና የቤተ እስራኤል (ሆሴዕ 2፥21፤ ኤር. 3፥14)፤ የክርስቶስና የቢ.ክ. ምሳሌ ነው፤ 2ቆሮ. 11፥2፤ ኤፌ. 5፥23-33። አዳም በሌቲቱ እንደተደሰተ ሁሉ (ዘፍ. 2፥23)፤ ባልም በሚስቱ ሊደሰትና ራሱን ለእርሷ መሥዋዕት አድርጎ እስኪሰጥ ድረስ ሊወድዳት ይገባዋል፤ ኤፌ. 5፥25-26። ባልና ሚስት በእግዚአብሔር መልክ በመፈጠራቸው፤ በማንነታቸው (ዘፍ. 1፥27)፤ በክርስቶስ ከሆኑም በመዳናቸው እኩል ናቸው፤ ገላ. 3፥28፤ 1ጴጥ. 3፥7። ቢ.ክ. ለክርስቶስ መታዘዝ እንደሚገባት ሁሉ፤ ሚስት በባሏ ፍቅር እንደተደሰተች ባሏን እንደ ራሷ አክብራ ልትገዛለት ታዝዛለች፤ ዘፍ. 3፥16፤ መዝ. 9፥9፤ 1ቆሮ. 11፥3-9፤ ኤፌ. 5፥22-33፤ ቆላ. 3፥18-19፤ ቲቶ 2፥4-5፤ 1ጴጥ. 3፥1-7።

ጋት፤ የአራት ጣት ስፋት። ለመለኪያ ሲሆን፤ 7.4 ሳንቲሜትር ያህል ነው፤ ዘጸ. 25፥25፤ 1ነገ. 7፥26። «ርዝመት» ይመ.

ጋኔን፤ አጋንንት፤ ሰይጣንን የሚከተሉ ርኩሳን መናፍስት፤ ሉቃ. 10፥17-20። ደረጃቸውና ዓይነታቸው ብዙ ነው፤ ኤፌ. 6፥12። ሰውን ፡- ፅውር፤ ዲዳ፤ ደንቆሮ፤ ዕብድ፤ ጎባጣ ሊያደርጉ፤ ራስንም እስከ መግደል ሊያደርሱ ይችላሉ፤ ማቴ. 12፥22፤ ሉቃ. 8፥22-36፤ 13፥11፤ ማር. 9፥22። አጋንንት ክርስቶስን ያውቃሉ። እውነትንም አስተውለው ይንቀጠቀጣሉ፤ ማቴ. 8፥29፤ ያሴ. 2፥19። ብዙ መናፍስት በአንድ ሰው ሊያድሩ፤ በእንስሳትም ሊገቡ ይችላሉ፤ ማር. 5፥9-13። አጋንንት በጣዖት ዘንድ ይገኛሉ፤ 1ቆሮ. 10፥20-22፤ ራእ. 9፥20። በቢ.ክ. ገብተው ሰዎችን ሊያታልሉ ይዋክራሉ፤ 1ጢሞ. 4፥1-2። አጋንንት በቀትር ሰዓት ይሠላጥናሉ፤ መዝ. 91፥6። በአይሁድ ዘንድ አጋንንትን የሚያውቁ ይገኙ ነበር፤ ማቴ. 12፥27፤ 7፥22፤ ሐ.ሥ. 19፥13-16። ክርስቶስ ሰይጣንን አሸንፎ (አስሮ) ከብዙ ሰዎች አጋንንትን አወጣ፤ ማቴ. 12፥28-30። ክርስቶስ ለዐሥራ ሁለቱ ደቀ መዛሙርት በአጋንንት ላይ ሥልጣን ሰጣቸው፤ ሰባ ተከታዮቹም በኢየሱስ ስም አጋንንትን አወጡ፤ ሉቃ. 9፥1፤ 10፥17። ምእመናን በመንፈስ ቅዱስ እየተመሩ አጋንንትን ሊያውቁአቸውና ሊያወኩአቸው ይችላሉ፤ 1ቆሮ. 12፥10፤ 1ዮሐ. 4፥1-3፤ ማር. 16፥17። ሰው ከጋኔን ቀራኛ ከዳነ፤ ሕይወቱ በእግዚአብሔር መንፈስ እንዲሞላ ያስፈልጋል። አለበለዚያ አጋንንት ተመልሰው ሊያድሩበት ይችላሉ፤ ማቴ. 12፥43-45።

ጋዛ፤ ምሽግ ማለት ነው። ከአስቀሱና 20 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ በስተደቡብ የሚገኝ ከተማ። ከአምስቱ የፍልስጤማውያን ከተሞች አንዱ ነበረ፤ ኢያሱ 15+47። ሶምሶን የዚህን ከተማ በር መዝጊያ ነቅሎ በዚብርን አንጻር ጣለው፤ መላ. 16+1-3። በመጨረሻም ሶምሶን በጋዛ ሞተ፤ መላ. 16+21-30። አሞጽ የጋዛን መፍረስ ተነበየ፤ አሞጽ 1+6-8። ካ. 3ቀ።

ጋይ፤ ከምር ማለት ነው። ከቤቴል በስተምሥራቅ የነበረ ከተማ። አብርሃም ድንኳኑን በዚያ ተከለ፤ ዘፍ. 12+8። በኢያሱ ተይዘው ከነበሩት የከነዓናውያን ከተሞች ይህ ሁለተኛው ነው፤ ኢያሱ 7+2-5፤ 8+1-29።

ጋድ፤ ጋድ ማለት መልካም ዕድል ማለት ነው። በዚህ ስም የተጠሩ ሁለት የታወቁ ሰዎች አሉ። 1. የያዕቆብ ሰባተኛ ልጅ፤ የልያ ባሪያ ዘለፋ ለያዕቆብ ከመለደችለት ከሁለቱ ልጆቿ የመጀመሪያው፤ ዘፍ. 30+9-11። ከእስራኤል ነገዶች የአንዱ አባት ሆነ፤ በስሙም ነገደ ጋድ ተብሎ ተሰየመ፤ ዘፍ. 46+16፤ 49+19። የጋድ ነገድ እንደ ሮቤል ነገድና እንደ ምናሴ ነገድ እኩሌታ ከሙሴ በለመኑት መሠረት ከዮርዳኖስ በስተምሥራቅ ርስትን ተቀብለው ኖሩ፤ ዘኁ. 32፤ ኢያሱ 22። ካ. 3ሸ።

2. በሳኦልና በዳዊት ዘመን መንግሥት የነበረ ነገደ። ይህ ነገደ ዳዊትን መከረው፤ 1ኛው. 22+5፤ 2ኛው. 24+11-19፤ 1ዜ.መ. 21። የዳዊትን ታሪክ ጻፈ፤ 1ዜ.መ. 29+29። የቤተ መቅደስን ሥነ ሥርዓት አስከበረ፤ 2ዜ.መ. 29+25።

ጋጋኖ፤ ድምፁ ወፍራም የሆነ፤ ምግብን ከረገገ የሚፈልግ አሞራ፤ ዘሌ. 11+18። «ወፎች» ይመ.

ጋጣ፤ ጋዦ፤ በቤት ውስጥ የሚሠራ የከብት ግደሪያ፤ ኢላ. 1+3፤ ዕን. 3+17።

ጌልገላ፤ በኢያሪኩስ በዮርዳኖስ መካከል ያለው ስፍራ። ማንከባለያ ማለት ነው፤ ኢያሱ 5+9። እስራኤላውያን የዮርዳኖስን ከተሻገሩ በኋላ ለመጀመሪያ ጊዜ በጌልገላ ሰፈሩ፤ የማደሪያ ድንኳንም ተከሉ፤ ኢያሱ 4+19-20። በጌልገላም ሳኦልን አነገሡ፤ 1ኛው. 11+15። ሳሙኤል ሳኦልን በጌልገላ ወቀለ፤ የአማሌቅንም ጉጉሥ አጋግገን ገደለ፤ 1ኛው. 15+10-33። ከዚህም ውጭ ጌልገላ ተብሎ የሚጠራ ሌላ ቦታ ነበር፤ ዘጸ. 11+30፤ ኢያሱ 12+23። ካ. 3ሸ።

ጌልጌል፤ የሠረገላ መንኲራኩር፤ ሕዝ. 10+13።

ጌሤም፤ በግብጽ ውስጥ በስተሰሜን ምሥራቅ በኩል፤ ወደ ከነዓን የሚቀርብና በራምሴ አቅራቢያ የእስራኤል ልጆች የተቀመጡበት ለም ምድር፤ ዘፍ. 45+10፤ 46+28፤ 47+11-27፤ ዘጸ. 8+22፤ 9+26።

ጌራራ፤ ከጋዛ ወደ ደቡብ ዐሥር ኪ.ሜ. ርቀ የሚገኝ ከተማ። አብርሃምና ይስሐቅ በረሃብ ምክንያት

ተሰድደው በጌራራ ይኖሩ ነበር፤ ዘፍ. 20፤ 26። የይሁዳ ጉጉሥ አሳ በጌራራ ኢትዮጵያውያንን አሸነፈ፤ 2ዜ.መ. 14፤ 13።

ጌርጌሳውያን (ጌርጌሴዎን)፤ ከከነዓን የተገኘ ወገን፤ ዘፍ. 10፤ 15-18። ኢያሱ ድል አድርጓቸዋል፤ ኢያሱ 24፤ 11።

ጌርጌሴኖን፤ ከገሊላ ባሕር በስተደቡብ ምሥራቅ በኩል በሳዳራ ከተማ አቅራቢያ የኖረ ሕዝብ፤ ማቴ. 8+28። ካ. 5ለ።

ጌባ፤ ከኢየሩሳሌም በስተሰሜን 12 ኪ.ሜ.፤ ከገባያንም 5 ኪ.ሜ. ርቀ የሚገኝ ምሽግ። ለይሁዳ መንግሥት ሰሜናዊ የድንበር ከተማ ነበረ፤ 2ኛ. 23+8። በ1ኛው. 13+2-3 ናሲብና ጌባ ተብሎ የተጠቀሰው አንድ ይመስላል።

ጌባል፤ «ገሪዛን» ይመ.

ጌታ፤ በላይ ያለ፤ የሚከበር፤ ገላፊነት ያለው፤ ሌሎች የሚታዘዙለት፤ አክብሮትን (ዘፍ. 23+6)፤ ሥልጣንን (ዘፍ. 44+18)፤ ገዥነትን (ዘፍ. 42+33)፤ ባለቤትነትን (ዘፍ. 39+16) እና መምህርነትን ያሳያል፤ 2ኛ. 4፤ 16። ቃሉ በቅጽልነትም ሆነ ለብቻ ለእግዚአብሔር ይነገራል፤ ሉቃ. 1+68፤ 2+9፤ ሐ.ሥ. 4+26-29። በተለይም ኢየሱስ ክርስቶስ በዚህ ስም ብዙ ጊዜ ይጠራል። «ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ» ብለን እንጠራዋለንና ስለ እግዚአብሔር የተጻፈው በጌታ በኢየሱስ ክርስቶስ ተፈጽሟል፤ ኢየሱስ እግዚአብሔር መሆኑን ያስረዳል፤ ኢላ. 40+3 እና ሉቃ. 3+3-6 ያስተያዩ። ደቀ መዛሙርት ኢየሱስን «ጌታ» ሲሉት ማንነቱን አልተረዱም ነበር። ከትንሣኤ በኋላ ግን የኢየሱስ ጌትነት እንዴት እንደሆነ ተረዱ፤ ዮሐ. 20+28። ከሁሉ በላይ መሆኑንም ዐወቁ፤ ሐ.ሥ. 2+36፤ ሮሞ 14+7-10።

የጌታ ቀን፤ «ሰንበት» ይመ.

የጌታ እራት፤ «ቅዱስ ቱርባን» ይመ.

የጌታ ወንድሞች፤ ያዕቆብ። ዮሳ፤ ስምያን፤ ይሁዳ፤ እንቶቼም አብረው በናዝሬት ከኢየሱስ ጋር እንዳደጉና እንደኖሩ ተገልጧል፤ ማቴ. 13+55-56። ሆኖም አላመኑበትም፤ ዮሐ. 7+1-10። ያዕቆብ ከትንሣኤ በኋላ ኢየሱስን አይቶ አመነ፤ 1ቀሮ. 15+7፤ ገላ. 2+9። ከኢየሱስ ጋር ወንድምነታቸው በምን በኩልና እንዴት እንደሆነ መ.ቅ. አይገልጥም። ኢየሱስ ከሥጋዊ ዝምድና ይልቅ መንፈሳዊ ዝምድናን ከፍ ያደርግ ነበር፤ ማር. 3+35። ከእ.ኪ. መልአክቶች መካከል ሁለቱ በያዕቆብና በይሁዳ ተጽፈዋል፤ ይሁዳ 1፤ ገላ. 1+19።

ጌቴሴማኒ፤ ከኢየሩሳሌም በቂድርን ወንዝ ማዶ በደብረ ዘይት ግርጌ ያለ የአትክልት ስፍራ። ስሙ በአራም ቋንቋ (በአራማይክ) የዘይት መጥመቂያ ማለት ነው። ኢየሱስ በጌቴሴማኒ ከጸለየ በኋላ ተያዘ፤ ማር. 14+32-42፤ ዮሐ. 18+1-12።

ጌት፤ ከ5 የፍልስጤም ከተሞች ጌት አንዱ ነበረ። የኤላ ሸለቆ ምሽግ፤ የጎልያድም አገር ነበረ።

ዳዊት ከጌት ንጉሥ ከአንኩስ ለማምለጥ ዕብድ መስሎ ታየ (1ኛሙ. 21:10-15)፤ በኋላም አንኩስን አታልሎ በጌት ኖረ፤ 1ኛሙ. 27:4-12። ንጉሥ በሆነ ጊዜም ስድስት መቶ የጌትን ሰዎች አስከተለ፤ 2ኛሙ. 15:18። ከብዙ ዘመን በኋላ ግን ከተማው ጠፋ፤ አሞጽ 6:2። ካ. 3በ።

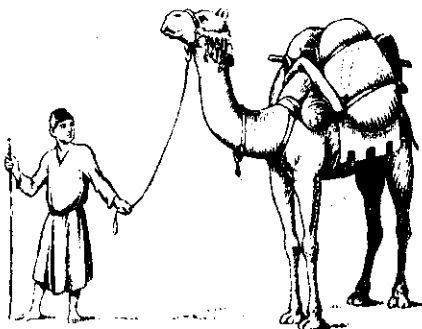
ጌንሳሬጥ፤ «ኪኔሬት»፤ «የገሊላ ባሕር» ይመ.

ጌዝር፤ ከኢየሩሳሌም በሰሜናዊ ምዕራብ በኩል 30 ኪ.ሜ. ርቆ ወደ ኢዮጲ በሚወስደው መንገድ ላይ የነበረ ምሽግ። ኢያሱ የጌዝርን ንጉሥ አሸነፈ፤ ኢያሱ 10:33። ነገር ግን ከነዓናውያን ተቀመጡበት፤ በኋላም ግብጻውያን ያዙት። ፈርዖን ለልጁ ለሰሎሞን ሚስት ጌዝርን ማሜ አድርጎ ሰጠው፤ ሰሎሞንም የሠረገላ ከተማ አደረገውና ትልቅ ምሽግ ሆነ፤ 1ነገ. 9:15-19፤ 10:26።

ጌዴዎን፤ ከእስራኤላውያን መላፍንት አንዱ። ታሪኩ በመላ. 6:1-9:6 ተጽፏል። እስራኤልን ከምድያማውያን ሊያድን ተጠራ፤ መላ. 6:11-24። የበአልን መሠዊያ ካፈረሰ በኋላ ይሩበአል ተብሎ ተጠራ፤ መላ. 6:25-32። 32,000 ሰዎች ሲወጡለት በእግዚአብሔር ትእዛዝ 300 ሰዎችን ብቻ አስከትሎ ምድያማውያንን በማባረር አሸነፋቸው፤ መላ. 6:33-8:21። ሕዝቡ ንጉሥን በሉት እምቢ አለ። አርባ ዓመት በእስራኤል ላይ ፈራጅ ሆነ፤ መላ. 8:22-35። የጌዴዎን እምነት በዕብ. 11:32 ተመስክሮለታል። በምድያም ላይ የተቀዳጀው ድል ለእግዚአብሔር የመታደግ ተግባር በምሳሌነት ይጠቀሳል፤ ኢሳ. 9:4፤ 10:26።

ጌድሶን፤ ከሦስቱ የሌዊ ልጆች ታላቁ፤ ዘፍ. 46:11። እስራኤላውያን በምድረ በዳ ሲጓዙ ጌድሶናውያን የማሳበሩን የድንኳን መጋረጃዎች ይጠብቁና ይሸከሙ ነበር፤ ዘኁ. 3:21-26፤ 7:7። ዳዊት ታቦቱን ወደ ጽዮን ሲያወጣ ያገለገሉ ነበር፤ 1ዜ.መ. 15:7።

ግመል፤ በጀርባው ላይ አንድ ወይም ሁለት ሻኛ ያለው የጭነት እንስሳ፤ ዘፍ. 24:10፤ 2ነገ. 8:9። ጠጉሩ ልብስ ይሆናል፤ ማቴ. 3:4። ግመል ያመሰክራል፤ ግን ሰኩናው ለንጥቅ አይደለም።

ስለዚህም በእስራኤል ዘንድ ለመብል አልተፈቀደም፤ ዘሌ. 11:4። ግመል ለትልቅ ነገር ምሳሌ ሆኖ ተጠቅሷል፤ ማቴ. 19:24፤ 23:24። «እንስሳት» ይመ.

ግምባር፤ (ግንባር) ከወይን በላይ ያለው የራስ ክፍል፤ የሰው ጠባይ በተለይም ቁራጥነት በግምባር ሊገለጥ ይችላል፤ ሕዝ. 3:8:9። ግምባር በግልጥ ስለሚታይ፤ ሰዎች በግምባራቸው ላይ የጽሑፍ ወይም የማሳተም ምልክት ያደርጉ ነበር፤ ዘጸ. 28:38፤ ሕዝ. 9:4፤ ራእ. 7:3።

ግምጃ፤ ከልዩ ልዩ ሐርና ወርቅ የሚሠራ ልብስ፤ ወይም የተቀለመ በፍታ፤ ምላ. 31:22።

ግምጋሜ፤ የግምት ሂሳብ። በብ.ኪ. ዘመን ሰዎች ባለማወቅና በሕሕተት ሲበድሉ፤ በካህኑ ግምት ወይም ግምጋሜ መጠን መስሞዕት ያቀርቡ ነበር፤ ዘሌ. 5:15፤ 6:6።

ግሪክ፤ ከጥንት የተገኘ ከፍ ያለ ሕዝብና መንግሥት። አገሩ በመጀመሪያ በብ.ኪ. «ያዋን»፤ በኢ.ኪ. «አካይያ» ተባለ። በታላቁ እስክንድር ጊዜ (እስክንድር 333 ክክ.በ. ሞት) የግሪክ ሰዎች እስከ ሕንድ ድረስ ዘመቱ፤ ዳን. 8:21። በየአገሩ ሲኖሩ ታላላቅ ሕንጻዎችን ሠሩ። ሥልጣኔአቸውን፤ ትምህርታቸውንና ቋንቋቸውን አስፋፋ። አንድ መቶ ዓመት ያህል ከክርስቶስ በፊት የሮም መንግሥት የግሪክን መንግሥት አሸነፈ። ቢሆንም በግብጽ፤ በእስያ፤ በጠቅላላው ከታላቁ ባሕር በስተምሥራቅ በኩል በሚገኙት አገሮች የግሪክ ትምህርት፤ ባህልና ቋንቋ የታወቀ ነበር። ስለዚህ በሐዋርያት ዘመን ማናቸውም ሰው የሠለጠነ ከሆነ ግሪክ ይባል ነበር፤ ማር. 7:26፤ ሐ.ሥ. 21:37-39፤ ሮም 1:14።

አዲስ ኪዳን ግሪክ ሲል ብዙ ጊዜ ከአይሁድ ወገን ያልሆነውን ያመለክታል፤ ሐ.ሥ. 11:20። ብዙ የግሪክ ሰዎች ሳይገረዙ በምኵራቦች ያመልኩ ነበር፤ ዮሐ. 12:20፤ ሐ.ሥ. 14:1፤ 17:4፤ 18:4። በኢ.ኪ. ዘመን ዋናው የግሪክ አገር መቄዶንያና አካይያ የሚገኙበት ነበረ (ሐ.ሥ. 20:2)፤ የአሁኑም የግሪክ አገር ያው ነው።

ግሪክ፤ የግሪካውያን ቋንቋ ማለት ነው። በግእዝ መቅ. ጽርእ፤ በአማርኛም ግሪክ ተብሎ ይጠራል፤ ዮሐ. 19:20፤ ሐ.ሥ. 21:37። ከክርስቶስ ዘመን በፊት የግሪክ ሥልጣኔ በብዙ አገሮች ተስፋፍቶ ነበረና የግሪክ ቋንቋ በሜዴቴራንያን ባሕር ዙሪያ ላሉት ሕዝቦች የጋራ መገናኛ ቋንቋ ሆነ።

የኢ.ኪ. መጻሕፍት በግሪክ ቋንቋ ተጻፉ። የጌታና የሐዋርያት ቋንቋ አራማይክ ስለሆነ አራቱ ወንጌላውያን ጌታ በአራማይክ የተናገረውን ቃል ወደ ግሪክ ተርጉመው ጽፈውታል፤ ይህን ከማድረጋቸው በፊት ግን ልዩ ልዩ ማስታወሻ በአራማይክ ሳይጽፉ አልቀሩም።

የብ.ኪ. መጻሕፍት ከዕብራይስጥ ወደ ግሪክ ተተረጉሙ፤ «የቅዱሳን መጻሕፍት ትርጓሜ» ይመ.

የግሪክ አማልክት

በአክሱም መንግሥት የግሪክ ሥልጣኔ ተስፋፍቶ ነበረና አያሌ የግሪክ ቃላት ወደ ግእዝና ወደ አማርኛ ገብተዋል፤ ለምሳሌ ጠረጴዛ፣ ጳጳስ፣ ጳራትሊጦስ፣ ኢትዮጵያ የግሪክ ቃላት ናቸው።

የግሪክ ፊደሎችም የሚከተሉት ናቸው፡-

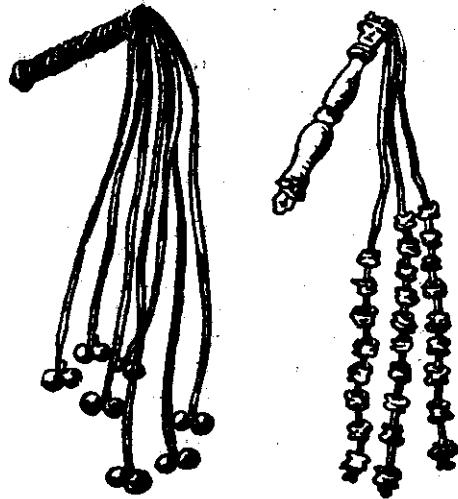
α	አልፋ	ν	ኑ
β	ቤታ	ξ	ክሳይ
γ	ጋማ	ο	አሚክሮን
δ	ደልታ	π	ፓይ
ε	ኢፕሲሎን	ρ	ሮ
ζ	ዜታ	σ	ስግማ
η	ኢታ	τ	ታው
θ	ቲታ	υ	ኡፕሲሎን
ι	አላታ	φ	ፋይ
κ	ካፓ	χ	ካይ
λ	ላምብዳ	ψ	ፕሳይ
μ	ሙ	ω	ዮሚጋ

ግሪ፤ የቀኝ ተቃራኒ ምሳ. 4፡27፤ ማቲ. 25፡33፡41። አንዳንድ ጊዜ ግሪ የክብር ምሳሌነት ቢኖረውም እንደ ቀኝ አይሆንም፤ ምሳ. 3፡16፤ መ.መ. 2፡6፤ ማቲ. 6፡3፤ 20፡21፡23።

ግርግም፤ በቤት ወይም በበረት ውስጥ የሚገኝ የክብት ምግብ መስጫ፣ እንደ ገንዳ ያለ ቋት፤ ኢዮብ 39፡9፤ ሉቃ. 2፡7። አንዳንዴም በረት ግርግም ይባላል፤ ሉቃ. 13፡15።

የግሪክ ፊደሎች በሙሉ ሐግ እስከ አርባ ጊዜ በበትር ወይም በአለንጋ መምታት ተፈቅዶ ነበር፤ ዘጸ. 25፡3፤ 2ቆይ. 11፡24። የምክራብ አለቆች ጥፋተኞችን ይገርፉ ነበር፤ ማቲ. 10፡17፤ ሐ.ሥ. 5፡40።

በሮማውያን ዘንድም ተደረገ፤ ማቲ. 27፡26። ነገር ግን የሮም ዜግነት ያለው ያለ ፍርድ እንዲገረፍ አልተፈቀደም ነበር፤ ሐ.ሥ. 22፡24፡25። እነርሱ የተጠቀሙት በበትር ወይም በጅራፍ ነበር። የማርፋቱ ቅጥርም አልተወሰነም።

ብረታ ብረትና አጥንት የተሰካበት የሮም ጅራፍ

ግብር፤ በበላይ ላለው የሚሰጥ ንብረት ወይም አገልግሎት። አንድ መንግሥት ግብርን በማስገበር ለማስተዳደር አስፈላጊውንና የሚመችውን ነገር ያደርጋል። የእስራኤል ሕዝብ በየዓመቱ ለመቅደስ ግማሽ ሰቅል ይከፍሉ ነበር፤ ዘጸ. 30፡13፤ 38፡25፡26፤ ማቲ. 17፡24-27። እስራኤል ከነፃናውያንን የጉልበት ግብር አስገበሩ፤ ኢያሱ 16፡10፤ 2ዜ.መ. 8፡8። ኢዮሣፍፕ ከፍልስጥኤማውያንና ከሪባውያን ብርንና ከብትን አስገበረ፤ 2ዜ.መ. 17፡11። በብ.ክ. ዘመን አንድ መንግሥት ሌላውን ሲያሸንፍ ያስገብረው ነበር፤ 2ነገ. 23፡33፤ ዕዝ. 4፡13፤ አስ. 10፡1። ሮማውያን ግብርን እንዲቀበሉ በየዐሥራ አራት ዓመቱ ዓለሙን ሁሉ ይመዘገቡ ነበር፤ ሉቃ. 2፡1፡2። በየአገሩም ቀራጮችን መድብው ነበር። አይሁድ ለቄሣር ገብሩ። ምእመናን ግብርንና ቀረጥን መክፈል ይገባቸዋል፤ ማቲ. 17፡24፤ ሮም 13፡6፡7። «ቀራጭ» ይመ.

ግብር፤ የንጉሥ ወይም የማንኛውም ሰው ሰፊ ግብዣ፤ 1ሳመ. 20፡24፡27፡34።

ግብርና፤ በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሰው ምክርን እንዲያደርግ አንድቀፍሮ፤ ፍሬዋም ንጋዲሽ አርበው፤ ዘፍ. 2+15፤ 3+19፤23። ቀጥሎም ልጆቹ ሁሉ ግብርናን ወወቁ፤ ዘፍ. 4፤3፤4። ግብርና በእስራኤል አገር ዋና ሥራ ነበረ። እያንዳንዱ ቤተሰብ በድንበር ምልክት የተወሰነ መሬት ነበረው፤ ዘፍ. 19፤14። ዝናብ መሬቱን ካራሰው በኋላ በጎዳርና በታገሣሥ እርሻ ይጀምራሉ። መከር ከፋሲካ እስከ በዓለ ጎምላ ነበረ። እህል ሲያጭዱ ለድሆች ቃርጫያ ይተዉ ነበር፤ ድሆችም እየተከተሉ ይቃርማሉ፤ ዘፍ. 19፤10፤ ሩት 2፤2። እህላቸውን በአውድማ አከማችተው በከብት እያሄዱ ይወቃሉ፤ ዘፍ. 25፤4። ከዚያም በኋላ በመገሽ ያበጥሩታል፤ በወንፊትም ያንጠረጥሩታል፤ ኢሳ. 30፤24፤ 41፤16። ዋና እህላቸው ስንዴና ገብስ ሲሆን፤ ሌላም ልዩ ልዩ እህልና አትክልት ነበራቸው። «ምግብ» ይመ.

ግብዝነት፤ ያልሆነውን ወይም የማያውቁትን ለመምሰል መመዳደቅ ማለት ነው። በተለይ በሃይማኖት በኩል ልብ ከእግዚአብሔር የራቀ ሲሆን፤ በሰው ፊት ራስን ጻድቅ ማድረግ ነው፤ ማር. 7፤6፤7፤ 2ጢሞ. 3፤5። እየሱስ ፈሪሳውያንንና ጻፎችን ስለ ግብዝነታቸው አጥብቆ ወቀላቸው፤ ማቴ. 6፤2፤5፤16፤ 7፤5፤ 15፤7፤ 22፤18፤ 23፤ ማር. 12፤15፤ ሉቃ. 12፤1፤56፤ 13፤15። ፍቅራችንና እምነታችን እውነተኛና ያለ ግብዝነት እንዲሆን ያስፈልጋል፤ ሮም. 12፤9፤ 2ቆሮ. 6፤6፤ 1፤2፤ 1፤22፤ 1ጢሞ. 1፤5፤ 2ጢሞ. 1፤5፤ ገላ. 2፤11-14።

ግብዣ፤ በአይሁድ ኅብረተሰብ ዘንድ አብሮ መብላትና መጠጣት፤ መዘመር፤ በጠቅላላም መደሰት የተለመደ ነበር፤ ሉቃ. 15፤23-25። ግብዣ ለተወለዱበት ዕለት መታሰቢያ (ዘፍ. 40፤20)፤ ለሰርግ ቀን (ዘፍ. 29፤22)፤ ለወይን ለቀማ (መሳ. 9፤27)፤ ለበግ ሽለታ (ገሳመ. 25፤2፤36) ለሌላም ጉዳይ ይደረግ ነበር፤ ለተጋባዦች 2ኛ የማሳሰቢያ ፕሪ ይደረጋል፤ ሉቃ. 14፤17። ተጋባዦች ሲደርሱ ይሳሙ፤ እግራቸውን ይታጠቡ፤ ራሳቸውንም በዘይት ይቀቡ ነበር፤ ሉቃ. 7፤44-46።

ግብጽ፤ በሰሜን አፍሪካ የሚገኝ አገር። ካ. 1መ።

በመ.ቅ. ምጽራይም የሚለው ቃል (ዘፍ. 10፤6)፤ በዐረብኛ ምስር ይባላል። ደግሞም የካም አገር ይባላል፤ መዝ. 105፤23፤27። ዝናብ በግብጽ ብዙ ጊዜ ስለማይገኝ ሕዝቡ ከዓለም ወንዞች በታላቅነቱ በተወቀው በዓባይ ወንዝ ይጠቀማሉ። የግብጽ ነገሥታት ፈርዖን ይባሉ ነበር። ከአብርሃም ዘመን በፊት ጀምሮ ግብጽ የሠለጠነ አገር ነበር። ነገሥታት ለመቃብሮቻቸው ታላላቅ ግንቦችን (ፒራሚዶች) ይሠሩ ነበር። በግብጽ ብዙ ዓይነት ኪነ ጥበብና ጌግጌጥ ነበረ፤ የመንግሥት ሕገና አስተዳደር የታወቀ ነበር። እንዲያገለግሉአቸው እንደ እስራኤል ያሉ ልዩ ልዩ ሕዝቦችን አስገደዱ። ከእነዚህም ነገዶች ውስጥ እንደ ሙሴና እንደ ዮሴፍ ያሉት በቤተ መንግሥት ተሾሙ።

እባሪም በራብ ምክንያት ወደ ግብጽ ወረደ፤ ዘፍ. 12፤10። ዮሴፍ ወደ ግብጽ ተሸጠ፤ ታላቅ ለው ሲሆን አባባሪና ወንድሞቹን ወደዚያ ወሰደ፤ መሬቱም በጣቸው፤ ዘፍ. 47፤27። በኋላም ግብጻውያን እስራኤላውያንን ለ400 ዓመት ያህል ባሪያዎች አደረጉአቸው (ሐ.ሥ. 7፤6)፤ ከተማዎችን እንዲሠሩላቸው አስገደዱአቸው፤ ዘፍ. 1፤8-14። እግዚአብሔር ግብጻውያንን ቀሠፈ፤ እስራኤል በሙሴ መሪነትና በእግዚአብሔር ኃይል ቀይ ባሕርን ተሻግረው ከግብጽ ወጡ።

እስራኤል ከነዓንን ከያዙ በኋላ ከግብጽ ጋር በንግድ ተገናኙ። ሰሎሞን የፈርዖንን ልጅ አገባ፤ 1ነገ. 3፤1፤ 10፤28፤29። ኢዮርብዓም ከሰሎሞን ወደ ግብጽ ሸሸ። የግብጽ ንጉሥ ሺሻቅ በሰሎሞን ልጅ በሮብዓም ላይ ዘመተ፤ 1ነገ. 12፤2፤ 14፤25። ከሰሎሞን ጊዜ ጀምሮ የግብጽ መንግሥት እየደከመ ሄደ፤ እስራኤላውያን አሦርን ለመቃወም በግብጽ እንደገፋለን ብለው ተስፋ አደረጉ፤ ተስፋቸው ግን ከንቱ ሆነ፤ 2ነገ. 17፤1-6። እንደዚሁም አንዳንድ የይሁዳ ሕዝብ በግብጽ ተስፋ አደረጉ፤ ኢሳ. 20። በኋላም የግብጽ ንጉሥ ኒካዑ የይሁዳን ንጉሥ ኢዮስያስን በመጊዶ ገደለው፤ ኤልያቂምን በኢዮሩሳሌም አነገሠ፤ 2ነገ. 23፤28-35። ኒካዑ ግን ከርከሚሽ ላይ በናቡከደነፆር ተሸነፈ፤ እንደ ገናም ግብጻውያን ወደ ይሁዳ አልዘመቱም፤ 2ነገ. 24፤7፤ ኤር. 46፤2። በይሁዳ መንግሥት መጨረሻ ከባቢሎን ኃይል ለማምለጥ ብዙ አይሁድ ኤርምያስን ይዘው ወደ ግብጽ ወረዱ (ኤር. 43)፤ ብዙ አይሁድ በግብጽ አገር ኖሩ።

ከዚያም በኋላ ግብጽ መጀመሪያ በግሪክ፤ በኋላም በሮም መንግሥት ተዛዛ። ብ.ክ. ከዕብራይስጥ ወደ ግሪክ በ70 ሊቃናት በግብጽ አገር ለመጀመሪያ ጊዜ ከክርስቶስ ልደት በፊት ከመቶ ዓመት በላይ ተተረጉመ። ኢየሱስ ከሄሮድስ ለመዳን ወደ ግብጽ ተወሰደ፤ ከዚያም ወደ ናዝሬት መጣ፤ ማቴ. 2፤13-15፤19-21። ከብዙ ዓመታት በፊት ኢሳይያስ «እግዚአብሔር በግብጽ የታወቀ ይሆናል» የሚል ትንቢት ተናግሮ ነበር፤ ኢሳ. 19፤19-25። ግብጻውያን በእንጠቆስጤ ቀን በኢዮሩሳሌም ነበሩ፤ ሐ.ሥ. 2፤10። አጵሎስ የእስክንድርያ ሰው ነበረ፤ ማርቆስ በግብጽ ወንጌልን እንደሰበከ በቤ.ክ. ታሪክ ይተረካል።

የግብጽ ወንዝ፤ በግብጽና በከነዓን፤ በኋላም በግብጽና በይሁዳ መካከል ድንበር ነበረ፤ ዘፍ. 15፤18፤ ዘጉ. 34፤5፤ ኢዮሱ 15፤4፤47። ዋናው የግብጽ ወንዝ ዓባይ ነው። ብዙ ገባር ወንዞች አሉት። ሆኖም ድንበሩ የአሁኑ የሰዌዝ መስና የሚገባበትን ልሳነ ባሕር የሚያመለክት ይመስላል። «ዓባይ» ይመ.

ግንብ፤ ጣላት ሲመጣ ሕዝብ የሚሸሸበት፤ በከተማ ትኖር ላይም ጣላትን የሚከላከልበት፤ 2ዜ. መ. 14፤7፤ 26፤9፤ ማቴ. 21፤33። እሠራሩ አንዳንድ ጊዜ ክብ፤ አንዳንድ ጊዜም ባለ ማዕዘን ይሆናል።

ግንኙነት፤ ተራርቀው የነበሩ ሰዎች ሲቀራረቡ፤ ዘፍ. 33፥4። ሁለት ተቃራኒ ጾታዎች በግብር ሲገናኙ፤ ዘፍ. 19፥31። ሰው ከፈጣሪው ጋር በመገፈስ ሲገናኝ፤ አዋጽ 4፥12።

ግንድ (የእግር)፤ ተጻፋ ያለው ሆኖ ከእንጨት የሚሠራ መንቁር፤ የወንጀለኛ ማሰሪያ፤ ኤር. 20፥2፤ ሐ.ሥ. 16፥24።

የሰዎች እግር በግንድ እንደተጠረቀ

ግኖስቲክ፤ ቃሉ ዕውቀት ተብሎ ከሚተረጎም የግሪክ ቃል የመጣ ነው። ከግሪክ ዓለም ብዙ ሰዎች ደገንነት የሚገኘው ዕውቀትን በማጥፋት ነው ብለው ያምኑ ነበር። የግኖስቲክ አስተሳሰብ ወደ ቤ.ክ. በልዩ ልዩ ዓይነት ይገባ ነበርና ሐዋርያት ተቃውሟቸው።

የግኖስቲክ አሳብ ብዙና የተለያየ ነበር። ዋና ዋና ትምህርታቸው እንደሚከተለው ነው። (ሐዋርያት ትምህርቱን የተቃውሞባቸው አንቀጾች በቅንፍ ውስጥ ተጽፈዋል)።

1. ሰው በዕውቀት እግዚአብሔርን ያገኛል። ይህ ዓይነት አስተሳሰብ ግን ኩራትንና ብዙ ዓይነት የማይረባ መለፍለፍን ያስከትላል (1ጢዋ. 1፥3፡4፤ 6፥20)።
2. እውነተኛው ዓለም መንፈሳዊ ነው። ይህ ዓለም የእውነተኛው ጥላ ብቻ ነው። ስለዚህ ክርስቶስ በሥጋ እንደመጣ አያምኑም (1ዮሐ. 4፥3፤ 2ዮሐ. 7)።
3. ሰው የሚድነው ከተፈጠረው ዓለም በመለየት ነው። አንዳንዶች ይህ የሚፈጸመው ሥጋን በመግዛትና በማድከም እንደሆነ አስተማሩ። ይህንም አምነው ጋብቻን፤ ልዩ ልዩ ዓይነት ምግብንም ከላከሉ (1ጢዋ. 4፥3-5)። ትግሌም በመገፈስ እንደሆነ ተረጉሙ (2ጢዋ. 2፥18)። ሌሎች ግን እውነተኛው ዓለም መንፈሳዊ በመሆኑ ሥጋዊ ድርጊት ለውጥ እንደማያመጣ አስበው የፈለጉትን አደረጉ (2ጢዋ. 3፥6፡7)።

4. እግዚአብሔር መሠረታዊ የሆነ አንድ ነገርን ፈጠረ፤ ቀጥሎም ሌላ ነገር ከዚያ ወጣ፤ በኋላም ከዚህ የተለያዩ ነገሮች እየወጡ በመጨረሻ ይህ የሚታየው ዓለም ተገኘ። ስለዚህ በዓለምና በእግዚአብሔር መካከል ብዙ ደረጃዎች ይገኛሉ (ቆላ. 1፥19፡20፤ 2፥8-15)።

5. ሰው የሚድነው በዐዋቂዎች መካከል በሚደረግ ሥርዓትና ወግነው ይሉ ነበር (ቆላ. 2፡16-23)።

ግእዝ፤ የቋንቋ ስም። የግእዝ ቋንቋ በአማርኛ መ.ቅ. ውስጥ ተጠቅሶ አይገኝም። በግእዝ አ.ክ. ግን በአንዳንድ ግልባጮች በዮሐንስ ራእይ 9፥11 በዕብራይስጥ አብዶን የተባለው የጥልቅ መልአክ በግእዝ ማሕጉሊ ይባላል ይላል። የግእዝ ዘርፍ የአማርኛ መ.ቅ. ቃል አልፎ አልፎ የሚለያየበትን ስፍራ ለማመልከት የአማርኛ ተርጓሚዎች አንዳንድ ማስታወሻዎችን ጨምረዋል፤ ዘፍ. 15፥2፤ ምላ. 25፤ 1ጴጥ. 2፥24።

ግዝረት (ግርዛት)፤ የዘር ብልትን ሸለፈት መቀረጥ። ለአብርሃም የተሰጠ የቃል ኪዳን ምልክት ነው። ይህም ለወንድ ልጅ ብቻ ነበረ፤ ዘፍ. 17፥7-14። በሙሴ ዘመን ለእስራኤል ሕዝብ ምልክትና መለያ ሆነ፤ ዘጸ. 12፥43-45፤ 1ሳሙ. 17፥36። ፈረሳውያን በተለይ በሙሴ እንደተሰጠ፤ እንደ ሕዝባዊና ሕጋዊ ምልክት አድርገው ቂጥረውት ነበር፤ ሐ.ሥ. 15፥1-5፤ ገላ. 5፥2-6። ክርስቶስ እንዳስታወሳቸው በመጀመሪያ የተሰጠው ለአብርሃም ነበርና መገፈሳዊ ምልክት ነው፤ ዮሐ. 7፥22።

ግዝረት የሚከተሉትን ሦስት ነገሮች ያመለክታል።

1. እግዚአብሔር የተገረዘውን ሰው ለራሱ መርጧልና አምላኩ ነው፤ ዘፍ. 17፥8፡11።
2. የተገረዙት የእግዚአብሔር ሕዝብ ናቸውና ክፋትን ከሕይወታቸው ማስወገድ አለባቸው፤ ዘዳ. 10፥16፤ ኤር. 4፥4።
3. እግዚአብሔር በእምነት መሠረት ስለተቀበላቸው የጽድቃቸው ማጎተም ነው፤ ሮም 4፥11። ሥርዓት ራሱ አያድንም። ስለዚህ ሰዎች የእግዚአብሔርን ፈቃድ ማድረግ አለባቸው፤ ሮም 2፥25-29። ዋናው ነገር የልብ መለውጥ ነውና ምእመናን በመገፈስ የተገረዙ ናቸው፤ ፊል. 3፥3። በአ.ክ. ዘመን ጥምቀት በግዝረት ተተክቷል (ቆላ. 2፥11፡12)። ግዝረትም አሁን አይጠቅምም፤ ገላ. 5፥6፤ 6፥15። ወንድ ልጅ ተወልዶ በስምንተኛው ቀን ሲገረዝ ስም ይወጣለት ነበር፤ ሉቃ. 1፥59-63፤ 2፥21።

ግዝረት ከእስራኤል ሌላ በአንዳንድ ሕዝብም ዘንድ እንደነበረ ይታመናል። ያልተገረዘ በእስራኤል ኅብረተሰብ ዘንድ ተቀባይነት አልነበረውምና የተከለከለ ነገር ሁሉ ባልተገረዘ ሰው ተመስሏል፤ ዘሌ. 19፥23።

ግዝት፤ ውግዘት፤ ከምእመናን አንድነት መለየት። የቤ.ክ. መሪዎች አስተዳዳሪነት የሚገለጠው የእግዚአብሔርን ቃል በማስተማር ነው፤ ሐ.ሥ.

6:2፤ 1ጢሞ. 3:2፤ ቲቶ 1:9። ሆኖም ሰዎች ማስጠንቀቂያዎች ከተሰጡአቸው በኋላ ንስሐ ገብተው ባይመለሱ ከማግበር ልታስወጣቸው የቢ.ክ. ጎሳሬነት ነው፤ ማቴ. 18:15-18፤ 2ተሰ. 3:14:15፤ ቲቶ 3:10፤ ራእ. 2:14:15:20። ሐዋርያት ስለ ትምህርት (1ጢሞ. 1:19:20፤ 2ጢሞ. 2:17:18)፤ ስለ ክርስቲያናዊ አካሄድ ሲገዙቱ (ሲያውግዙ) እናንባለን፤ 1ቆሮ. 5:1-5። የውግዘት ዓላማዎች 3 ናቸው። እነርሱም ቢ.ክ. ቅድስት እንድትሆን፤ ከፋቱ ወደ ሌሎች እንዳይተላለፍ፤ ሰውዬው ከኃጢአት እንዲመለስ ናቸው፤ 1ቆሮ. 5:5-7፤ 2ቆሮ. 2:6-8። ሐዋርያት በልዩ ሥልጣናቸው ገዙቱ ሆኖም አብ.ክ. እንዲሰማሙበትና እንዲተባበሩበት ምክንያት ገለጡ።

ግዝት ቤት፤ ፍርድ እስኪሰጥ ድረስ ወይም ያለ ፍርድ ሰው ተገልሎ የሚቋይበት ቦታ። ዮሴፍ (ዘፍ. 39:20)፤ ስምሶን (መላ. 16:21:25)፤ ነሴያትም በግዝት ቤት ተጠበቁ፤ 1ነገ. 22:27፤ 2ዜ.መ. 16:10፤ ኤር. 32:2:8:12። «ወጎጊ» ይመ.

ግያዝ፤ የነቢዩ የኤልሳህ ሎሌ። በመዋሸት ገንዘብ ለራሱ ስለወሰደ በለምጽ ተቀጣ፤ 2ነገ. 4:8-37፤ 5:1-27፤ 8:1-6። «ለምጽ» ይመ.

ግዮን፤

1. ከዔድን የሚወጣ የኢትዮጵያን ምድድ ሁሉ የሚከብብ ወንዝ፤ ዘፍ. 2:13። ብዙዎች ግዮን ዓባይ ነው ይላሉ። ሌሎችም ኢትዮጵያ የኩሽ አገር ነው፤ የኩሽም መጀመሪያ አገሩ በመስጴጦምያ ነበረና ግዮን ከመስጴጦምያ ወንዞች አንዱ ሊሆን ይችላል ይላሉ፤ ዘፍ. 10:5-8።

2. ከኢየሩሳሌም በስተምሥራቅ በቋጵርን ሸለቆ ያለው ምንጭ። ከግንት ጀምሮ የኢየሩሳሌም ሰዎች ከግዮን ውሃ ያመጡ ነበር። ኢዮአብ በግዮን ውሃ መሄጃ ገብቶ ከተማውን ያዘ፤ 2ሳመ. 5:6-8። ሰሎሞን በግዮን አጠገብ ተቀብቶ ነገሠ፤ 1ነገ. 1:33-40። ሕዝቅያስ ዓለቱን አስቆፍሮ የግዮን ውሃ በመስና ወደ ከተማ እንዲራስስ አደረገ፤ እስከ ዛሬም ድረስ ይፈስሳል። የመስናው ዋሻ ርዝመት 530 ሜትር፤ ቁመቱ 2ሜትር፤ ስፋቱ ደግሞ ግማሽ ሜትር ነው (2ዜ.መ. 32:3:4:30፤ 33:14)፤ ራፋክቲስ በቅጥር ላይ ለነበሩት አይሁድ ከግዮን አጠገብ ቆሞ ሙሽ፤ ኢላ. 36:2።

ግድግዳ፤ በብ.ክ. ዘመን የቤት ገድገዳ አንዳንድ ጊዜ ከድንጋይ፤ ብዙ ጊዜ ከጭቃ፤ ከእንጨትና ከጡብ ይሠራ ነበር። አሕዛብ ወደ አይሁድ አደባባይ እንዳይገቡ በቤተ መቅደስ አደባባይ ግድግዳ ነበረ። ይህም በምሳሌ የጥል ግድግዳ ተባለ፤ ኤፌ. 2:14:15።

ግጥም፤ የዕብራይስጥ ግጥም ከልዩ ልዩ ቃላቱና ሰዋሰዱ የተነሣ ከተራ አነጋገር የተለየ ነበር፤ ብዙ ጊዜ ግን ቤት አይመታም። ዋናው ስልቱ እንደሚከተለው ነው። በእያንዳንዱ ግጥም ሁለት ክፍሎች (ስንኞች) አሉ። የሁለቱም ክፍሎች

ምሥጢር በአሳብ ወይም በአቀራረብ ይገናኛል። ይህም በሦስት ዓይነት ይታያል። 1. የሁለተኛው ክፍል አሳብ የአንደኛውን ይደግፋል፤ ሁለተኛው ለመጀመሪያው አስረጅ ነው ማለት ነው፤ መዝ. 15:11፤ 24:1-3። 2. የሁለተኛው አሳብ የአንደኛው ተቃራኒ ነው፤ አፍራሽ ቅኔ እንደ ማለት ነው፤ መዝ. 37:9፤ ምላ. 10:1። 3. ከሁለቱም ክፍሎች ያሉ ባለቤቶችና ተሳቢዎች፤ ግሦችና ሌሎችም ይገናኛሉ፤ እያንዳንዱ ምሥጢሩን ያብራራል፤ መዝ. 19:8። በብ.ክ. ታሪክ መጻሕፍት ውስጥ ልዩ ልዩ ግጥም ይገኛል (ዘጸ. 15:1-18፤ መላ. 15:16፤ 2ሳመ. 18:33፤ 2ዜ.መ. 35:25-27)፤ በሉቃስ ወንጌልም የግጥም ዓይነት ይታያል፤ ሉቃ. 1:46-56:68-79፤ 2:14:29-32። «አሌፋት» ይመ.

ግጽው፤ 56 ወይም 57 ቀናና (አንቀጽ) ያለበት የሲጥዶስ መጽሐፍ ክፍል። «ሲጥዶስ» ይመ.

ጎላን፤ ከገሊላ አገር በስተምሥራቅ በባላን አገር ለምናሴ ነገድ የተለየ መግባጃ ተራራማ ከተማ፤ ዘጸ. 4:43፤ ኢያሱ 20:8። ካ. 3ለ።

ጎልያድ፤ የእስራኤልን ጭፍራዎች የተገዳደራቸው፤ ቁመተ ረጅም የፍልስጥኤማውያን ጀግና፤ 1ሳመ. 17:4-11። ዳዊት በወንጭፍና በድንጋይ አሸነፈው፤ 1ሳመ. 17:12-53። በ2ሳመ. 21:19 የተጠቀሰው ጎልያድ የፊተኛው ጎልያድ ልጅ ይሆናል የሚል ግምት አለ። «ኒፊልም» ይመ.

ጎልጎታ፤ ቀራንዮ፤ ክርስቶስ የተሰቀለበት ቦታ። በአራማይክ ጎልጎታ፤ በግሪክ ቀራንዮ ማለት የራስ ቅል ማለት ነው። ቦታው ከኢየሩሳሌም ቅጥር ውጭ በመገንድ አጠገብ ነበረ፤ ዛሬ ግን ቦታው የት እንደሆነ ሰዎች ይከራከሩበታል። አብዛኞቹ ግን ቆስጠንጢናስ ያሠራው ቤተ መቅደስ ያለበት እንደሆነ ያምናሉ፤ ማቴ. 27:33፤ ማር. 15:22፤ ሉቃ. 23:33፤ ዮሐ. 19:17-20። ካ. 8ለ። «ኢየሩሳሌም» ይመ.

ጎመድ፤ ራሳም መምቻ ዱላ። ከብደት እንዲያገኝ የብረት ጅገር ወይም አጥንት ይጨመርበታል፤ ሕዝ. 39:9፤ ማቴ. 26:55። «የጦር መሣሪያ» ይመ.

ጎሜር፤ ነቢዩ ሆሴዕ ያገባት የደብሳይም ልጅ፤ የኢይዝራኤልና የሉሩሃማ የሉዓሊም እናት። ውሽጥቿን ተከትላ በባርነት ተሸጠች። ግን ሆሴዕ መለሳት፤ ሆሴዕ 1:3-9፤ 3:1-3። «የሆሴዕ ትንቢት» ይመ.

ጎሞር፤ መስፈሪያ፤ ዘጸ. 16:16-36። «መስፈሪያ» ይመ.

ጎረቤት፤ በቅርብ የሚኖር ሰው ወይም ድንበርተኛ አገር። ጎረቤቶች በሕይወት ጉዳይ ሁሉ መሳተፍና መተባበር ይገባቸዋል፤ ዘጸ. 3:22፤ 12:4፤ ሩት 4:17፤ 2ነገ. 4:3፤ ሉቃ. 15:6:9። ጎረቤቶች ስለያዩ ኑሮ ይከፋል፤ መዝ. 31:11፤ 44:13፤ 79:4:12።

ጉተራ (ጉተራ)፤ የአህጉ መከተቻ፤ አ.ደ. 1+17፤ ግሊ. 3+10፤ ግብ. 6+26፤ ሉቃ. 12+18። በምሳሌነት በፍርድ ቀን የአግዚአብሔር ሕዝብ የግለበሰበበት፤ ግብ. 3+12።

ጉቶልያ፤ የጉሥ አካባቢ ሴት ልጅ። የይሁዳን ጉሥ ኢዮራምን አግብታ ነበር። እርሱም ከሞተ በኋላ ልጅ አካባቢን አንድ ዓመት ነገሠ። አካባቢ በአዲስ አበባ በኋላ ግን እናቱ ጉቶልያ በይሁዳ ገዢ ሆኖ እስከ ስድስት ዓመት ነገሠች (ክ841-835 ክክ. በ.)። እርሷ ከቶ ሴት ነበረች። ማንም በሥልጣኗ እንዳይወዳደራት የመንግሥትን ዘር ሁሉ አጠፋች። ከሞት የተረረ የአካባቢ ልጅ ኢዮአስ ብቻ ነው። በኋላ ኢዮአስ የዳኔ በተባለው ሊቀ ካህናት ረዳትነት ነገሠ፤ ጉቶልያም ተገደለች። ታሪክ ቀጥሎ በተዘረዘሩት ክፍሎች ተጽፎ ይገኛል፤ 2ኛ. 8+18:25-28፤ 11+1-20፤ 2ክ.መ. 22+1-23+21፤ 24+7።

ጉቶንያል፤ ከእስራኤላውያን መሳፍንት የመጀመሪያው። የህሊብ የታናሽ ወንድም ልጅ ነበረ፤ ኢያሱ 15+17፤ መሳ. 3+9። ዳቤርን ከያዘ በኋላ ካሉብ ልጁን ዓክላን አጋባው፤ ኢያሱ 15+15-19፤ መሳ. 1+11-15። ኢያሱ ወልደ ነጭ ከሞተ በኋላ እስራኤላውያን ጣዖታትን ወደ ግምለክ አጠበሉ፤ ስለዚህ በመስጴጦም ጉሥ እጅ ወደቁ። እግዚአብሔርም ጉቶንያልን አስነግላቸው፤ ጉቶንያል እስራኤልን እየመራ ጠላትን ድል ነግሠ። በእርሱም ዘመን እስራኤላውያን አርባ ዓመት በሰላም ኖሩ፤ መሳ. 3+7-11።

ጉዶልያስ፤ ትርጉሙ «እግዚአብሔር ታላቅ ነው» ግለት ነው። ኢየሩሳሌም ከወደቀች በኋላ የባቢሎን ጉሥ፤ ኖቡደን፤ በይሁዳ አገር በቀረው ሕዝብ ላይ አለቃ ያደረገው፤ 2ኛ. 25+22። ነቢዩ ኢርምያስ በምጽእ ከእርሱ ጋር ነበረ፤ ኤር. 40+6። እስግኤል የተባለው የናታንያ ልጅ ጉዶልያስን ገደለው፤ 2ኛ. 25+25፤ ኤር. 41+1-3።

በዚህም ስም ሌሎች አራት ሰዎች ተጠርተውበታል፤ 1ክ.መ. 25+3:9፤ ዕዝ. 10+18፤ ኤር. 38+1-6፤ ሳራ. 1+1።

ጉግ፤ የሞላሕና የቱቤል መስፍን፤ ሕዝ. 38+2-3። «ግንግ» ይሙ.

ጎረር፤ ጥድን የሚመስል ዛፍ፤ ዘፍ. 6+14።

ጉለጉለ፤ በዘር ጊዜ ከእርሻ ላይ አረመንና ሰርዶውን አነገ፤ ዐረሩንም ደለደለ፤ ኢዮብ 39+10።

ጉመራ፤ ለመብሰል ደረሰ፤ በጣም እሸት ሆነ፤ መ.መ. 2+13።

ጉራዴ፤ አንድ አፍ የሆነ ጉበጥ ያለ፤ ከብረት የተሠራ የሰይፍ ዓይነት፤ ሕዝ. 5+1። «የጦር መሣሪያ» ይሙ.

ጉርፍ፤ የፈተና ምሳሌ፤ ግብ. 7+25:27።

ጉሽ፤ ሰፊና ረጅም ቀንድ ያለው የዱር እንስሳ፤ የበረሀ በሬ፤ ኢዮብ 39+9-12።

ጉባጣ፤ ቀጥ ብሎ ለመቆም የግይችል፤ ዘሌ. 21+20፤ ሉቃ. 13+11-13። «በሽታ» ይሙ.

ጎል፤ የተደቀለበሰ ዐረር፤ ኢዮብ 38+37:38። ገበረ በሚያርስበት ጊዜ ጓሉን ይከስክሳል፤ ኢሳ. 28+24።

ጎዳ፤ በውጭ ወይም በውስጥ የሚሠራ የቤት ተጨማሪ ክፍል። የሰሎሞን ቤተ መቅደስ ባለ ብዙ ጓዳዎች ነበረ፤ 1ኛ. 6+5:8። ጓዳ የልብም ዕቃ፤ የምርጥ ዕቃ ማስተመገጃ ነው፤ ዕዝ. 8+29። ሕዝቅኤል በራእይ ያየው የቤተ መቅደስ ገድፍ ብዙ ጓዳዎች እንደሚኖሩት ተገልጧል፤ ሕዝ. 41+5-11።

ጎጉንቸር፤ እየዘለለ የሚሄድ፤ በውሃና በመሬት የሚኖር እንቁራሪት። በግብጽ ላይ ከወረዳት መቅሠፍቶች ሁለተኛው ጎጉንቸር ነበር፤ ዘጸ. 8+2። በምሳሌነት ርኩስ መንፈስን ያመለክታል፤ ራእ. 16+13።

ጉልላት፤ ከግንብ ወይም ከግናቸውም የቤት ጣራ ላይ የሚደረግ የቤት ዘውድ፤ በሸክላና በእንጨት በቀርቆርም ይሠራል። አብዛኛውን ጊዜ አሠራሩ ክብ ነው፤ 1ኛ. 7+41:42፤ ኢሳ. 54+12። በድንኳንም ላይ ይደረጋል፤ ዘጸ. 36+38። የትዕቢተኞችና የክቶዎች የበላይ ባለ ሥልጣናት ምሳሌ ሆኖ ተጠቅሷል፤ አጥጽ 9+1።

ጉልበት፤ የጭንፍ የባት መጋጠሚያ። በጉልበት መግዘርክ የግዝበር (2ኛ. 1+13)፤ የመገዛት ምልክት ነው፤ ኢሳ. 45+23፤ ፈል. 2+10። 1. ጉልበት ግለት ዘርን ያመለክታል፤ ዘፍ. 35+11። 2. የተፈጥሮንም ኃይል ሊያመለክት ይችላል፤ ዘፍ. 34+7።

ጉረኖ፤ በድንጋይና በዐረር የሚሠራ የበግ መመሰሪያ፤ ሕዝ. 34+14። የሀብት ምሳሌ ነው፤ ዘፍ. 49+14።

ጉራቸ፤ ጥቁር። ለፈረስ የመልክ ዓይነት መግለጫ ሆኖ ተጠቅሷል፤ ራእ. 6+5።

ጉርጅ፤ ከአንድ ክፍል ውስጥ ለዕቃ ግስቀመጫ የሚሠራ ጓዳ፤ ዘፍ. 6+14። እንደዚሁም በሆድ ውስጥ ምግብ የሚቆይበት የአካል ክፍል የሆድ ጉርጅ ይባላል፤ ምሳ. 18+8፤ 20+27።